Pensjonistforbundet

Tydelig, sterk og synlig

Årsberetning 2018

Pensjonistforbundet
Torggata 15
0181 Oslo

Postadresse
Postboks 6714, St. Olavs plass
0130 Oslo

Telefon: 22 34 87 70
E-post: pf@pensjonistforbundet.no
www.pensjonistforbundet.no

Følg oss også på Facebook:
www.facebook.com/pensjonistforbundet

Fotografer har vært Johnny Syversen, Trond H. Nedrebø, Kristin Ruud og Johan Mathis Gaup.

Forsidefoto: Tahar Haddad, en av Telemarks delegater på landsmøtet 2018, ledet an i trimmen under møtedagene.

Innhold

1 Innledning 5

Tydelig, sterk og synlig 6

2 Organisasjonen 8

Pensjonistforbundets ledelse 11
Pensjonistforbundets 30. ordinære landsmøte 4.-7. juni 2018 13
Medlemsbladet Pensjonisten 17

3 Pensjon 22

Trygdeoppgjøret 2018 24
Ny offentlig tjenestepensjon fra 2020 26
Statsbudsjettet 2019 – økt minstepensjon 27
Høringsuttalelser om pensjon 27
2018 i tall 29

4 Demokrati, deltakelse og tilgjengelighet 30

Eldrebølgen – storm i et vannglass 32
Et aldersvennlig samfunn 33
Forbud mot aldersdiskriminering 33
Nasjonalt eldreombud 33
Eldreråd 33
Bolig og velferdsteknologi 34

5 Helse og omsorg 36

Det sentrale helse- og sosialutvalget 2018 38
Deltagelse i råd og utvalg på helseområdet 39
Høringer 2018 40

6 Aktive eldre 42

Morgendagens aktivitetssenter – ditt kurs og kompetansesenter 45

Takk 47

Tall 48

Pensjonistforbundet i tall 50
Medlemsservice og medlemsregistrering 50
Medlem i en lokalforening 50
Direktemedlem 50
Kollektive medlemmer 50
Pensjonistforbundet i tall 51
Medlemstilbud 51
Medlemsfordeler 51
Regnskap 52

Vedlegg 62

1
Innledning

Pensjonistforbundets generalsekretær Harald Olimb Norman holdt et engasjerende innlegg på landsmøtet i juni.
←

Tydelig, sterk og synlig

Pensjonistforbundet viste seg fra sin beste side i 2018. Standhaftig, klar i budskapet og samlende. Landsmøtet i juni valgte ordene «tydelig, sterk og synlig» som ledestjerner i denne landsmøteperioden. Vi har allerede vist oss fra disse sidene.

Vi er tydelige på hva vi vil. Ikke bare politisk, men også organisatorisk. Til landsmøtet kom det inn over 200 forslag fra lokalforeningene til ny og forbedret politikk. Dette forteller noe om hvilken entusiasme og iver etter å gjøre noe for eldre i samfunnet som eksisterer i våre rundt 800 lokalforeninger. Videre kom det inn mange forslag på hvordan vi skal drive organisasjonen videre og gjøre den enda mer interessant for målgruppen.

Etter en svært lang og god debatt, både i forkant av og under landsmøtet, ble det vedtatt ny kontingentstruktur for Pensjonistforbundet. Borte er nå forskjellene, nå skal alle betale det samme i kontingent. Vedtaket var en seier for fremtiden. Våre 55 000 direktemedlemmer er nå overført til lokalforeningene der de geografisk hører til. Dette har gitt et formidabelt løft for svært mange foreninger. Antall medlemmer har økt og kontingentinntektene vi gi et mye større handlingsrom.

Tydelig er også ordet når vi standhaftig har stått på vårt standpunkt vedrørende reguleringsmekanismen i trygdeoppgjørene. For fjerde år på rad ble vi tilbudt en regulering av løpende pensjon i folketrygden som lå lavere enn prisveksten. For fjerde år på rad viste vi vår holdning ved å nekte å undertegne protokollen fra drøftingene. Det er to helt vesentlige elementer som blir oversett av regjeringen i trygdeoppgjørene.

For det første overser regjeringen at det ikke på noe tidspunkt, hverken i arbeidet med eller resultatet av pensjonsreformen, tilsa at pensjon kunne reguleres lavere enn prisvekst. For det andre overser regjeringen og stortingsflertallet at Stortinget er bevilgende myndighet. Da tar det seg dårlig ut å ikke sende trygdeoppgjøret til Stortinget for endelig behandling. Vi er tydelige på at vi må få forhandlingsretten tilbake, og at Stortinget må få tilbake retten til å sluttbehandle oppgjøret. SV og SP tok saken og fremmet forslag om dette før jul 2018. Rødt, MDG, SV og SP stemte for å gi oss tilbake forhandlingsretten, mens de samme partiene fikk støtte fra AP på forslaget om at oppgjøret skal behandles i Stortinget. Alle andre partier stemte mot begge forslag. Det virkelig positive med behandlingen i Stortinget, på tross av nederlaget, er at partiene er på gli i saken. Det er ikke lenger snakk om hvorvidt vi får forhandlingsretten tilbake – men når den kommer.

1. juli kunne alle som ønsket det igjen få pensjonsslippen tilbake i postkassa. Innen utgangen av september hadde nærmere 150 000 valgt denne løsningen istedenfor en nettbasert løsning de ikke hadde tilgang til. En seier som var mye større enn mange mener. Vi ble harselert med og ledd av. Vi ble ansett å være svært så gammelmodige. Hvor var det fremoverlente Pensjonistforbundet? Pensjonsslippen tilbake i postkassa? Mang en politiker fnøs i nesa av aksjonen vår. Sannheten er at vi snakket på vegne av 200 000 eldre som ikke er i den digitale verden, og som ble fullstendig avskåret fra å holde orden på sine egne pensjonsutbetalinger. Målet vårt er ikke å fylle de grønne postkassene, målet er å få politikerne til å erkjenne at før de digitaliserer, så må de lære opp alle dem som blir en del av digitaliseringen. Vi viser styrke.

Vi har mye å gå på for å være synlige nok, men vi skal ikke undervurdere den fantastiske jobben som gjøres rundt om i hele landet med å synligjøre foreningene og forbundet på en flott måte. Uten de aktivitetene, referatene i avisene, kronikkene og debattene lokalt, hadde veien til større synlighet vært mye lenger. I løpet av året har vi også deltatt i ulike NRK-programmer (Dagsnytt 18, Debatten, Dagsrevyen, Torp) og nyhetsinnslag på TV 2.

Arendalsuka har blitt en flott arena for oss. Her får vi frem vår politikk både på stand, i egne debatter og i debatter hvor vi deltar. Tannhelse og perspektivmelding var temaene der vi selv hadde regien. Det var svært godt besøkte debatter med høy temperatur. Videre deltok vi i debatter om politisikkerhet, «Leve hele livet» og velferdsteknologi. Det var foreningene i Aust- og Vest Agder som bemannet standen gjennom uka.
I en organisasjon som vår er det uunngåelig å ikke miste gode medspillere gjennom året. Tillitsvalgte på lokalplan er gått bort, mennesker som har gjort en flott jobb for lokalsamfunnet.
For oss ansatte i Pensjonistforbundet var det smertelig å miste en nær og respektert medarbeider, Tore Bråthen. Han var kontorfullmektig og hadde ansvar for forværelse og posthåndtering. Tore ble nær 60 år gammel.

Landets eldrepolitiske verksted er i regi av oss. Hvert tredje år avholdes landsmøte hvor det meisles ut politikk for den nye perioden. Sentralstyret og landsstyret pusser og vedlikeholder programmet og gjør sitt til at resultatene kommer. De aller viktigste støttespillerne til deres arbeid er imidlertid alle de tusenvis av tillitsvalgte i landets rundt 800 foreninger og våre 250 000 medlemmer.

Harald Olimb Norman

2
Organisasjonen

Nytt sentralstyre
Dette er sentralstyret som ble valgt på landsmøtet 2018 for perioden 2018-2021.

Pensjonistforbundets ledelse

Pensjonistforbundets landsmøte ble avholdt på Storefjell hotell på Gol fra 4. til 7. juni 2018. Landsmøtet er forbundets høyeste organ. Mellom landsmøtene er det landsstyret som er det høyeste organet. Det består av sentralstyret, lederne for fylkesforeningene og representanter for de kollektive organisasjonene, i tillegg til ansattes representant.

Sentralstyret
Sentralstyret i Pensjonistforbundet før landsmøtet besto av sju representanter og tre vararepresentanter, der første vararepresentant møtte fast: Forbundsleder Jan Davidsen, Hordaland, første nestleder Liv Thun, Nord-Trøndelag, andre nestleder Ragnhild M. Hagen, Oslo, styremedlemmer Oddbjørg Morseth, Hedmark, Sigmund Renshus, Nordland, Bjørg Hageløkken og Tørres Sande, Fagforbundet, varamedlem Svenn Manum, Rogaland. Det ble avholdt fem møter og behandlet 45 saker.

Nytt sentralstyre i Pensjonistforbundet ble valgt av landsmøtet og består av ni representanter og fire vararepresentanter, der første vararepresentant møter fast. Sentralstyret har avholdt fem møter med 65 behandlede saker etter landsmøtet.

Forhandlingsutvalget
Pensjonistforbundets forhandlingsutvalg består ved utgangen av året av sentralstyrets medlemmer.

Sentralstyret for perioden 2018-2021 består av følgende personer:

Leder	**Jan Davidsen**	Hordaland
Første nestleder	**Nils Edvard Olsen**	Finnmark
Andre nestleder	**Ragnhild M. Hagen**	Oslo
Medlem	**Inger-Marie Stokker**	Postpensjonistene
Medlem	**Helga Hjetland**	Sogn og Fjordane
Medlem	**Tørres Sande**	Fagforbundet
Medlem	**Bjørg Hageløkken**	Fagforbundet
Medlem	**Else Ormaasen**	Industri Energi
Medlem	**Mellvin Steinsvoll**	Møre og Romsdal
Første vara	**Bjørn Egeli**	Direktemedlem
Andre vara	**Gerd Møller**	Akershus
Tredje vara	**Arne Sigmund Thobru**	Hedmark
Fjerde vara	**Anne Lise Tangen**	Trøndelag

Landsstyret
Landsstyret har avholdt fire møter og behandlet 50 saker i løpet av 2018.

Landsstyret består av sentralstyret, fylkeslederne, representanter fra kollektivt tilsluttede organisasjoner, leder for helseutvalget og representant fra de ansatte.

Medlemmer er: Gerd Marie Skovdahl, Østfold, Sigmund Kristoffersen, Akershus, Hans Olav Felix, Oslo, Jan Tyriberget, Hedmark, Per Eivind Furseth, Oppland, Erik A. Nilsedalen, Buskerud, Else Bjørg Thorbjørnsen, Vestfold, Eva Lise Rosenvold, Telemark, Roy Frimanslund, Aust-Agder, Ivar Netland, Vest-Agder, Svenn Manum, Rogaland, Atle Lerøy, Hordaland, Per Kjelstad, Sogn og Fjordane, Anne Lise Hessen Følsvik, Møre og Romsdal, Anne Elfrid Nordskag, Trøndelag, Ole Flakken, Trøndelag frem til november, etter november kom Liv Thun, Trøndelag inn som fast medlem, Ingvald Sørensen, Nordland, Reidun Melkild, Troms, Jan Atle Samuelsen, Finnmark. Fra Fagforbundet Tom B. Johansen, Randi Munch Aanonsen, Mary Sørensen, Kjell Engebretsen, Annie Irene Vika, Gerd Eva Volden, Kari Sletholt Bergkåsa, Odd Arne Heggås. Fra Postpensjonistene Kjellaug Kristiansen Jota, fra YTF Arnold Tveit, fra Statens Vegvesen Kjell Sture Bjørvig og fra Industri Energi Jan-Ole Ramstad.

Ansattes representant er Unn Johansen og leder av helseutvalget er Wenche Malmedal.

Kontrollkomité
Wenche Hansgaard (leder), Vigdis Ravnøy og Ove Lyslett. Varamedlemmer Ragnhild Mjøen Eilertsen og Fredd Gerhardsen.

Pensjonistforbundets administrasjon
Pensjonistforbundets administrasjon besto ved utgangen av 2018 av:

- **Harald Olimb Norman, generalsekretær**
- **Rune Bugge Persson, organisasjonssekretær**
- **Rolf Indseth, regnskapssjef**
- **Eyvind Frilseth, områdeleder fag og politikk**
- **Mette Henriksen, områdeleder medlemsservice**
- **Nina Persson, kontorkoordinator**
- **Trond Nedrebø, redaktør**
- **Anne Hanshus, rådgiver helse**
- **Tone Bye, prosjektleder**
- **Unn Johansen, prosjektleder**
- **Sindre Farstad, rådgiver pensjon**
- **Lars Nestaas, rådgiver pensjon (vikar for Ragnhild Nestaas Dahl, permisjon)**
- **Margrethe Gaassand, rådgiver**
- **Hilde Bergan, teamleder medlemsservice**
- **Idun Fjellheim, sekretær medlemsservice**
- **Erika Strøm (permisjon)**
- **Iselin Blakkestad, vikar medlemsservice**

Sykefraværet var på 5,3%.

SAKO
SAKO er samarbeidskomiteen for pensjonister, og har som formål å styrke og utvikle samarbeidet mellom offentlige pensjonistorganisasjoner og andre landsdekkende pensjonistorganisasjoner. Pensjonistforbundet er sekretariat for SAKO.

De som er medlemmer per dato er: Pensjonistforbundet, Politiets pensjonistforbund, Telepensjonistenes landsforbund, LO-stat, Jernbanepensjonistenes forbund, Statens Vegvesens pensjonistforbund, Postpensjonistene og Fagforbundet. SAKO-organisasjonene har i løpet av 2018 blitt invitert til å komme med innspill i alle de høringssaker som Pensjonistforbundet har avgitt til de ulike departement.

Konsulenter
Pensjonistforbundet hadde ved utgangen av året knyttet til seg følgende konsulenter:
Carsten O. Five, Anita Vatland, Wenche Malmedal, Geir Mosti, Arnfinn Ihle, Anne Grethe Skårdal.

Nordisk og europeisk samarbeid
Pensjonistforbundet har i 2018 hatt et godt samarbeid med de andre nordiske pensjonistforbundene. Forbundet har vært representert på de nordiske møtene med forbundsleder Jan Davidsen og organisasjonssekretær Rune Bugge Persson. I tillegg har representanter fra sentralstyret og administrasjonen deltatt.

Forbundsleder Jan Davidsen sitter som varare-presentant i AGE, og deltar på styremøtene. AGE plattform Europa består av 150 organisasjoner som vil bedre eldres rettigheter i Europa.

Utvalg
Pensjonistforbundet hadde ved utgangen av 2018 etablert følgende utvalg ut over de utvalgene som er nevnt i vedtektene:

- Næringspolitisk utvalg
- Pensjonspolitisk utvalg ytelsespensjon
- Pensjonspolitisk utvalg innskuddspensjon
- Pensjonspolitisk utvalg fripoliser
- Samarbeidsutvalg Pensjonistforbundet/ Fagforbundet

Det jobbes videre med å etablere likestillingsutvalg, miljøutvalg, kulturutvalg og flerkulturelt utvalg.

Pensjonistforbundets 30. ordinære landsmøte 4.-7. juni 2018
Kulturell åpning
Pensjonistforbundets 30. ordinære landsmøte ble avholdt mandag 4. juni til torsdag 7. juni på Storefjell hotell, på Gol i Hallingdal, i Buskerud fylke. Delegatene var samlet 1001 meter over havet i strålende vær, med knallblå himmel, sol og fin sommertemperatur. Landsmøtets åpningsarrangement bestod av kulturelle innslag ved Trude Kristin Klæbo (piano og vokal) og Joseph Angyal (blokkfløyte, fiolin, fløyte, m.v.).

Åpning
Forbundsleder Jan Davidsen foretok den offisielle åpningen av landsmøtet og ønsket de 183 stemmeberettigede delegatene velkommen. Han ønsket også gjestene, observatørene, ledsagerne, konsulentene, fylkessekretærene og administrasjonen velkommen. Og ikke minst ønsket Davidsen landsmøtet lykke til med alle forhandlingene som skulle gjennomføres disse dagene på Storefjell.

Minnetalen
Forbundslederen trakk fram noen navn som kunne stå som symboler for de av våre tillitsvalgte og medlemmer som har gått bort i perioden. Tidligere leder av Postpensjonistene, sentralstyremedlem og fylkesleder i Buskerud, Terje Aasterud, døde den 14.06.2017. Landsstyremedlem Berit Lynnebakken døde den 23.08.2017. Landsstyremedlem Arne Thomassen døde den 19.02.2017. Medarbeider Tore Bråthen døde den 10.02.2018. Landsmøtet hedret og mintes de som har gått bort i landsmøteperioden med ett minutts stillhet.

Innledere
Pensjonistforbundets fylkesleder i Buskerud, Erik A. Nilsedalen, var først ut med hilsningstale. I løpet av landsmøtet var det taler fra svenske og danske søsterorganisasjoner. Andre talere var LO-leder Hans Kristian Gabrielsen, Arbeiderpartiets leder Jonas Gahr Støre, leder av Kristelig Folkeparti, Knut Arild Hareide og SVs leder Audun Lysbakken. Forbundets konsulent Torstein Øverland innledet om privat tjenestepensjon og fripoliser, mens professor Bjarne Jensen redegjorde for artikkelen «Virkning av eldrebølgen», som er publisert i bladet Samfunnsøkonomi.

Viktige saker
Utvidelse av sentralstyret
Landsmøtets første vedtektsendring var å utvide sentralstyret fra sju til ni medlemmer: Vedtektsendring §7.12 og §10: Sentralstyret består av ni medlemmer, hvorav to fra Fagforbundet og fire varamedlemmer. Enstemmig vedtatt.

Ny kontingentstruktur
Vedtektsendring §11 kontingent i fire punkter:

1. All kontingentinnkreving utføres av Pensjonistforbundet sentralt.
2. Kontingenten er lik for alle typer medlemskap, med unntak av kollektivt tilsluttede organisasjoner.
3. Kontingenten fastsettes av landsmøtet og gjelder for landsmøteperioden.
4. Landsstyret gis fullmakt til å innhente ekstraordinær kontingent i spesielle anledninger.

Forslaget ble vedtatt med mer enn to tredjedels flertall, 142 stemte for og 40 stemte mot.

Kontingent
For alle medlemmer unntatt fra kollektivt tilsluttede organisasjoner, ble kontingenten fastsatt slik: 2019 kr 360,-. 2020 kr 410,-. 2021 kr 470,-.

Handlingsprogrammet
Nytt handlingsprogram for perioden 2018-23 ble vedtatt. Landsmøtet vektla at handlingsprogrammet skal være presist, konkret og det er delt i fire hovedkapitler:

Pensjonistforbundets stand under Arendalsuka i august var godt besøkt. Her er det Sindre Farstad og Anne Hanshus som rigger standen, godt assistert av Rune Bugge Persson (bak).

Politisk innflytelse
De prioriterte satsingsområdene:
1) Forhandlingsrett
2) Den femte hovedorganisasjon og trepartssamarbeidet
3) Et nasjonalt eldreombud

Økonomi og arbeidsliv
De prioriterte satsingsområdene:
1) Økt minstepensjon for enslige minstepensjonister
2) Fjerne underregulering av pensjon
3) Plass i Teknisk beregningsutvalg

Trygg alderdom
De prioriterte satsingsområdene:
1) «Robek-liste» for kommuner som bryter kvalitetskravene i eldreomsorgen.
2) Utgifter til tannbehandling må inngå i egenandelsordningen.
3) Rettighetsfestet at helse- og omsorgstjenester for den enkelte beboer på sykehjem skal være omfattet av vedtak, på samme måte som for beboere i omsorgsboliger med heldøgns omsorgstjenester.

Aktivitet og deltakelse
De prioriterte satsingsområdene:
1) Aldersgrenser må oppheves
2) Mer digital opplæring av eldre
3) Aktivitetssentre som møteplass i lokalsamfunnene

Avslutning
Før landsmøtets tradisjonelle middag onsdag kveld, sang og spilte «To rustne herrer», Jonas Fjeld og Ole Paus, til landsmøtedelegatenes og gjestenes store fornøyelse. Landsmøtet ble avsluttet torsdag 7. juni, og delegatene dro hjem til sine respektive fylker med bagasjen full av vedtak og inntrykk. Landsmøtet hadde vært et politisk verksted med mange engasjerte talere fra alle fylkesforeningene, og mange forslag og forslag til vedtak, som til slutt kom i mål.

Trøndelag samlet til ett rike

28. november 2018 var en historisk merkedag for Pensjonistforbundet i Trøndelag, da Nord- og Sør-Trøndelag fylkesforening ble slått sammen. De to tidligere fylkeslagene hadde først hvert sitt ekstraordinære årsmøte hvor nedlegging ble vedtatt. Deretter møttes delegatene fra de to møtene i et konstituerende møte med til sammen 94 delegater. Stiftelseserklæring og valg på nytt styre var hovedsakene i dette møtet.

Liv Thun ble ny leder, og hun erkjenner at det nye fylket er stort og at det blir mye å ta tak i. Alle lokallagene er like viktige og må få vår støtte og oppmerksomhet på lik linje, sa hun etter at valget var avgjort. Thun takket for tilliten og uttrykte at hun gleder seg til å ta fatt på oppgavene sammen med resten av styret.
Det nyvalgte styret i Trøndelag er: leder Liv Thun (Steinkjer), nestleder Anne Nordskag (Verdal/Trondheim), Kjell Gylland (Hovin), Egil Haugbjørg (Meråker), Olga Berg (Rissa), Anne-Lise Tangen (Ottersøy), John Emil Nielsen (Røros), Knut Bakken (Frosta), Toril Indergård (Klæbu). Varamedlemmer: 1. vara: Tove Haugvik (Namsskogan), 2. vara: Kjell Faxvaag (Hitra), 3. vara: Agnar Moe (Namdalseid), 4. vara: Martin Nyeng (Trondheim).

Honorarutvalget

Landsstyret tok honorarutvalgets innstilling til etterretning, og den gjengis her i sin helhet. Høsten 2021 velges nytt utvalg, som legger fram forslag til behandling i landsstyremøtet i desember 2021.

Honorarutvalgets innstillinger
Honorarutvalget (utvalget) ble nedsatt av landsstyret 10. oktober 2018, og har følgende sammensetning:
Ole Flakken, leder
Reidun Melkild, medlem
Randi Munch Aanonsen, medlem
Hans Olav Felix, medlem
Harald Olimb Norman, sekretær

Ad utvalgets habilitet:
Spørsmålet om habilitet reises i kraft av at honorar til landsstyret er et av spørsmålene utvalget skal ta stilling til. Landsstyret som har oppnevnt utvalget, har ikke lagt noen føringer angående dette, og i og med at utvalget kommer med forslag som ikke medfører store økonomiske endringer, mener utvalget at det er akseptabelt at det fremmer forslag til behandling i landsstyret.

Utvalgets mandat er å foreslå nye satser for medlemmer i sentralstyre, landsstyre, kontrollkomite og leder av helseutvalg. Utvalget foreslår også hvorledes honorarer skal reguleres fremover.

Forslag til vedtak:

Honorar sentralstyret:
Forbundsleder Kr. 495.000,-
Nestledere Kr. 250.000,-
Medlemmer + 1. Vara. Kr. 110.000,-
Øvrige varamedlemmer gis et honorar på kr. 2.000,- per møte de deltar på.

Begrunnelse:
Det holdes ca. 10 møter i sentralstyret per år. Møtene har som regel en dags varighet, og utvalget antar at det går med like mye tid til forberedelser til møtene.

Pensjonistforbundet er ingen statisk organisasjon. Det har vært en rivende utvikling av organisasjonen gjennom alle tider. Pensjonistforbundet har i dag 250 000 medlemmer inklusiv de kollektivt tilmeldte. Inntektene er på 89 millioner, det er 18 ansatte. Medlemsbladet Pensjonisten genererer i overkant av 14 millioner i annonseinntekter.

Pensjonistforbundet deltar i de årlige trygdedrøftingene og leverer krav til statsbudsjett. Dette er blitt en relativt liten del av den aktiviteten som forbundet tar del i. Årsberetningen for 2017 viser en bredde og en aktivitet som veldig langt på vei viser et forbund som har løftet eldres rettigheter og muligheter. Til dette kreves det mange gode medspillere. Administrativt ansatte sentralt og i fylkene og fylkes- og lokalforeninger med stå på-vilje.

Oppgaver dagens ledelse:
Det er bortimot umulig å trekke frem bastante og klare oppgaver og la det være fasit for honorarer. Det er svært mange elementer som i tillegg hører hjemme i bildet, men som er forskjellige rent individuelt. Noen har konstant lang reisevei for å komme på de ordinære møtene. Andre har lange dager som følge av møter i lokalforeninger. Opplistingen av aktiviteter tar ikke med all den tiden hver enkelt bruker på forberedelser, reise eller annet.

Forbundsleder Jan Davidsen er den politiske lederen av Pensjonistforbundet. Sammen med den ansatte generalsekretæren som tegner prokura på vegne av Pensjonistforbundet, driver forbundsleder frem saker mot målet gitt av landsmøte gjennom handlingsprogram.

Dette er et 24/7- ansvar som legger mye beslag på en forbundsleder.

Forbundsleder er også svært ettertraktet som innleder på møter i og utenfor organisasjonen. Dette er viktige arenaer for å vise frem politikken, for på den måten å få flere til å snakke om de samme sakene som vi er opptatt av.

Sammen med generalsekretæren utøves det svært mye lobbyvirksomhet mot partier, organisasjoner og bedrifter. Forbundsleder leder alle formelle møter med tillitsvalgte og er leder av SAKO. Forbundsleder er personalansvarlig for generalsekretæren.

Første nestleder er forbundsleders stedfortreder. Han har tjenestepensjon, offentlig sektor som ansvarsområde. Videre deltar vedkommende på mange konferanser og møter i lokalforeningene. Andre nestleder sitter i forbundets helse- og sosialutvalg. Videre deltar vedkommende på mange konferanser og møter i lokalforeningene.

De øvrige medlemmene av sentralstyret har følgende hovedoppgaver:

- jobb med tjenestepensjon, offentlig sektor samt kontaktansvar mot Utdanningsforbundet og deres pensjonister
- ansvar for organisasjonsutviklingsarbeidet i Pensjonistforbundet. Bindeledd mellom Pensjonistforbundet og Postens Pensjonistforbund
- ansvar for tjenestepensjon, privat sektor
- ansvar for næringspolitikken og bindeledd mellom Pensjonistforbundet og Industri/Energi.
- spesielt ansvar som bindeledd mellom Pensjonistforbundet og Fagforbundet, brukes mye i lokalforeningene samt Fagforbundets lokale klubber og foreninger.
- fast møtende vara til sentralstyret. Bindeleddet mellom Pensjonistforbundet og SAK-organisasjonene. Jobb med organisasjonsutvikling.

Alle sentralstyremedlemmer brukes mye til konferanser og møter i lokalforeningene. Alle forplikter seg til å delta aktivt i sentralstyremøtene, landsstyremøtene, forhandlingsutvalgsmøtene og drøftingsmøter med regjeringen. Totalt dreier dette seg fort om nærmere 20 møter i året.

Forslag til vedtak honorar landsstyret:
Nåværende ordning er som følger: «Representanter i landsstyret får 50% av 0,2G». 1G er per mai 2018 kr 96.883. Det vil si at honoraret pt er kr 9.689,- per år.

Forslag til vedtak:
Honorar til landsstyret følger reglene for skattefri inntektsgrense for medlemmer av ideelle organisasjoner, som ifølge skatteetatens regler fra 2016 er kr 10 000,- per år.

Honorar for varamedlem i landsstyret, forslag til vedtak: Når et varamedlem møter i landsstyre gis et honorar på kr 900,- per møte.

Forslag til vedtak honorar kontrollkomiteen:
Kontrollkomiteen gis de samme satser som for landsstyret.

Forslag til vedtak honorar til leder og medlemmer helseutvalg:
Leder gis tilsvarende honorar som medlem sentralstyret, kr 110 000,- per år. Nestleder gis et honorar på kr 25 000.- per år. Medlemmer og møtende varamedlemmer gis et honorar på kr. 900,- per møte.

Merknad:
Alle de ovennevnte satser gjelder fra 01.01.2019 og ut landsmøteperioden.Når det gjelder honorar til konsulenter mener utvalget at dette ligger innenfor sentralstyrets mandat. Ad fremtidig regulering av honorar: Høsten 2021 velges det et nytt utvalg som legger frem forslag til behandling i landsstyremøtet desember 2021.

Ole Flakken, Leder
Hans Olav Felix
Reidun Melkild
Randi Munch Aanonsen

Eldre- og folkehelseminister Åse Michaelsen ble portrettert i Pensjonistens utgave 2 i 2018. I oktober besøkte hun Pensjonistforbundets sekretariat i Torggata i Oslo.

Medlemsbladet Pensjonisten

Pensjonisten har styrket sin posisjon som et av de største fagbladene som gis ut i Norge. I 2018 oppnådde medlemsbladet tidenes høyeste godkjente opplagstall; 213 120. Det er en fremgang på 7 980, tilsvarende 3,89 prosent. Kantar Media Fagpresse har beregnet at hver utgave av Pensjonisten har 333 000 lesere.

Redaksjonelt arbeides det målrettet for å beholde posisjonen som et fremoverlent medlemsmagasin, som ved siden av aktuelt politisk stoff skal bringe interessante reportasjer og inspirerende organisasjonssaker ut til medlemmer og lesere. Det gjøres fortløpende vurderinger av tiltak for å nå nye og styrke relasjonen til nåværende lesere.

Pensjonistforbundet har avtale med Salgsfabrikken om salg av annonser. 2018 ga svært oppløftende resultater. Takket være iherdig innsats i et tøft marked, hvor det er krevende til enhver tid å oppnå gode og ønskede priser, endte annonseinntektene totalt på 16,9 millioner kroner, mot budsjettert 14,25 millioner. Salgsfabrikken har 25 prosent provisjon på sitt annonsesalg for Pensjonisten.

Annonsemarkedet svinger, og vi må være forberedt på hardt og krevende arbeid, ikke minst inn mot de store mediebyråene som plasserer annonser på vegne av sine annonsekunder. Derfor tas det grep for å underbygge den posisjonen og utbredelsen som Pensjonisten har. I 2018 ble det gjennomført en leser- og markedsundersøkelse. Den ga et klarere bilde av hva som opptar våre lesere, men også en dypere innsikt i det store potensialet som ligger i den kjøpesterke, interessante og sterkt voksende gruppen pensjonister. I neste omgang håper vi at denne kunnskapen skal bidra til å styrke annonseinntektene for medlemsbladet. For å få enda bedre innsikt i hvor mange som leser og følger med på Pensjonisten, vil bladet gjennom 2019 bli målt gjennom den landsomfattende Forbruker- & Mediaundersøkelsen.

Redink har også i 2018 hatt ansvaret for den grafiske utformingen av Pensjonisten, som trykkes hos Aller Tryk i Taastrup i Danmark. Netlife Dialog (tidligere Bring) har siden utgave 3/2016 av medlemsbladet Pensjonisten hatt ansvaret for plastpakkingen, som utføres av Lundeby & Co på Herland i Østfold.

Pensjonisten distribueres av Posten Norge til medlemmene av Pensjonistforbundet, medlemmene av Fagforbundet, medlemmene i Postpensjonistenes Landsforbund, Industri Energi og andre tilsluttede organisasjoner. Medlemsbladet har ca. 700 abonnenter, og distribueres i tillegg til aviser, bransjer, organisasjoner, enkeltpersoner, departement, samarbeidspartnere og politikerne på Stortinget.

Det er kontinuerlig fokus på effektiv produksjon og tiltak som kan gi en god balanse mellom inntekter og utgifter for Pensjonisten.
I 2018 ble det produsert fem utgaver med et sidetall på 100, en utgave med 112 sider og en utgave med 124 sider, totalt 736 sider. I 2017 ble det produsert totalt 740 sider. Sidetallet i 2016 var 708, i 2015 og 2014 var sidetallet henholdsvis 652 og 636. Annonseprosenten er fortsatt 30.

Medieomtale, sosiale medier, leserinnlegg og kronikker

I 2017 hadde Pensjonistforbundet over 2000 medieoppslag i trykte medier og internett-baserte medier. I 2018 ble det registrert 1735 oppslag. Vi ser en økning i antall oppslag i lokale medier, noe som viser at det jobbes godt lokalt. Fortsatt er nettmediene de største, med over 60 prosent av dekningen.

I 2018 har Pensjonistforbundet fått antatt flere leserinnlegg og kronikker, både i riksmedier og i lokale medier. Vi kan også glede oss over en økning av kronikker, leserinnlegg og omtale av Pensjonistforbundets arrangementer i en rekke lokale medier. Det viser et stort engasjement hos våre lokal- og fylkesforeninger. Leserinnlegg og kronikker er svært gode måter å nå frem til publikum med vårt budskap. Pensjonistforbundet har vært intervjuet på NRK, radio og TV, i både P1, P2 og distriktssendingene, i TV2 og i P4, samt i flere nærradioer.

Pensjonistforbundet er på de sosiale mediene Facebook og Twitter. Vi har lav aktivitet på Twitter, men bruker kanalen for å nå journalister og interessenter med vårt budskap. Ved inngangen til 2018 hadde vi over 20 000 følgere på Facebook. Vi har svært aktive følgere, med mange kommentare og delinger. Det var spesielt to saker som skapte engasjement også i 2018; «slippen» og trygdeoppgjøret. Saker om eldreomsorg skaper også mye engasjement. Vår policy er å være forsiktige med å spre bare negative saker om eldreomsorgen.

Stadig flere lokal- og fylkesforeninger får egne Facebooksider. Noen lokalforeninger, som for eksempel Harstad, er svært aktive på Facebook.

Vervekampanjen 2018

Vi blir stadig flere medlemmer i Pensjonistforbundet. I 2018 ble det jobbet iherdig med å verve medlemmer både lokalt og sentralt, blant annet gjennom to vervekampanjer. I januar/februar ble det sendt ut tilbud om medlemskap til ca. 250 000 personer, og det var 9995 som meldte seg inn.

I juni ble det sendt ut tilbud om medlemskap til 117 000 personer, og det var 6897 som meldte seg inn. Det ble også sendt ut et eget brev til alle direktemedlemmer med informasjon om våre lokale foreninger og hvordan komme i kontakt med en lokalforening.

Arendalsuka

Arendalsuka ble arrangert fra 13. til 17. august, og det er tredje gang Pensjonistforbundet deltar. Lokalforeningene i området var aktive bidragsytere med medlemmer på stand. Sammen med fylkessekretærer, ansatte og tillitsvalgte fra Pensjonistforbundet gjorde de en kjempejobb for å synliggjøre Pensjonistforbundet og våre kampsaker under hele Arendalsuka. Vi hadde stand fra tirsdag morgen til og med fredag, og den ble meget godt besøkt.

Uka startet med arrangementet «Eldrebølgen - et skvulp i et vannglass?» Teltscenen var smekkfull, med et engasjert publikum. I panelet satt Rigmor Aaserud (Ap), Heidi Nordby Lunde (H), Audun Herning (SV), Yngve Åsholt, kunnskapsdirektør NAV, Bjarne Jensen, professor emeritus ved Høyskolen i Innlandet og Jan Davidsen, forbundsleder i Pensjonistforbundet. Debattleder var Geir Helljesen.

Vi hadde en aktiv uke og arrangerte fire svært vellykkede og godt gjennomførte kurs i nettbrett og smarttelefon.

Torsdag 16. august avsluttet vi uka med debatt om temaet tannhelse. Pensjonistforbundet sier ja til egenandel på tannhelse, og vi er klare på at dette bør bli vår neste velferdsreform.

Dette var en debatt som nok en gang skapte stort engasjement, og vi fikk oppleve en full teltscene igjen. Debattdeltakere var Tellef Mørland (Ap), Carl-Erik Grimstad (V), Mona Fagerås (SV), Camilla Hansen Steinum, president i Den norske tannlegeforening, Anne -Lise Kristensen, Pasient- og brukerombud i Oslo og Akershus, Wenche Malmedal, leder av helseutvalget i Pensjonistforbundet og Jan Davidsen forbundsleder i Pensjonistforbundet. Geir Helljesen var vår debattleder også denne gangen.

Pensjonistforbundet lanserte i november opplæringshefter på nordsamisk.
Målet er å få ungdom med samisk bakgrunn og digital kompetanse til å gi av sin tid for å lære besteforeldre å bruke nettbrett og smarttelefon. Leder av Pensjonistforbundet Finnmark, Jan Atle Samuelsen, deler her ut hefter til elever ved Tana videregående skole.

Einar Strands forskningsfond

Einar Strands forskningsfond er en stiftelse under Pensjonistforbundet, som ble opprettet i anledning Einar Strands 85-års jubileum 11. januar 2001. Forskningsfondet er registrert i Lotteri- og stiftelsestilsynet og i Brønnøysundregistrene med eget organisasjonsnummer.

Forskningsfondets formål er å stimulere forskning og utvikling med tanke på å bedre de eldres helse og livskvalitet. Forskningsfondet skal også bidra til økt opplysningsvirksomhet om de eldres helse- og sosiale situasjon.

Styret i Einar Strands forskningsfond ved utgangen av 2018:

- **Jan Davidsen**
  leder, forbundsleder
- **Ragnhild M Hagen**
  medlem, andre nestleder i sentralstyret
- **Bjørg Hageløkken**
  medlem, medlem i sentralstyret
- **Svenn Manum**
  medlem, varamedlem i sentralstyret

Gårsdagens helter

Pensjonistforbundet (PF) har et samarbeid med Norges fotballforbund (NFF), kalt «Gårsdagens helter». Hensikten er å hedre tidligere fotballspillere og fremfor alt skape engasjement blant øvrige pensjonister i lokalmiljøet. Av forskjellige grunner ble aktiviteten liten i 2018, og det ble ikke avviklet noe arrangement. Det er imidlertid enighet mellom NFF og PF om at samarbeidet bør fortsette. Foreløpige arbeidsplaner for neste år er at vi skal sette fokus på damelandslaget og deres første landskamp for ca. 40 år siden.

Bekymringstelefonen

Retningslinjene for drift av telefonen er å gi veiledning og råd til pensjonister og deres pårørende som har behov for noen å snakke med. Tilbudet gjelder også andre som er bekymret for enkeltpensjonisters eller grupper av pensjonisters helse og velferd.

Helse- og omsorgsdepartementet har i 2018 gitt 400 000 kroner i tilskudd til drift av Bekymringstelefonen. Det administrative ansvaret av telefonen er ivaretatt av regnskapssjef Rolf Indseth.

Bekymringstelefonen er betjent i tidsrommet 09.00-14.00 alle hverdager og har telefonnummer 948 56 004. Tjenesten markedsføres blant annet i medlemsbladet Pensjonisten, og vi oppfordrer også lokallag, fylkeslag og kollektive foreninger til å gjøre tjenesten ytterligere kjent. Pensjonistforbundet vil videreføre tilbudet også i 2019.

Økonomitelefonen

Økonomitelefonen startet opp høsten 2016. Tiltaket fortsatte i 2017 og 2018 og må sies å ha vært svært vellykket. Tiltaket dekker utvilsomt et stort behov.

Økonomitelefonen er et lavterskeltilbud for pensjonister som opplever at hverdagsøkonomien deres ikke strekker til, eller som er utsatt for uforutsette økonomiske problemer som de ikke greier å håndtere.

Omtrent halvparten av telefonene er fra pensjonister som har grei økonomi, men som trenger råd om hvordan de skal få litt mer penger i hverdagen. Pensjon og skatt, arv, det å flytte til en rimeligere bolig, bostøtte, betaling på sykehjem, og å låne opp på boligen er sentrale tema. Den andre gruppen av innringere har gjennomgående dårlig råd – noen svært dårlig råd. Ofte har de ikke noen andre å snakke med, ikke en gang familie. For dem er det av aller største viktighet å ha en nøytral part å snakke med. Carsten O. Five leder arbeidet med Økonomitelefonen.

Regnbuenettverket

Pensjonistforbundet etablererte høsten 2017 Regnbuenettverket for eldre skeive; lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Dette arbeidet ble videreført i 2018. I tillegg til sosial kontakt gjennom e-post, telefoner og nyhetsbrev, har det nye nettverket bistått Pensjonistforbundet med opplæring og kompetanseheving om skeive eldre. Kontaktadresse for Regnbuenettverket: *regnbuen@pensjonistforbundet.no*

Knarvik-konferansen

Som en del av arrangementet Knarvikmila i Lindås kommune, som går over en uke, arrangeres årlig Knarvik-konferansen for pensjonister. Pensjonistforbundet er medarrangør av konferansen, som i år samlet over 500 deltakere. Innledere fra Pensjonistforbundet var Jan Davidsen, Bjarne Jensen, Stein Husebø, Carsten O. Five og Harald O. Norman.

Hordaland fylkesforening var aktive bidragsytere under hele konferansen.

Pensjonistforbundet har et godt samarbeid med Regnbuenettverkets leder Aasmund Robert Vik (til venstre), her sammen med Marit Müller-Nilssen, leder ved Kampen Omsorg+ i Oslo og Hans Heen Sikkeland, leder av FRI Oslo og Akershus.

3
Pensjon

Pensjonistforbundet blir berørt av ny fylkesstruktur. Fusjonskomiteen for Agder-fylkene representerer prosessen i vår organisasjon, foran fra venstre: Kjell Skarheim, Roy Frimanslund (fylkesleder i Aust-Agder) og Inger Johanne Kvam (fylkessekretær i Vest-Agder). Bak fra venstre: Ragnar Lofstad, Torvild Valle (fylkessekretær i Aust-Agder), Torgny Aanensen (vara for fylkesleder i Vest-Agder, Ivar Netland), Marit Dahlberg Skogen og Solveig Nordkvist.

Trygdeoppgjøret 2018

For fjerde året på rad ble resultatet av trygdeoppgjøret at den årlige veksten i pensjonene var lavere enn forventet prisvekst.

Pensjonistforbundet ønsket, i samarbeid med de øvrige organisasjonene som deltar i trygdeoppgjøret, en omkamp mot regjeringen angående «særlige forhold», som hadde preget beregningen av lønnsveksten for 2016. Arbeids- og sosialminister Anniken Hauglie ville ikke å imøtekomme organisasjonenes krav, og fremholdt sin argumentasjon om at det ikke var grunnlag for å ta hensyn til «særlige forhold» som burde holdes utenfor ved beregningen av lønnsveksten for 2016. Pensjonistforbundet protesterte ved å nekte å signere protokollen i trygdeoppgjøret.

Bakgrunnen for trygdeoppgjøret 2018
Pensjonistforbundet og de øvrige organisasjonene som deltok i trygdeoppgjøret 2017 var enige om å fremme krav til regjeringen om at det måtte tas hensyn til «særlige forhold» ved beregningen av lønnsveksten for 2016. Det fremgår av «forskrift om beregning av lønnsveksten» at det skal vurderes om det foreligger særlige forhold som har påvirket lønnsutviklingen for enkeltgrupper, og om effekten av dette skal holdes utenfor ved beregningen av lønnsveksten.

Dette er den eneste reelle muligheten organisasjonene har til å påvirke hvilken lønnsvekst som skal legges til grunn i trygdeoppgjøret. I 2016 hadde for eksempel en stor nedgang i antall høytlønnede i oljenæringen påvirket beregningen av gjennomsnittlig lønnsvekst for hele befolkningen, selv om det i hovedsak kun var ansatte i petroleumsnæringen som var direkte berørt.

En rapport fra Teknisk beregningsutvalg (TBU) viste at endringer i antall sysselsatte med ulike lønnsnivåer hadde trukket ned gjennomsnittlig lønnsnivå, noe som påvirket beregnet lønnsvekst. Gjennomsnittlig lønnsvekst for hele befolkningen ble beregnet til kun 1,7 prosent i 2016. Samtidig viste TBU-rapporten at lønnsveksten til ansatte i de store forhandlingsområdene var på linje med det opprinnelige anslaget på 2,4 prosent. Dette medførte et negativt avvik på 0,7 prosentenheter, som trakk ned lønnsveksten som ble lagt til grunn i trygdeoppgjøret i 2017.

I trygdeoppgjøret 2018 ble organisasjonene enige om å vise at vi ikke aksepterte regjeringens beslutning om å ignorere det vi mente var «særlige forhold» i trygdeoppgjøret et år tidligere. I henhold til «forskrift om beregning av lønnsveksten» skal det justeres for avvik mellom forventet og faktisk lønnsvekst siste to år ved beregningen av årets lønnsvekst. Trygdeoppgjøret 2018 var dermed siste ordinære mulighet til å korrigere for avviket på 0,7 prosentpoeng fra 2016.

Krav i trygdeoppgjøret
Pensjonistforbundet og SAKO-organisasjonene leverte felles krav sammen med SAFO. Vårt primære krav var at den automatiske underreguleringen på 0,75 prosent må oppheves, og at reguleringen av løpende pensjon skal være gjenstand for forhandlinger, med en ramme på linje med lønnsveksten. Sekundært ble det vist til reguleringsforskriften og dens bestemmelse om «særlige forhold», og det ble krevd at det i trygdeoppgjøret for 2018 skulle legges til grunn en lønnsvekst for 2016 på 2,4 prosent i stedet for nasjonalregnskapets 1,7 prosent.

Det tredje kravet var at trygdeoppgjøret må legges frem som en egen sak for Stortinget i vårsesjonen etter trygdedrøftingene, og at tidligere budsjetteringspraksis må gjeninnføres. Det fjerde og siste kravet gjaldt uføres alderspensjon. Etter folketrygdloven skal alderspensjonen for uføretrygdede født i tidsrommet 1944-1951 skjermes mot virkningen av levealdersjusteringen. Vårt krav var at også kullene født i 1952 og senere må skjermes ved overgangen fra uføretrygd til alderspensjon.

Resultat
Regjeringen avviste kravene fra samtlige organisasjoner. Til tross for en felles enighet blant organisasjonene om at avviket på 0,7 prosent fra 2016 måtte korrigeres som følge av «særlige forhold», så ble hele avviket opprettholdt. Pensjonistforbundet, Landsforbundet for offentlige pensjonister og SAFO protesterte ved å nekte å signere på protokollen. Det var en protest mot at pensjonene for fjerde år på rad ville reguleres lavere enn prisveksten, og mot regjeringens uvilje mot å benytte forskriftens bestemmelse om «særlige forhold».

For 2018 ble det lagt til grunn en anslått lønnsvekst på 2,8 prosent. Det ble korrigert for et avvik på -0,1 prosentenheter fra 2017 mellom anslått lønnsvekst på 2,4 prosent og beregnet lønnsvekst på 2,3 prosent. Det ble ikke korrigert for noe avvik i 2016, og lønnsveksten på 1,7 prosent ble stående.

Dermed ble lønnsveksten som skulle legges til grunn for 2018 beregnet til 2,7 prosent, korrigert for avvikene de to siste år. Grunnbeløpet økte med 3,47 prosent fra 1. mai, fra 93 634 til 96 883 kroner. Det ga en årlig vekst i alderspensjon på 1,92 prosent, og pensjonene økte med 2,69 prosent med virkning fra 1. mai 2018.

Redusert kjøpekraft
Årsveksten i alderspensjon fra folketrygden var 1,92 prosent i 2018. Samtidig ble prisveksten for

	Økning fra 1. mai		Nytt nivå fra 1. mai 2018	Årsvekst
	Prosent	**Kroner**	**Kroner**	**Prosent**
Grunnbeløp	3,47	3.249	96.883	2,7
Minstepensjon (enslig)	2,87	5 426	194 192 per år	2,1
Alderspensjon	2,69			1,92
Uføretrygd	3,47			2,7

Forbundsleder Jan Davidsen skjenker kaffe til statsråd Åse Michaelsen, som gjestet forbundskontoret i Oslo i oktober.

2018 anslått til 2,7 prosent av SSB da dette ble skrevet. Isolert sett er resultatet av trygdeoppgjøret at kjøpekraften ble redusert med 0,8 prosent i 2018. Det var fjerde året på rad at pensjonene ble regulert lavere enn prisveksten.

Eksempel på redusert kjøpekraft
Kjøpekraften til en pensjon som var 250 000 kroner i 2017 ble redusert med 1 950 kroner i 2018. En pensjon som i utgangspunktet var 250 000 kroner i 2017 steg med 1,92 prosent til 254 800 kroner i 2018. Den måtte ha steget med 1950 kroner mer, eller med 2,7 prosent, til 256 750 kroner, for å holde tritt med prisveksten og dermed opprettholde kjøpekraften.

Ny offentlig tjenestepensjon fra 2020

I mars 2018 ble partene i arbeidslivet enige om en omfattende reform av pensjonsordningen for offentlig ansatte. Ny offentlig tjenestepensjon skal innføres fra 1. januar 2020 for personer født i 1963 eller senere. Den nye pensjonen er en «påslagsordning» hvor alle år i arbeid gir økt pensjon. Man sparer opp 5,7 prosent av årslønnen hvert år i inntektsintervallet 0 – 7,1 G, og 23,8 prosent for inntekter mellom 7,1 G og 12 G (1 G = 96 883 kroner per 1.5.2018). Pensjonsbeholdningen reguleres opp med lønnsveksten hvert år frem til utbetaling. Ved pensjonsuttak deles pensjonsbeholdningen på gjenstående forventet levealder i henhold til delingstall fastsatt av NAV.

Alle født før 1963 beholder dagens offentlige tjenestepensjon og dagens AFP-regler. De født i 1963 eller senere vil beholde pensjonsopptjeningen som er opparbeidet før 2020 etter gamle regler, men pensjonsopptjening etter 2020 vil være etter nye regler, og AFP-ordningen vil endres for disse årskullene.

AFP-ordningen i offentlig sektor vil endres fra å være en tidligpensjonsordning mellom 62 og 67 år, til å bli et livsvarig tillegg til øvrig pensjon som tidligst kan utbetales fra fylte 62 år. AFP skal tjenes opp med 4,21 prosent av årslønnen hvert år og deles på «delingstallet» ved uttak. Personer som ikke fyller vilkårene for å motta AFP, skal tjene opp «betinget tjenestepensjon». Betinget tjenestepensjon ligner på AFP, men beregnes som 3 prosent av lønn i de årene man har vært medlem av en offentlig tjenestepensjonsordning.

Statsbudsjettet 2019 – økt minstepensjon

Pensjonistforbundet og SAKO-organisasjonene leverte to krav til statsbudsjettet 2019 som angikk pensjon. Vi krevde forhandlingsrett på regulering av pensjon, og økt pensjon for enslige minstepensjonister. Høsten 2018 la regjeringspartiene Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre frem sitt forslag til statsbudsjett for 2019. I det opprinnelige statsbudsjettet var det ingen gjennomslag for våre krav, men etter at regjeringspartiene hadde gjennomført budsjettforhandlinger med KrF, fikk vi gjennomslag for vårt krav om økt minstepensjon. Minste pensjonsnivå for enslige får en ekstraordinær økning på 4 000 kroner med virkning fra 1. september 2019.

Fripoliser
Fripoliser er opptjent ytelsespensjon fra privat sektor. I motsetning til pensjon fra offentlig sektor, som automatisk oppreguleres med veksten i G før utbetaling, og G – 0,75 prosent under utbetaling, er fripolisene avhengig av avkastning fra aksjer og obligasjoner for å øke i verdi. Et stort problem har vært at fripolisene knapt har økt i verdi over flere år, samtidig som prisene stiger hvert år.

For å rette søkelyset på problematikken, utarbeidet vi rapporten «Kundenes fripoliseregnskap», hvor vi gjennomgikk livselskapenes årsrapporter for 2017. Vi undersøkte om overskuddet mellom kunde og livselskap var fordelt på riktig måte, og om det var anvendt til økt pensjon. Vi presenterte resultatene og en oversikt over hvor kundevennlige de ulike livselskapene er. Som en del av oppfølgingen av rapporten har vi levert to klager til Finanstilsynet angående livselskapenes praksis med fripoliser. Vi har deltatt på konferanser og vært i kontakt med stortingspolitikere angående utfordringene med fripolisene.

I september 2018 presenterte en arbeidsgruppe fra Finansdepartementet, Finanstilsynet og Arbeids- og sosialdepartementet en rapport med forslag til endringer i fripoliseregelverket, som skulle være «klart til kundens fordel». Pensjonistforbundets konsulent og fripoliseekspert Thorstein Øverland presenterte Pensjonistforbundets syn på rapporten da den ble offentliggjort under et seminar i «Pensjonsforum» i september. Vi vil følge opp forslagene videre i 2019, dersom de konkretiseres til lovforslag og sendes på høring.

Pensjonsutvalg
Høsten 2018 ble det opprettet pensjonsutvalg i Pensjonistforbundet, bestående av ansatte, medlemmer av sentralstyret, medlemmer og eksterne fagpersoner. Pensjonsutvalget er et forum hvor vi diskuterer relevante saker om pensjon. Formålet er å skaffe ny innsikt og skape en diskusjon om problemstillinger som det kan være naturlig for Pensjonistforbundet å jobbe videre med.

Pensjonskalkulator
Pensjonistforbundet har avdekket en feil i NAVs pensjonskalkulator. Pensjonskalkulatoren ligger på NAVs nettsider og kan benyttes av alle til å forhåndsberegne egen fremtidig pensjon. Feilen innebærer at fremtidig garantipensjon overdrives. Pensjonistforbundet gjorde NAV oppmerksom på dette i september 2018. NAV innrømmer at dagens beregninger av fremtidig pensjon kan danne et bilde av en pensjon som er større enn den faktisk vil kunne bli. NAV vil derfor endre pensjonskalkulatoren i løpet av første halvår 2019.

Høringsuttalelser om pensjon

Egen pensjonskonto
Finansdepartementet foreslår endringer i innskuddspensjonsloven, som åpner for at arbeidstaker kan samle sin pensjonskapital på én pensjonskonto. Videre foreslås det at arbeidstaker skal ha krav på å få med seg opptjent pensjonskapital, uavhengig av lengden på arbeidsforholdet. I dagens regelverk må arbeidstakeren ha vært ansatt i minst 12 måneder for å ha krav på å få med seg oppspart pensjonskapital.

Pensjonistforbundet er positive til en pensjonskonto som automatisk slår sammen hvert enkelt pensjonskapitalbevis og dermed kan redusere kostnader. Andre tiltak som kan gi mer pensjon for pengene bør også vurderes. Forvaltning av pensjon bør fortrinnsvis skje i indeksfond med lave gebyrer. Standardporteføljenes kostnader og planer for nedtrapping av aksjeandeler bør granskes nærmere. Arbeidstakers rett på selvvalgt leverandør på løpende opptjening er ikke

Vi lar Liv Holter (til venstre) og Inger Lise Tveter i Grue Pensjonistforening representere de mange som står for kjøkkentjenesten på møtene rundt omkring i våre pensjonistforeninger.

nødvendig for å innføre «egen pensjonskonto». 12 måneders-regelen i innskuddspensjonsloven bør fjernes.

Pensjon fra første krone
Ap og SV fremmet i april 2018 et forslag i Stortinget om at innskuddspensjon skal tjenes opp fra første krone i lønn. I dag er det kun lovfestet at lønn over 1 G skal gi pensjonsopptjening. Det foreslås samtidig at man får beholde pensjonsopptjening ved kortere arbeidsforhold enn 12 måneder, ved lavere stillingsandel enn 20 prosent, og lavere alder enn 20 år. Forslaget var på muntlig høring i Stortinget 28. september 2018.

Pensjonistforbundet sendte inn et skriftlig høringssvar til Stortinget med støtte til lovforslaget. Endringene vil forbedre dagens pensjonssystem og sikre at arbeidstakeren får beholde pensjonsopptjeningen basert på arbeidet som er utført. Argumentene som ligger til grunn for dagens regelverk er utdaterte og rammer uheldig. Forslaget vil være et viktig virkemiddel for å redusere de økonomiske forskjellene blant fremtidige pensjonister og er viktigst for arbeidstakere med lav lønn og lavest pensjonsopptjening. (Det er forventet at Stortinget skal behandle saken 7. februar 2019).

Representantforslag om forhandlingsrett i trygdeoppgjørene
Pensjonistforbundet har i samarbeid med SV bedt Stortinget ta stilling til forslag om å endre måten trygdeoppgjøret gjennomføres på. 28. mai 2018 fremmet SV et representantforslag med følgende forslag:
«Stortinget ber regjeringen fremme de nødvendige forslag for å sikre at organisasjonene som deltar i trygdeoppgjøret får forhandlingsrett.»
Det var muntlig høring i Stortinget 19. november 2018 om SVs representantforslag. Samtidig ble Stortingsmeldingen «Regulering av pensjoner i 2018 og pensjonisters inntektsforhold» diskutert. Forbundsleder Jan Davidsen og generalsekretær Harald Olimb Norman fremmet blant annet Pensjonistforbundets krav om å gjeninnføre forhandlingsretten i trygdeoppgjørene.

I innstilling 98 S (2018-2019) fremgår det at flertallet i Arbeids- og sosialkomiteen bestående av Høyre, FrP og Venstre, stemte mot forslaget fra SV. Senterpartiet, Rødt og SV ga tydelig støtte til å innføre forhandlingsrett. Arbeiderpartiet viste til forutsetningen om at drøftingsretten skal være reell og fremmet forslag om at Stortinget ber regjeringen vurdere hvilke muligheter for omprioriteringer som finnes innenfor de rammene drøftingsretten i trygdeoppgjøret setter. Dette forslaget fikk heller ikke flertall.

Endringer i samordningsloven og forskrifter
Forslagene i høringsnotatet gir utfyllende regler til de vedtatte lovbestemmelsene om samordning av offentlig tjenestepensjon med ny alderspensjon fra folketrygden, både i form av nye forskrifter og endringer i gjeldende forskrifter. Høringsnotatet inneholder også forslag til språklige og innholdsmessige presiseringer i samordningsloven og i enkelte andre forskrifter.

Pensjonistforbundet kommenterte hvilke konsekvenser det nye regelverket kan få i tilfeller der ektefellen dør. Da risikerer gjenlevende at så godt som hele økningen i garantipensjon for enslige samordnes bort. Dette er vi motstandere av, og mener det motarbeider prinsippet i folketrygden om å gi en høyere minsteytelse ved overgangen fra å være gift til å bli enslig. Samordningsregelverket må ikke føre til reduksjon av økninger i folketrygden som gis for å bedre situasjonen for dem med lave pensjoner.

Lovforslag som sikrer at offentlig pensjon ikke reduseres når man jobber lenge
21. november 2018 fremmet Lundteigen, Gjelsvik og Toppe fra SP et representantforslag om å endre samordningsloven. Forslaget innebærer at det ikke skal benyttes et forholdstall lavere enn 1,000 på samordningsfradraget i offentlig tjenestepensjon som tas ut etter fylte 67 år. Forslaget vil rette opp problemet der personer som jobber i offentlig sektor får lavere pensjon ved å jobbe «for lenge».

I dag er det slik at den offentlige tjenestepensjonen kan bli mindre for hver måned ekstra man står i arbeid utover den alderen hvor man har kompensert for levealdersjusteringen, det vil si dersom man fortsetter å jobbe i offentlig sektor etter fylte 67 år og noen måneder. Pensjonistforbundet støtter lovforslaget, og tok opp problemet ved dagens lovverk i vårt høringssvar av 20. desember 2017, om samordning av offentlig tjenestepensjon med alderspensjon fra folketrygden opptjent etter nye regler. Lovforslaget vil antagelig bli behandlet av Stortinget i løpet av 2019.

2018 i tall

- **Årsvekst pensjon fra folketrygden: 1,9 prosent**
- **Prisvekst: 2,7 prosent**
- **Realvekst: -0,8 prosent**
- **Antall alderspensjonister: 933 400**
- **Hvorav antall minstepensjonister: 146 400**
- **Antall uføretrygdmottakere: 334 200**

4
Demokrati, deltakelse og tilgjengelighet

De unge lærer de eldre om data – et vellykket opplegg som vinner fram i hele landet.

Eldrebølgen – storm i et vannglass

At vi blir stadig flere eldre i landet trekkes ofte frem av politikere, økonomer og debattanter som noe negativt, spesielt for den fremtidige bærekraften til velferdsstaten. Frykten er at det vil bli for få arbeidsaktive i forhold til arbeidspassive i befolkningen.

I samarbeid med professor og redaktør av Fagbladet Samfunn og økonomi, Bjarne Jensen, fikk Pensjonistforbundet satt et nytt lys på eldrebølgen. Bladet som ble utgitt i juni skapte en ny debatt om eldrebølgen, og dette var også tema på et av Pensjonistforbundets arrangementer under Arendalsuka i august.

SSBs befolkningsframskrivninger viser at den totale forsørgerbyrden ikke vil øke i betydelig grad frem mot 2060. Det blir flere eldre personer i landet frem mot 2060, blant annet som følge av økt levealder. Men samtidig vil de som er i arbeid måtte belage seg på å jobbe lenger for å få samme pensjon som dagens pensjonister, i henhold til levealdersjusteringen som ble innført med pensjonsreformen.

Samtidig viser framskrivningene en nedgang i antall barn og ungdom, som også er grupper som «forsørges». Dersom den positive utviklingen i arbeidsviljen og helsen blant eldre arbeidstakere fortsetter, og vi har et inkluderende arbeidsliv, vil ikke den totale forsørgerbyrden øke så mye frem mot 2060 som enkelte gir inntrykk av.

Et aldersvennlig samfunn

Pensjonistforbundet arbeider for et mer aldersvennlig samfunn. Vi vil at eldre skal kunne delta i samfunnet på lik linje med andre. Økt deltakelse forutsetter fravær av diskriminering og økt tilgjengelighet.

Eldre opplever å bli diskriminert på grunn av alder. Rettigheter til deltakelse og tjenester opphører på grunn av aldersgrenser. Samtidig blir flere samfunnsarenaer og tjenestetilbud mindre tilgjengelige ved at ny og fremmedgjørende teknologi tas i bruk. I tillegg medfører negative holdninger overfor eldre at terskelen for å delta oppleves som høy.

Pensjonistforbundet arbeider for at eldre skal bli mer synlige i samfunnet. Vi ønsker flere eldre i folkevalgte organer og at eldre som selv vil, skal kunne stå lenger i jobb. Vi vil ha flere tilgjengelige boliger og universelt utformede fellesarealer, veier og samferdselsløsninger. Og vi vil ha et tolerant samfunn med forståelse og respekt for at ikke alle har samme forutsetninger for deltakelse.

Vi arbeider for et samfunn som er tilrettelagt slik at alle kan delta i den grad de selv ønsker. Tilgjengelighet omfatter blant annet informasjons- og kommunikasjonsteknologi, samferdsel og transport, byggverk, uteområder og tilgang til produkter og tjenester. Eldre får etter hvert ulike fysiske og kognitive funksjonsnedsettelser. Syn og hørsel svekkes, balansen blir dårligere og armer og ben er ikke så sterke som før. Mange føler seg også fremmedgjort overfor ny teknologi. Et aldersvennlig samfunn er tilpasset slike behov.

Forbud mot aldersdiskriminering

Pensjonistforbundet arbeidet i mer enn 10 år for at aldersdiskriminering utenfor arbeidslivet måtte forbys. Med virkning fra 1. januar 2018 ble endelig alder et selvstendig diskrimineringsgrunnlag i likestillings- og diskrimineringsloven. Det innebærer at alle aldersgrenser utenom arbeidslivet kan prøves rettslig. For å innføre eller opprettholde slike aldersgrenser, må de være saklige og ikke uforholdsmessig inngripende.

I praksis betyr dette færre usaklige aldersgrenser som begrenser eldres rettigheter og tilgang til varer og tjenester. På landsmøtet i juni 2018 ble det vedtatt at Pensjonistforbundet skal bekjempe usaklige aldersgrenser. Høsten 2018 startet derfor arbeidet med å vurdere en rekke aldersgrenser som begrenser eldres rettigheter. Dette arbeidet fortsetter i 2019, med særlig vekt på rett til brukerstyrt assistent etter 67 år og mammografi etter 69 år.

Nasjonalt eldreombud

Pensjonistforbundet har lenge kjempet for et nasjonalt eldreombud, med ansvar for å sikre og arbeide for eldres rettigheter og levekår på alle samfunnsområder. I forslaget til statsbudsjett for 2019 foreslo regjeringen opprinnelig et eldreombud med et begrenset mandat, underlagt nåværende pasient- og brukerombud. Mandatet var begrenset til kun helse og omsorg.

Både Pensjonistforbundet og pasient- og brukerombudene var imot en slik løsning. Vi mente det var et uheldig inngrep i ombudenes uavhengighet, samtidig som det sementerte en forestilling om at eldre er identisk med syke brukere av helse- og omsorgstjenester. I budsjettforhandlingene fikk Krf gjennomslag for et uavhengig ombud med et bredt mandat, slik vi har kjempet for. Mandatet ble utvidet til å gjelde alle samfunnsområder og budsjettet ble økt fra 4 til 14 millioner kroner. Ombudet trer i kraft 1. juli 2019.

Eldreråd

I 2017 ble eldrerådsloven fra 1992 erstattet med en paragraf i kommuneloven. Den pålegger fylkeskommuner og kommuner å ha eldreråd. Eldrerådenes øvrige rettigheter skal fremgå av forskrifter til paragrafen i kommuneloven. Disse forskriftene skulle vært på høring høsten 2018, men høringen er utsatt til våren 2019. Pensjonistforbundet vil avgi et høringssvar der vi ber om forskrifter som ikke medfører en svekkelse av eldrerådenes rettigheter. Det nye lovverket for eldrerådene trer i kraft for eldreråd som blir valgt i forbindelse med valget i 2019.

Deltakelse i folkevalgte organer

Eldre har erfaringer, klokskap, interesser, meninger og perspektiver som bør være godt representert i folkevalgte organer. Likevel er eldre underrepresentert på Stortinget, i fylkestingene og i kommunestyrene. Dersom eldre over 67 år skal få en forholdsmessig representasjon i kommune-

styrer og fylkesting, må andelen representanter nesten tredobles. Høsten 2019 er det kommunestyre- og fylkestingsvalg. Derfor skrev Pensjonistforbundet i 2018 brev til alle partier med en oppfordring om at deres nominasjonskomiteer i større grad måtte vektlegge alder i nominasjonsprosessene. Arbeidet for å få flere eldre i folkevalgte organer fortsetter i 2019.

Bolig og velferdsteknologi

Gjennom året har Pensjonistforbundet fått en økning i medlemshenvendelser som handler om bolig og velferdsteknologi, og vi ser at flere lokallag og foreninger ønsker å jobbe (gjerne sammen med eldrerådet) med disse problemstillingene.

I 2018 har vi hatt økt oppmerksomhet på aldersvennlige samfunn. Begrepet dekker alle former for lokalsamfunnsutvikling som tar sikte på å gjøre steder aktive, brukervennlige og beboelige for alle aldersgrupper, med særlig fokus på eldre. Særlig har vi fulgt med på Oslo kommunes arbeid for å bli en «aldersvennlig by».

Pensjonistforbundet har gjennom 2018 deltatt i programkomiteen for konferansen «Eldre og bolig 2019». Konferansen er et samarbeid mellom Husbanken og NBBL, mens det tidligere Statens Seniorråd og Pensjonistforbundet er med i programkomiteen. Dette arbeidet vil fortsette gjennom 2019, og konferansen er planlagt avholdt i Kristiansand i september 2019.

Bolig, tilgjengelighet og velferdsteknologi er områder som Pensjonistforbundet innarbeider i mange av forbundets høringsinnspill, blant annet i innspill til ny folkehelsemelding, høringsinnspillet til Stortingsmeldingen «Leve hele livet», samt i årets statsbudsjettarbeid.

Samarbeid med Huseiernes Landsforbund

I 2018 har Pensjonistforbundet samarbeidet tett med Huseiernes Landsforbund om å fronte en god eldrepolitikk. Sammen har vi, med hjelp av analysebyrået Ipsos, fått utarbeidet en rapport om eldres boligbehov. Undersøkelsen som rapporten baserer seg på er gjort blant begge forbundenes medlemmer, og viser blant annet at norske eldre gjerne vil bli boende lenge i egne hjem, men at de har stort potensial når det gjelder planlegging av egen alderdom. Målet med samarbeidet er å finne fram til de gode løsningene og jobbe for disse i fellesskap. Til sammen representerer forbundene om lag en halv million medlemmer.

I løpet av høsten 2018 har rapportens innhold kommet til nytte blant annet i høringssvar, og i september leverte Pensjonistforbundet og Huseiernes Landsforbund et felles høringssvar til Stortingsmeldingen «Leve hele livet», med fokus på eldres behov for informasjon og tilrettelegging når det gjelder bolig.

Bostøtteallianse

Pensjonistforbundet skal arbeide for å styrke bostøtten for norske pensjonister, og på senhøsten i 2018 ble det fattet vedtak i sentralstyret om at Pensjonistforbundet skal initiere en nasjonal bostøtteallianse. Dette arbeidet vil for alvor starte opp i 2019, og alle organisasjoner som arbeider med liknende problemstillinger inviteres til en felles dugnad for å løfte bostøtten.

TryggEst

Pilotprosjektet TryggEst i regi av Barne-ungdoms- og familiedirektoratet tar sikte på å skape nasjonale retningslinjer og støtteapparat knyttet til vold mot utsatte voksne. Pensjonistforbundet deltar i prosjektet som brukerrepresentant på vegne av eldre. Høsten 2018 startet det opp ulike pilotprogram i en rekke norske kommuner, og målet er å finne fram til de beste måtene å varsle om, avverge og forebygge vold mot sårbare grupper på. Det er også etablert et nettsted med verktøy og informasjon både for helsepersonell, pårørende og voldsutsatte selv. Arbeidet i TryggEst fortsetter frem til 2020.

Deltakelse – trygghet og tilgjengelighet

Pensjonistforbundet har bidratt som brukerrepresentant i flere ulike fora når det gjelder trygghet i egne hjem. Vi har fortsatt fast plass i NRKs brukerråd, hvor det i 2018 blant annet har vært arbeidet med teksting, smarthøyttalere og bedre tilgjengelighet i sportssendinger. Vi har spilt inn at det er behov for å gjøre eldre til bedre digitale brukere, og dette vil tas opp i rådet i 2019.

SINTEF Byggforsk har i 2018 oppdatert flere av sine bygganvisninger på blant annet utforming av leiligheter, og Pensjonistforbundet har sammen med flere andre brukerorganisasjoner bidratt med innspill. Vi har vektlagt behovet for helhetlig planlegging i boligområder som følge av endringer i den befolkningsmessige sammensetningen.

Pensjonistforbundet satte temaet tannhelse på programmet under Arendalsuka. I paneldebatten deltok, fra venstre Wenche K. Malmedal, Jan Davidsen, Tellef Inge Mørland, Solfrid Lerbrekk, Carl Erik Grimstad, Camilla Hansen Steinum og Anne-Lise Kristensen.

Høsten 2018 inngikk Pensjonistforbundet i et nettverk for brannsikkerhet ved Høgskulen på Vestlandet. Forbundet var medsøker og støttet en større søknad om et eget brannforskningssenter ved Høgskulen på Vestlandet. Dessverre fikk ikke søknaden tilslag fra Forskningsrådet, men aktørene som stod bak søknaden fortsetter samarbeidet for økt brannsikkerhet.

Pensjonistforbundet har også bidratt med innlegg på boligkonferansen til Kommunale boligadministrasjoners landsråd (KBL), og har ellers vært tilstede og deltatt i ulike debatter knyttet til problemstillinger rundt bolig og eldre.

Pensjonistforbundet deltok på en konferanse om internasjonal eldresolidaritet arrangert av PRO og NOPO (The Nordic older people's organisation) i Bommersholm i Sverige i april. Forbundet fikk anledning til å legge frem hvordan vi jobber for pensjonisters rettigheter i Norge, og deltok i spennende samtaler om rettighetsarbeid på tvers av kontinent- og landegrenser. Vi fremhevet her utfordringer økt digitalisering medfører for eldre, og hvordan vi arbeider med å løse slike utfordringer.

Sammen med en rekke andre brukerorganisasjoner, har Pensjonistforbundet deltatt i dialog med Valgdirektoratet om tilgjengelighet ved kommunale valg i 2019. Pensjonistforbundet deltar fortsatt aktivt i regjeringens forum for handlingsplanen for universell utforming. I tillegg har vi deltatt i Kulturdepartementets idéverksted for samhandling mellom frivillig og offentlig sektor, blant annet om koordinering av tilskudds- og støtteordninger og digital samhandling.

5
Helse og omsorg

Pensjonert fysioterapeut Odd Magne Lundby er primus motor for det ukentlige tilbudet om vannjogging på Gjøvik.

Det sentrale helse- og sosialutvalget 2018

Helse- og sosialutvalget er sentralstyrets rådgivende utvalg i alle saker av helse- og sosialpolitisk karakter.

Utvalget har i 2018 blant annet uttalt seg om trygghetsstandard på sykehjem, kvalitetsreformen «Leve hele livet», rett til enerom på sykehjem, ventelister for plass på sykehjem, demenslandsbyer og munn- og tannhelse for eldre.

Helse- og sosialutvalg for perioden 2015 – 2018
Wenche Karin Malmedal overtok som leder av det sentrale utvalget etter Stein Husebø i 2017. Foruten leder bestod utvalget for perioden 2015 - 2018 av Liv Thun, Sigurd Sparr, Tove Stangnes, Liv Arum, Kirsten Solemdal, Elisabeth Flo, Oddrun Rangnes, Rolf Skirbekk og Judith Refsnæs. Sekretær for helse- og sosialutvalget er Anne Hanshus (administrasjonen).

Sentralstyret valgte nytt helse- og sosialutvalg etter landsmøtet i juni for perioden 2018 – 2021. Wenche Karin Malmedal ble valgt som leder av helse- og sosialutvalget. I tillegg ble Sven Anders Haugtomt valgt som nestleder.

Foruten leder og nestleder består utvalget av Ragnhild M. Hagen (Sentralstyret), Liv Arum, Sigurd Sparr, Mary Sørensen (Fagforbundet) og Kjell Engebretsen (Fagforbundet). Sekretær for helse- og sosialutvalget er Anne Hanshus (administrasjonen).

Fylkenes helseutvalg
Fylkenes helseutvalg er rådgivende utvalg for fylkesforeningene. Helseutvalgene har vært aktive i sine fylkesforeninger i 2018, og har kommet med verdifulle innspill til forbundet i en rekke høringer.

I oktober 2018 var det en dialogkonferanse for fylkenes helseutvalg og det sentrale helseutvalg på Gardermoen.

Deltagelse i råd og utvalg på helseområdet

- Ressurssenter for omsorgstjenester (RO): **Liv Thun**
- Kontaktforum for brukerne av helse- og omsorgstjenester (HOD): **Ragnhild M. Hagen**
- Helsedirektoratets brukerråd: **Sven Anders Haugtomt**
- Brukerutvalg i Helse Sør-Øst: **Astri Myhrvang**
- Brukerutvalg Helse Nord: **Hedvig Hegna og Arne Vassbotn**
- Brukerpanel Pasientreiser ANS/ HF: **Anne Hanshus, vara Jacob Strand**
- Prosjekt «Sterk og Stødig» treningsgrupper: **Liv Thun og Anne Hanshus**
- Samarbeid med Trondheim kommune og NTNU Trygghetsstandard på sykehjem (Hdir): **Anne Hanshus**
- Referansegruppe for primærhelsemeldingen: **Anne Hanshus**

Verdighetskonferansen – Kreativ Omsorg
Verdighetssenteret og Kreativ Omsorg har ikke hatt konferanse i 2018, men har hatt planleggingsmøter i forbindelse med Verdighetskonferansen – Kreativ omsorg 26.-27. mars 2019.

Treningsgrupper for eldre – «Sterk og stødig»
Pensjonistforbundet sitter i styringsgruppen for «Sterk og stødig». Pensjonistforbundet avd. Buskerud og Møre og Romsdal ble invitert til å opprette fallforebyggende treningsgrupper for eldre, «Sterk og stødig». Begge fylker har hatt kurslederkurs og instruktørkurs. Det er opprettet «Sterk og stødig»-grupper i store deler av landet. St.meld. nr. 15 «Leve hele livet» har omtalt treningsgruppene «Sterk og stødig» på s. 133 og 135.

Ny kvalitetsreform «Leve hele livet»
Regjeringen er godt i gang med reformen ”Leve hele livet”. Den handler om de grunnleggende tingene som oftest svikter i tilbudet til eldre; mat, aktivitet og felleskap, helsehjelp og sammenheng i tjenestene.

Målet er at alle eldre skal få bedre hjelp og støtte til å mestre livet. Statsråden har reist rundt i landet for å få innspill fra eldre, pårørende og fagfolk til hvilke løsninger som gir de beste tjenestene til eldre, og hvordan dette bør gjennomføres nasjonalt. Regjeringen la fram en Stortingsmelding i 2018 og vil starte gjennomføringen fra 2019.

Pensjonistforbundet og fylkeshelseutvalgene har deltatt på flere av dialogkonferansene. I tillegg har fylkeshelseutvalgene gitt innspill til forbundet vedrørende kvalitetsreformen.

Kvalitetsreformen omhandler fire sentrale områder for eldre:
- Mat, ernæring og måltidsfellesskap
- Aktivitet og felleskap
- Helsehjelp
- Samhandling og sammenhengende helsetjenester

Helsedepartementet har arrangert gjennomføringskonferanser flere steder i landet høsten 2018, der brukere, pårørende og fagmiljøer har deltatt. I tillegg har det vært flere inspirasjonskonferanser om mat for eldre. Pensjonistforbundet har deltatt på to konferanser.

Pensjonistforbundet har deltatt på flere innspillmøter i Helsedirektoratet vedrørende:
- E-konsultasjon hos fastlegene
- Medisinskfaglig tilbud på sykehjem
- Innspill til handlingsplan for fysisk aktivitet
- Innspill til friluftsliv
- Trygghetsstandard på sykehjem

Forbundsleder Jan Davidsen legger fram Pensjonistforbundets krav og argumenter under første dag av trygdedrøftingene. Statsråd Anniken Hauglie og avdelingsdirektør Simen Fremmergård følger med.

Pensjonistforbundet har jobbet spesielt med:
I forbindelse med landsmøtet ble det laget en egen rapport om munn- og tannhelse for eldre. Vi har hatt flere møter og samarbeid med Den norske tannlegeforening og Norsk Tannpleierforening. På Arendalsuka arrangerte Pensjonistforbundet en debatt der tema var munn- og tannhelse for eldre.

Pensjonistforbundet arrangerte helsekonferanse 10.-11. oktober 2018 for landsstyret, helse- og sosialutvalget, fylkeshelseutvalgene og SAKO-organisasjonene.

Den 10. oktober var Verdensdagen for psykisk helse, som ble markert med et kåseri av skuespiller Per Christian Ellefsen.
Tema på konferansen var blant annet:

- Eldre- og folkeministeren – «Leve hele livet»
- Aud Blankholm - prioriteringsutvalget for primærhelsetjenesten
- Anne Berit Rafoss – et aldersvennlig samfunn
- Nils Erik Næss – hva kan du selv gjøre for å kunne bo lengre hjemme?
- Tone Bye - jakten på det digge livet – velferdsteknologi
- Ragnhild Spilker – helse hos eldre innvandrere
- Wenche Karin Malmedal – vold mot eldre
- Ida Slorbak – fallforebyggende gruppetrening for eldre
- Sigurd Sparr – et godt liv som gammel
- Kristi Stedje – sang i eldreomsorgen

Høringer 2018

Innspill til nasjonale retningslinjer for helse- og sosialfaglig helsepersonell
Pensjonistforbundet ønsker at helse- og sosialtjenestene skal bli mer brukerorienterte og at pasientenes behov skal være styrende.

Brukermedvirkning er ivaretatt i flere av helse- og sosialutdanningene på ulike måter og med ulike tilnærminger. Vi mener at dette bør formuleres på lik måte i alle helsefaglige utdanninger.

Det er nødvendig at ergoterapeuter, vernepleiere og sykepleiere har både kunnskap og ferdigheter når det gjelder munnhelse for eldre. Det må i tillegg til undervisningen også være eksamensspørsmål innen dette temaet.

Helse- og sosialfagutdanningene må også kjenne til og kunne bruke relevant teknologisk verktøy og innovative løsninger i helsetjenesten. I tillegg må de kunne ta i bruk velferdsteknologi i samsvar med brukernes behov og ønsker, bidra til god brukerstøtte og veiledning til pasienter og pårørende.

Innspill til Folkehelsemeldingen
Et aldersvennlig samfunn er bra for alle. Kommunene må ha langsiktige planer for eldres forventede bruk av helse- og omsorgstjenester. De må tilrettelegge for at eldre skal kunne bo lengre hjemme. Forbundets innspill til Folkehelsemeldingen omhandler også disse temaene: Universell utforming, areal- og boligpolitikk, møteplasser for eldre, fysisk aktivitet, deltagelse i folkevalgte organer, eldreombud, digital deltagelse, frivillig arbeid, psykisk helse, eldre og rus, helsestasjon for eldre, vold og overgrep, munn- og tannhelse, førerkort og økonomiske levekår.

Pensjonistforbundet har deltatt på følgende møter i Helse- og omsorgskomiteen på Stortinget:
Møte om representantforslag om styrking av norsk tannhelse Dokument 8:209 S (2017-2018):

- Pensjonistforbundet ønsker at Norge skal annerkjenne munnen som en del av kroppen og likestille utgifter til munn- og tannbehandling med andre helsetjenester.
- Bedre forebyggende tannhelsetjenester til eldre gjennom f.eks. årlige kontroller for eldre over 75 år og for alle som mottar helse- og omsorgstjenester i og utenfor institusjon
- Innføre et egenandelstak for tannbehandling
- La eldre beholde sine trygderefusjoner (f.eks. periodontitt eller munntørrhet), uavhengig av om de velger å beholde sin private tannlege eller gå til den offentlige tannhelsetjenesten.
- De kommunale helse- og omsorgstjenestene må innføre gode rutiner som ivaretar eldres munnhelse. Det vil være god samfunnsøkonomi å forebygge god tannhelse.
- God munn- og tannhelse for alle hele livet er viktig.
- Det er nødvendig med mer informasjon om retten til gratis tannbehandling for hjemmeboende som mottar hjemmesykepleie og til pasienter i institusjon og deres pårørende.
- Helsepersonell trenger bedre opplæring og rutiner for å ivareta munnhelsen.
- Behov for et eget egenandelssystem for tannbehandling

Statsbudsjettet 2019

- Det er behov for økt oppmerksomhet på de store variasjonene i innhold og kvalitet i sykehjemmene. Vi mener det er nødvendig å pålegge kommunene felles standarder for kvalitet og innhold i sykehjemmene, samt at tilsynsmyndighetene må få et større ansvar for å følge opp. Pasientene vet ikke hvilke tjenester eller omfanget av tjenester de kan få på sykehjem. De har ikke individuelle vedtak slik brukerne av de hjemmebaserte tjenestene har. Vi ønsker klarere regler for innhold og kvalitet på helse- og omsorgstjenestene i sykehjem.

- Enerom på sykehjem: Pensjonistforbundet mener at rabattordningen for å bli lagt på dobbeltrom på sykehjem mot sin vilje, legitimerer bruk av dobbeltrom. Det er langt billigere for kommunene å gi rabatt på nåværende plasser enn å forsere ombygging eller nybygging av plasser. Alle som får plass på sykehjem skal ha rett til enkeltrom dersom de selv ønsker det.

6
Aktive eldre

Oldemor Edel Berit Kristine Klemetsdatter Hætta Eriksen og oldebarn Hannah Constanse Hætta Pentha. Alt Edel kan om data, har hun lært av barnebarn og spesielt oldebarnet Hannah. Edel var 96 år da bildet ble tatt våren 2018. (Foto: Johan Mathis Gaup)

Det handler kanskje om å komme over kneika?

Pensjonistforbundet har gjennom 2018 for tredje år på rad vært del av prosjekt «Utprøving av digitale verktøy mot ensomhet». Forbundet har også dette året mottatt midler fra Helsedirektoratet til dette arbeidet.

Det satses på gratis nybegynneropplæring på nettbrett og smarttelefon. Praktisk trening er det viktigste på alle former for kurs, og mange er tilstede for å hjelpe de eldre over den digitale kneika. Innfallsporten er å knytte god kontakt med kursdeltakerne. Hva er de interessert i - hvilke spørsmål har de?

Et mangfold av kurs har blitt holdt gjennom året. Behovet for ulik type opplæring er stort. I tillegg er det viktig å være klar over arbeidet som ligger i å «finne» kursdeltakerne. Vi vet at de er der ute!

På tvers av generasjonene
Opplæring på tvers av generasjonene har vært noe mer utbredt dette året. Kreativiteten rundt i landet har vært god, og ved å benytte lokalsamfunnets ungdom har mange samtidig rigget et sted hvor eldre kan få svar på sine digitale spørsmål i etterkant av kurs. Kursheftene som er laget med tanke på et samarbeid mellom ungdom/eldre, har dermed vært i hyppig bruk. Disse heftene inneholder ikke minst pedagogiske tips til ungdommen.

«Jeg gir deg i gave» - på to språk
Positive lærere og elever i Tana takket ja til å få besøk av Pensjonistforbundet - og til et digitalt samarbeid på tvers av generasjonene. Ungdom er kjempeflinke på smarttelefonene sine - og ikke minst; de har trygghet. Noe av denne kompetansen og tryggheten gir elevene nå videre i gave til en eldre person i sitt nærmiljø. De skal ta det rolig, de skal repetere, de skal la bestemor selv trykke på sitt eget brett eller telefon. Og de skal opprettholde rollen som digital støttespiller i etterkant.

Elevene i Tana fikk utdelt kurshefter både på norsk og nordsamisk, og skal sammen med den eldre finne den mest hensiktsmessige bruken av disse heftene. Vi håper på et morsomt og lærerikt samarbeid på tvers av generasjonene, og ser frem til oppfølgingen, som samtlige lærere var opptatt av.

Opplæring med ungdomsskoleelever
Interesserte og aktive skoleungdommer i Østfold møter eldre til 1:1-opplæring på kurs etter kurs. På tvers av generasjonene har de funnet sin måte å gjøre dette på. De opplever gjensidig denne kursformen meningsfull og hyggelig. Interessen har vært overveldende.

Samarbeidspartnere
Mange interesserte og digitalt kompetente i lokal- og fylkesforeningene har vært positive og gjort en god innsats. Dette er helt avgjørende for at vi skal klare å arrangere kurs i det ganske land. Og ikke minst at vi benytter disse ressursene vi har tilgjengelig kun i en avgrenset periode på en god måte. I tillegg har skoleungdom og lærere, kommuneadministrasjoner, frivilligsentraler og biblioteker vært våre gode samarbeidspartnere.

Følgeforskning
Forskere fra Nasjonalt senter for e-helseforskning følger fortsatt prosjektet på vegne av Helsedirektoratet. I løpet av året har de levert sin andre erfaringsrapport. Der fokuserer de på kompetente og tålmodige kursholdere, repetisjon, korte kurs og ikke minst; et sted i lokalmiljøet hvor deltakerne kan få svar på sine spørsmål i etterkant av et kurs. Fra den første rapporten vet vi at eldre lærer på ulikt vis - det er ikke «en beste måte å holde kurs på» - og eldre tar i bruk det de lærer.

Morgendagens aktivitetssenter – ditt kurs- og kompetansesenter

Prosjektet Morgendagens aktivitetssenter har holdt ca. 350 kurs og foredrag i hele landet i 2018. Tema har vært Morgendagens aktivitetssenter, velferdsteknologi, eldrerådsopplæring og hvordan planlegge egen alderdom. I tillegg til at foredragsholdere sentralt har holdt nesten 200 kurs, foredrag og inspirasjonssamlinger, har ambassadørene holdt ca. 150 informasjonsmøter, samlinger og foredrag.

I september 2018 holdt vi en nasjonal konferanse for våre velferdsteknologiambassadører. Dette var en konferanse hvor alle de store aktørene på feltet stilte opp som foredragsholdere. Det deltok over 70 ambassadører.

Etterspørselen etter kurs og foredrag har vært stor også i 2018. Prosjektet har tre faste kursholdere. Dette er Tone Bye, Hans Ekornholmen og Gro R. Moen. I tillegg har vi engasjere velferdsteknologi-ambassadører i alle fylker. Flere av ambassadørene er dyktige brukermedvirkere og har holdt foredrag for eldre alene, eller i samarbeid med egen kommune. Alle ambassadørene skal kartlegge kommunens ståsted og prøver å påvirke kommunen til å informere og samarbeide med eldre om den videre utviklingen på feltet. Kursene fyller et kunnskapshull hos eldre og har nå nådd over 50.000 eldre. Kursene engasjerer til brukermedvirkning og deltakelse blant alle gruppene av eldre.

Vi har implementert kursene via våre egne foreninger, samarbeidende organisasjoner, eldrerådene, frivillighetssentralene, kommunene, aktivitetssentrene og andre møteplasser for eldre. Deltakere på kursene har vært eldre, frivillige, medlemmer av eldreråd og brukerorganisasjoner, deltakere og brukere på eldresentre og aktivitetssentre (og andre møteplasser for eldre), tillitsvalgte i Fagforbundet, kommuneansatte, politikere og studenter. 2019 er satt av til å videreutvikle vårt arbeid med ambassadørene.

Våre lokalforeninger og Morgendagens aktivitetssenter
Et viktig satsningsområde for Pensjonistforbundet er aktivitetssentre for eldre i alle kommuner og bydeler. Det opprettes nye Morgendagens aktivitetssentre i hele landet og våre

lokalforeninger er svært engasjerte bidragsytere i dette arbeidet. Vi er stolte over alt det gode arbeidet som gjøres av våre lokalforeninger, og eksemplifiserer det her gjennom vår lokalforening i Grane kommune i Nordland og deres engasjement i aktivitetssenteret lokalt.

I lille Grane kommune har de klart å skape et fremtidsrettet og visjonært Morgendagens aktivitetssenter. Dette har blitt en viktig, samlende og godt besøkt møteplass for kommunens innbyggere. Her blomstrer engasjementet og frivilligheten blant kommunens eldre, i samarbeid med kommunens ansatte og frivillighetssentralen. Vår lokalforening på stedet er en viktig og avgjørende bidragsyter i det meste som skjer på senteret.

Senteret er en åpen og inkluderende møteplass. På faste dager kan alle som ønsker det stikke innom for en kopp kaffe, noen å prate med eller bare for å føle på samhørigheten og fellesskapet. Det serveres middag og det arrangeres sjakk-kvelder, seniordans og sittedans. Her er alle velkommen. Pensjonistene deltar også på verksted med baking og strikking. Babysang hører også til på senteret.

Pensjonistforeningen har kjøpt en datamaskin som står på senteret, slik at alle som ikke har egen PC kan komme innom for å utføre betaling over nettbank eller få annen digital hjelp. Ansatte på senteret hjelper dem som ikke takler data selv. Senteret tilbyr også datakurs og nettbrettkurs. Det arrangeres julaften med middag og det som hører julaften til. Dette er et tilbud først og fremst for enslige, men er også åpent for andre.

Senteret har språkkafe og håndarbeidskvelder, først og fremst for å bli kjent med kommunens nye landsmenn og andre tilflyttere. Pensjonistene er også med på å organisere en ledsagertjeneste for pasientreiser. De tilbyr hjelp og støtte ved alvorlig sykdom, og har faste kulturkvelder med vaffelstekning på sykehjemmet. Senteret har også generasjonssamarbeid mellom skole og pensjonister, og arrangerer påske- og juleverksteder i fellesskap. Lokalforeningen møtes på senteret en gang i måneden.

Fylkessekretærene er viktige i samspillet mellom Pensjonistforbundet sentralt og lokalforeningene. På bildet bak fra venstre: Marianne Gjerstad, Liv O. Jacobsen, Vera Holtlien, Anne Marit Sundstrøm, Jorunn Nyvoll, Grethe Fladmark, Gro R. Moen, Ragnhild T. Gulbrandsen, Aud-Berit Eidhammer, Laila Hage og Anne Kari Minsaas. Foran fra venstre: Unni B. Eldrup, Arne Josvald Sabbasen, Paul S. Amundsen og Iselin Blakkestad.

Takk!

På vegne av sentralstyret vil jeg takke alle medlemmer, tillitsvalgte og ansatte i Pensjonistforbundet for den innsatsen dere har gjort i 2018. Vi ser gode resultater av vårt felles arbeid. Forhandlingsrett vil være vår viktigste sak også i 2019.

Vi er opptatt av minstepensjonister, tannhelse og en aktiv alderdom - men Pensjonistforbundet er også gode samtaler, nærhet og et sterkt fellesskap. Vi er et forbund hvor det er plass til alle pensjonister.

Tusen takk for innsatsen i 2018.

8
Tall

I prosjektet «Det lille ekstra» på Jessheim arbeides det på tvers av generasjoner. Elever fra Jessheim videregående skole har hvert år med seg om lag 50 brukere av Ullensaker Frivilligsentrals tjenester på en ukestur til Mallorca.

Pensjonistforbundet i tall

Medlemsservice og medlemsregistrering

Pensjonistforbundets medlemsservice skal i samarbeid med fylkes- og lokalforeningene til enhver tid sørge for at vårt medlemsregister er korrekt.

Alle, uansett alder, kan melde seg inn i Pensjonistforbundet. I Pensjonistforbundet kan man enten være medlem i en lokalforening eller som direktemedlem i Pensjonistforbundet sentralt. Landsmøtet i 2018 vedtok at alle medlemmer som er direktemedlemmer skal overføres til den foreningen de geografisk tilhører. Dersom de bor i en kommune uten lokalforening skal de forbli direktemedlemmer under fylkesforeningen de tilhører. Medlemmene kan også be om å forbli direktemedlemmer dersom de ikke vil bli medlem i en lokalforening, eller de kan be om å bli overflyttet til en annen lokalforening.

Medlem i en lokalforening

Pensjonistforbundet er bygget opp rundt lokale foreninger som er tilsluttet forbundet sentralt. De fleste lokalforeninger er geografiske foreninger. Det kan være flere lokallag innen en kommune. Noen lokalforeninger er dannet i bedrifter og arbeidsplasser, og noen har sitt utspring fra fagforeninger. Alle foreninger er tilknyttet en fylkesforening. Medlemmer i en lokalforening får tilbud om diverse aktiviteter fra sin lokalforening, som for eksempel møter med faglig og sosialt innhold, reiser og utflukter o.l. Det er om lag 800 lokalforeninger i Pensjonistforbundet.

Direktemedlem

Enkeltpersoner kan melde seg direkte inn i Pensjonistforbundet sentralt. Ved innmelding vil alle nye direktemedlemmer motta giro med medlemskort og annen informasjon. Direktemedlemmer har ingen tilknytning til en lokalforening.

Kollektive medlemmer

Kollektive medlemmer har betalt den sentrale delen av kontingenten via sin kontingent til den kollektivt tilmeldte organisasjonen. Den kollektivt tilmeldte organisasjonen sørger for at den sentrale kontingenten til Pensjonistforbundet betales. Dersom et kollektivt tilmeldt medlem ønsker å melde seg inn i en lokalforening, skal vedkommende betale den lokale- og fylkesvise kontingenten.

Følgende ni forbund er kollektivt tilmeldt Pensjonistforbundet; Fagforbundet, Industri Energi, Postens Pensjonistforbund, Yrkestrafikkforbundet (YTF), Seniorforum Norsk Fysioterapiforbund (NFF), Mesta Pensjonistforening, **Avdelingspensjonistenes forening av Norges Bank (APF), Statens Vegvesen Pensjonistforbund (SVP) og Kystverkets Pensjonistforbund.*

Medlemstilbud

Alle våre medlemmer kan benytte seg av medlemstilbudene, uavhengig av om man er medlem hos Pensjonistforbundet eller man er kollektivt medlem. Medlemstilbudene blir annonsert i medlemsbladet Pensjonisten, som utkommer åtte ganger i året, og på våre nettsider.

Pensjonistforbundet i tall

Medlemmer via lokalforeninger	53 848
Direktemedlemmer	57 522
Fagforbundet	111 960
Industri Energi	12 602
Postens Pensjonistforbund	6 013
Statens Vegvesen	2 723
Yrkestrafikkforbundet (YTF)	1 300
Mesta Pensjonistforening	265
Norsk Fysioterapeutforbund	555
APF (Norges Bank)	163
Kystverkets pensjonistforening	115
Abonnement Pensjonisten	719
Totalt antall medlemmer*	**247 066**

**Totalt minus abonnenter av bladet Pensjonisten*

Medlemsfordeler

Samarbeidet med alle som leverer medlemsfordeler er godt. I 2018 har vi fått noen nye samarbeidspartnere, og noen har forsvunnet ut. Pensjonistforbundet har disse medlemsfordelene ved utgangen av 2018, som også videreføres inn i 2019:

- Avtale med Solgården i Spania. Våre medlemmer får reiser til redusert pris og slipper å betale enkeltromstillegg.
- Avtale med Aller travel på ulike reiser. Et antall rom uten enkeltromstillegg.
- Dag Aasbø travel, med cruise og reiser innenlands og utenlands.
- Avtale med Travelmaker som leverer skreddersydde turer.
- Avtale med Hurtigruten til medlemspris.
- Avtale med Scandic Hotels.
- Avtale med Duka PC som gir medlemmene flere fordeler ved bruk av PC.
- Prosenter hos Pingvin klima AS på kjøp av varmepumpe.
- Nytt av året er avtalen med Toyota og Lexus som gir 6 prosent ved kjøp av ny bil. Det ligger også en god finansieringsavtale på lån til bil, med 0,5 % i rabatt på TFS standardrente og en rabatt på 1000 kroner på etableringsgebyret.
- Fri service i fem år ved kjøp av BMW eller Mini hos Bavaria. (gjelder ikke BMWi3)
- Advokatfelleskapet Kolbotn gir rabatt på juridisk bistand og gratis 30 minutters samtale.
- Medlemstilbud/rabatt på briller hos Specsavers.
- Rabatt hos Mesterfarge på oppussing av hus/leilighet.
- Rabatt på solskjerming gjennom Fasadeprodukter.
- Avtale med IF Forsikring med utvidet aldersgrense på reiseforsikring. Rabatter på kjøp i sikkerhetsbutikken. Gratis nøkkelforsikring og flytteforsikring.
- Kjøp av hjertestarter hos Trygg partner AS.
- Avtale med Sport 1, Risør, om rabatt på kjøp av el-sykkel.

Alle avtalene er gjengitt i medlemsbladet Pensjonisten.

9
Vedlegg

PROTOKOLL FRA DRØFTINGENE MELLOM REGJERINGEN OG PENSJONISTFORBUNDET, SENIOR NORGE, FORSVARETS SENIORFORBUND, LANDSLAGET FOR OFFENTLIGE PENSJONISTER, LO, UNIO OG YS 14. DESEMBER 2017 OG 10. APRIL 2018 OM STATSBUDSJETTET FOR 2019 FOR PENSJONISTER

I henhold til "Avtale mellom regjeringen og pensjonistenes og arbeidstakernes organisasjoner om statsbudsjettet når det gjelder saker av betydning for pensjonister" av 28. november 2014 ble det holdt møte den 14. desember 2017 om krav til statsbudsjettet for 2019 for pensjonister. Akademikerne og YS deltok ikke på dette møtet. Kunnskapsdepartementet deltok heller ikke.

Møtet ble ledet av Arbeids- og sosialministeren.

Følgende personer deltok på møtet 14. desember 2017:

Pensjonistforbundet:
Jan Davidsen, Ragnhild Hagen, Sigmund Renshus, Svenn Manum, Bjørg Hageløkken, Magne Furesund, Harald Lund, Magne Rustad, Tore Andlie, Kjell Levik, Harald Olimb Norman, Eyvind Frilseth, Gro Standnes og Kristin Ruud

Senior Norge:
Knut Chr. Høvik, Stig Klingstedt og Elisabeth Steenstrup

Forsvarets seniorforbund:
Geir Anda og Per Anders Volden

Landslaget for offentlige pensjonister:
Torild Ofstad og Karin S. Woldseth

LO:
Terje Olsson
Øystein Nilsen

Unio:
Erik Orskaug
Anne-Margrethe Benæs

Helse- og omsorgsdepartementet:
Statssekretær Sandberg og Olav Gjestvang, Kommunetjenesteavdelingen

Finansdepartementet:
Kirsti Mellbye, Skatteøkonomisk avdeling

Kommunal- og moderniseringsdepartementet:
Einar Bye, Arbeidsgiverpolitisk avdeling

Kulturdepartementet:
Håvard Bjerke, Avdeling for sivilsamfunn og idrett

Arbeids- og sosialdepartementet:
Arbeids- og sosialminister Anniken Haugli, statssekretær Christl Kvam, Simen Fremmergård, Knut Lorentsen og Pernille Krohn, Pensjonsavdelingen

Følgende personer deltok på møtet 10. april 2018:

Pensjonistforbundet:
Jan Davidsen, Liv Thun, Ragnhild Hagen, Oddbjørg Morseth, Sigmund Renshus, Tørres Sande, Magne Furesund, Harald Lund, Harald Olimb Norman, Eyvind Frilseth, Gro Standnes, Bjørn Egeli, Trond Nedrebø og Kristin Ruud

Senior Norge:
Stig Klingstedt og Elisabeth Steenstrup

Forsvarets seniorforbund:
Geir Anda og Per Anders Volden

Landslaget for offentlige pensjonister:
Torild Ofstad og Karin S. Woldseth

LO:
Terje Olsson
Øystein Nilsen

Unio:
Anne-Margrethe Benæs

YS:
Alexander Huth

Helse- og omsorgsdepartementet:
Statssekretær Sandberg

Kommunal- og moderniseringsdepartementet:
Einar Bye, Arbeidsgiverpolitisk avdeling

Arbeids- og sosialdepartementet:
Arbeids- og sosialminister Anniken Haugli, statssekretær Christl Kvam, Simen Fremmergård, Knut Melheim og Pernille Krohn, Pensjonsavdelingen

Organisasjonenes krav

Pensjonistforbundet fremsatte på vegne av SAKO-samarbeidet krav til statsbudsjettet for 2019 i brev 30. november 2017:

Krav 1:
Forhandlingsrett for løpende pensjon i folketrygden
Det er en demokratisk utfordring at en tredjedel av den voksne befolkningen ikke kan forhandle om sin egen inntekt. Etter at pensjonsreformen ble innført har pensjoner i folketrygden blitt regulert med lønnsvekst minus en faktor på 0,75 prosent. Målet for reformen var at pensjonen skulle reguleres med et gjennomsnitt av lønns- og prisvekst. De

siste årene har likevel pensjonene blitt regulert lavere enn prisveksten, slik at pensjonistene har fått tapt kjøpekraft tre år på rad. Det er uheldig for pensjonistene og det undergraver tilliten til pensjonsreformen.

I valgkampen 2017 foreslo Arbeiderpartiet å fjerne fratrekket på 0,75 prosent og endre reguleringen slik at pensjonene hvert år ble regulert med et gjennomsnitt av lønns- og prisvekst. Forslaget innebar fortsatt en underregulering av pensjonene, men ville gitt litt mindre oppgang i gode år og litt mindre nedgang i dårlige år. Pensjonistforbundet mente derfor at forslaget var å foretrekke fremfor nåværende reguleringsbestemmelse.

Vår foretrukne modell er imidlertid en reell forhandlingsrett på løpende pensjoner i folketrygden. Vi er imot rigide reguleringsbestemmelser som fører til at alle pensjonister hvert år får dårligere oppgjør enn lønnsmottakere, samt bidrar til å opprettholde og forsterke sosiale forskjeller. Pensjonistforbundet og SAKO-organisasjonene ønsker ansvarlige forhandlinger innenfor en ramme gitt av frontfagene, der resultatet av oppgjøret oversendes Stortinget for endelig behandling.

Krav 2:
Krafttak for dem som har minst
Alle skal være garantert en anstendig pensjon og økonomisk trygghet i alderdommen. Det er om lag 70 000 aleneboende minstepensjonister i Norge. De har en inntekt på om lag 2G. Det er under EUs fattigdomsgrense for enslige i 2015 på 212 000 kroner etter skatt (tilsvarende om lag 2,3 G). Med dagens skattesystem bør minste pensjonsnivå for enslige økes til om lag 2,6 G for å komme over EUs fattigdomsgrense.

Stortingets vedtak om å øke pensjonen i folketrygden for enslige minstepensjonister med 4000 kroner i september 2016 og ytterligere 4000 kroner i 2017, var en god start på et langt løp for å løfte denne gruppen ut av vedvarende lavinntekt. Dessverre medførte budsjettforliket i november 2017 ingen tilsvarende forbedring av enslige minstepensjonisters pensjoner. I tillegg er det slik at samordningen av folketrygden med offentlig tjenestepensjon førte til at mange ikke fikk økningene i 2016 og 2017.

Pensjonistforbundet og SAKO-organisasjonene foreslår at satsen for minste pensjonsnivå øker årlig med 0,15 G, som del av en fireårs opptrappingsplan mot 2,6 G. Samtidig må det utarbeides ordninger som muliggjør å heve minste pensjonsnivå slik at alle minstepensjonister får full nytte av økningen.

Krav 3:
Styrket kommuneøkonomi
I budsjettet for 2018 foreslo regjeringen å øke de frie inntektene til kommunene med 3,8 milliarder kroner sammenliknet med budsjettet for 2017. Samtidig innrømmet den at nesten hele økningen ble spist opp av demografiske endringer, pensjonsforpliktelser og nye pålagte oppgaver. Kun 400 millioner kroner, om lag en million til hver kommune, gjensto i påstått realvekst. Men nye tall viser at kommunene i 2017 fikk økte skatteinntekter og derfor brukte mer enn budsjettert, slik at budsjettet for 2018 faktisk vil gi en negativ realvekst.

Samtidig som regjeringen svekker kommunenes frie inntekter, fratar den kommunene muligheter for selv å kompensere for dette. Eksempelvis medfører budsjettforliket i november 2017 at kommunene fratas muligheten til å skrive ut eiendomsskatt på verk og bruk. Det medfører ifølge KS «at kommunene får én milliard kroner mindre å bruke på velferdstjenester til innbyggerne».

Stadig flere oppgaver overføres til kommunene. Samtidig blir mange av dagens kommunale oppgaver mer krevende enn før. Flere kommuner sliter med å finansiere lovpålagte og andre nødvendige oppgaver. Potensialet for effektivisering blir lavere for hvert år som går og kvaliteten på tjenestene varierer. Pensjonistforbundet og SAKO-organisasjonene mener derfor det er behov for en vesentlig styrking av kommuneøkonomien. Vi ønsker ikke at tjenestetilbudet skal være avhengig av hvor man bor. De frie inntektene må økes og kommunenes adgang til å kreve inn skatt må ikke begrenses.

Krav 4:
Økt kvalitet på sykehjem
Rabatten i egenbetaling for dem som mot sin vilje deler rom på sykehjem må avvikles. Den har ikke ført til at flere bor på enerom, men gitt kommunene billige avlat for ikke å bygge ut kostbare sykehjemsplasser. Alle som får plass på sykehjem skal ha rett til enkeltrom dersom de selv ønsker det.

Investeringstilskuddet til omsorgsboliger og sykehjem kan fra 2021 kun brukes til netto tilvekst, med gradvis innføring f.o.m. 2017. Vi mener vedlikeholdsbehovet er så omfattende at tilskuddet burde kunne brukes til både vedlikehold av eksisterende plasser og etablering av nye plasser også etter 2021.

Vi er bekymret for helse- og omsorgstjenestene til pasientene i sykehjem. SSBs statistikk for ulike kvalitetsindikatorer for sykehjem viser store variasjoner mellom fylkene, mellom ulike institusjoner i samme fylke og på en og samme institusjon. Variasjonene er for store. Pasientene vet ikke hvilke eller omfanget av tjenester de kan få. De har ikke individuelle vedtak slik som brukerne av de hjemmebaserte tjenestene. Vi ønsker klarere regler for innhold og kvalitet på helse- og omsorgstjenestene i sykehjem. Pensjonistforbundet og SAKO-organisasjonene ber regjeringen vurdere om det bør innføres en ordning med enkeltvedtak på tjenester/tiltak i sykehjem som sikrer den enkelte beboeres rettigheter for tilpasset hjelp.

Krav 5:
Styrke tiltak som gjør at eldre kan bo lenger og trygt og godt i eget hjem
Det er et mål at flere eldre bor lenger i eget hjem. Det er en samfunnsøkonomisk nødvendighet og eldre ønsker det selv. Med økt alder kommer ulike fysiske funksjonsnedsettelser. Derfor må antallet tilgjengelige boliger økes. Vi savner en helhetlig boligpolitikk som benytter og forsterker de boligpolitiske instrumentene vi har for å gjøre flere boliger tilgjengelige. Disse utfordringene løses ikke av markedet alene.

Pensjonistforbundet og SAKO-organisasjonen mener at Husbankens rådgivningstjenester og lån- og tilskuddsordninger, samt NAVs hjelpemiddelsentralers rådgivnings og utlånsvirksomhet, bør tilføres mer ressurser. Vi er overrasket over at regjeringen stadig foreslår kutt i Husbankens virkemiddelapparat, samt ønsker å overføre ansvaret for hjelpemidler fra folketrygden til kommunene. Dette er kortsiktige besparelser med store samfunnsøkonomiske konsekvenser på sikt.

Om lag 16 000 enslige eldre mottar bostøtte. For disse er ordningen helt avgjørende for å få endene til å møtes. De fleste er leietakere prisgitt et leiemarked der også kommunale leiligheter leies for markedspris («gjengs leie»). Høye boutgifter medfører at mange enslige

bostøttemottakere ikke har råd til andre helt vanlige og nødvendige utgifter, slik SIFO definerer dem i sitt standardbudsjett for husholdninger.

Pensjonistforbundet og SAKO-organisasjonene oppfordrer regjeringen til å se hvilke samfunnsøkonomiske gevinster som ligger i å aktivt bruke Husbanken og NAV for å nå målet om at flere eldre kan bo lenger i eget hjem. Samtidig ber vi om at bostøtten reguleres slik at den avspeiler reelle boutgifter.

Krav 6:
Økt innsats for opplæring i digitale verktøy
Det er store gevinster ved å øke digitaliseringen av offentlig og privat sektor. Mange tjenester kan bli både lettere tilgjengelige, forenklet og forbedret. Men gevinstene uteblir om ikke brukerne kan ta i bruk digitale løsninger.

I følge SINTEF er anslagsvis 800 000 voksne personer uten nødvendige digitale ferdigheter. Halvparten av dem er eldre. De som ikke behersker den digitale verden blir fremmedgjort, ekskludert og avhengig av andre hjelp til å få utført nødvendige oppgaver. Det er både uverdig og unødvendig.

Offentlig sektor har et etisk ansvar for at brukerne kan ta i bruk de digitale løsningene sektoren tilbyr, særlig der alternative tilbud opphører. Man kan ikke tvinge brukere og pasienter til å ta i bruk internett, nettbrett, sosiale medier eller velferdsteknologi, uten samtidig tilby relevant opplæring. Samtidig minner vi om at det alltid vil være noen som av ulike årsaker ikke har forutsetninger for å lære og ta i bruk digitale løsninger.

Pensjonistforbundet og SAKO-organisasjonene ber regjeringen om å ta ansvar for at digitaliseringen av Norge følges opp med et adekvat opplæringstilbud for ikke-digitale brukere. Tilbudet bør finansieres av det offentlige og utvikles og gjennomføres i tett samarbeid med brukerorganisasjonene.

Krav 7:
Egenandelssystem for tannbehandling
I følge Statistisk sentralbyrå er det over 140 000 voksne som hvert år lar være å dra til tannlegen fordi de ikke har råd. God tannhelse reduserer faren for andre sykdommer og lidelser. Dårlig tannhelse kan medføre dårligere fysisk og psykisk helse og sosial isolasjon. En god offentlig tannhelseordning kan spare mange for smerte, sykdommer og store utgifter, samt redusere samfunnets utgifter til behandling av alvorlige sykdommer som oppstår på grunn av folks dårlige tenner. Det er billigere å forebygge enn å reparere. Munn og tenner bør behandles på lik linje med resten av kroppen. Pensjonistforbundet og SAKO-organisasjonene mener utgifter til tannbehandling bør inngå i et egenandelstak.

Krav 8:
Flere møteplasser for eldre
Aktiv aldring og forebyggende helse er begreper som gjentas i flere av regjeringens planer for den eldre befolkningen. For å unngå ensomhet, sosial ekskludering, fremmedgjøring og redusert fysisk og psykisk helse, er det viktig at det finnes gode lokale samlingssteder for eldre.

gjør at utgifter til leger, fysioterapeuter og medisin øker kraftig jo eldre man blir. Samtidig er det umulig for de fleste å tjene ekstra penger for å drøye pensjonen.

Helt siden folketrygden ble innført har staten basert seg på at den yrkesaktive befolkningen sørger for at pensjonistene får sin pensjon mot at de selv mottar pensjon når den dagen kommer da de må slutte i yrkesaktivitet. Man har ikke basert seg på oppbygging av fond for pensjonsinnbetalinger, og folk har akseptert det i trygg forvissning om at ordningen også skal gjelde dem selv når de blir pensjonister.

Da pensjonsreformen ble vedtatt ble det bestemt at pensjon under opptjening skal reguleres likt med lønn. Pensjon under utbetaling skal reguleres likt med lønn og deretter reduseres med 0,75 prosent. Slik lovregelen er tolket innebærer det at både den årlige pensjonsutbetalingen og den opptjente pensjonsbeholdningen reduseres med 0,75 prosent. Over tid øker gapet mellom pensjonsutbetalingen og lønn. Senior Norge mener at pensjonsbeholdningen må reguleres likt med lønnsutviklingen i samfunnet. Senior Norge kan imidlertid subsidiært akseptere at det enkelte års pensjonsutbetaling avkortes med 0,75 prosent.

På grunn av at pensjonen reduseres med en fast prosent vil pensjonen i tider med svake konjunkturer medføre redusert kjøpekraft for pensjonistene samtidig som lønnstakerne får økt kjøpekraft. Dette er tilfellet de seneste årene. Akkumulasjonseffekten tilsier at pensjonistene starter eventuell konjunkturoppgang med vesentlig dårligere utgangspunkt enn lønnstakerne. Samtidig er det Senior Norges syn at dersom lønnstakerne taper i kjøpekraft et år er det rimelig at også pensjonistene mister kjøpekraft, men det bør begrenses til den samme prosentuelle nedgang som lønnstakerne har.

Senior Norges krav:
a) Senior Norge krever at underreguleringen sløyfes.
b) Subsidiært krever Senior Norge at pensjonsbeholdningen justeres i takt med lønnsutviklingen, men at pensjon under utbetaling det enkelte år kan avkortes med 0,75 prosent. Samtidig innføres en bestemmelse som sikrer at pensjonistene ikke går ned i kjøpekraft i større grad enn lønnstakerne eventuelt gjør.

Krav 2:
Pensjon under opptjening
I det nye systemet er opptjeningen av pensjonskapital 18,1 prosent av lønnsinntekten fra lønnstakeren fyller 13 år og inntil hun fyller 75 år, begrenset til 7,1 G på årsbasis. Det betyr at lønnstakere med høyere lønn enn ca. 650 000 kroner får en pensjon som er lavere enn det lønnsinntektene tilsier. Kompensasjonsgraden går ned. Dette vil spesielt virke uheldig for personer med lang utdanningstid og tilsvarende begrenset opptjeningstid.
For lønnstakere med lavere og middels inntekter er en pensjonskapital på 18,1 prosent ikke tilstrekkelig for å gi en rimelig alderspensjon. Senior Norge mener derfor at opptjeningsprosenten bør økes.

Senior Norges krav:
a) Taket for pensjonsgivende inntekt økes til 8 G på årsbasis.
b) Opptjeningsprosenten økes til 18,5 prosent.

gjør at utgifter til leger, fysioterapeuter og medisin øker kraftig jo eldre man blir. Samtidig er det umulig for de fleste å tjene ekstra penger for å drøye pensjonen.

Helt siden folketrygden ble innført har staten basert seg på at den yrkesaktive befolkningen sørger for at pensjonistene får sin pensjon mot at de selv mottar pensjon når den dagen kommer da de må slutte i yrkesaktivitet. Man har ikke basert seg på oppbygging av fond for pensjonsinnbetalinger, og folk har akseptert det i trygg forvissning om at ordningen også skal gjelde dem selv når de blir pensjonister.

Da pensjonsreformen ble vedtatt ble det bestemt at pensjon under opptjening skal reguleres likt med lønn. Pensjon under utbetaling skal reguleres likt med lønn og deretter reduseres med 0,75 prosent. Slik lovregelen er tolket innebærer det at både den årlige pensjonsutbetalingen og den opptjente pensjonsbeholdningen reduseres med 0,75 prosent. Over tid øker gapet mellom pensjonsutbetalingen og lønn. Senior Norge mener at pensjonsbeholdningen må reguleres likt med lønnsutviklingen i samfunnet. Senior Norge kan imidlertid subsidiært akseptere at det enkelte års pensjonsutbetaling avkortes med 0,75 prosent.

På grunn av at pensjonen reduseres med en fast prosent vil pensjonen i tider med svake konjunkturer medføre redusert kjøpekraft for pensjonistene samtidig som lønnstakerne får økt kjøpekraft. Dette er tilfellet de seneste årene. Akkumulasjonseffekten tilsier at pensjonistene starter eventuell konjunkturoppgang med vesentlig dårligere utgangspunkt enn lønnstakerne. Samtidig er det Senior Norges syn at dersom lønnstakerne taper i kjøpekraft et år er det rimelig at også pensjonistene mister kjøpekraft, men det bør begrenses til den samme prosentuelle nedgang som lønnstakerne har.

Senior Norges krav:

a) Senior Norge krever at underreguleringen sløyfes.
b) Subsidiært krever Senior Norge at pensjonsbeholdningen justeres i takt med lønnsutviklingen, men at pensjon under utbetaling det enkelte år kan avkortes med 0,75 prosent. Samtidig innføres en bestemmelse som sikrer at pensjonistene ikke går ned i kjøpekraft i større grad enn lønnstakerne eventuelt gjør.

Krav 2:
Pensjon under opptjening
I det nye systemet er opptjeningen av pensjonskapital 18,1 prosent av lønnsinntekten fra lønnstakeren fyller 13 år og inntil hun fyller 75 år, begrenset til 7,1 G på årsbasis. Det betyr at lønnstakere med høyere lønn enn ca. 650 000 kroner får en pensjon som er lavere enn det lønnsinntektene tilsier. Kompensasjonsgraden går ned. Dette vil spesielt virke uheldig for personer med lang utdanningstid og tilsvarende begrenset opptjeningstid.
For lønnstakere med lavere og middels inntekter er en pensjonskapital på 18,1 prosent ikke tilstrekkelig for å gi en rimelig alderspensjon. Senior Norge mener derfor at opptjeningsprosenten bør økes.

Senior Norges krav:

a) Taket for pensjonsgivende inntekt økes til 8 G på årsbasis.
b) Opptjeningsprosenten økes til 18,5 prosent.

Krav 3:
Skatt
Skattereformen som ble iverksatt 2011 medførte en til dels kraftig skatteskjerpelse for pensjonistene. Det mest oppsiktsvekkende var at trygdeavgiften, hjemlet i lov om folketrygd, ble hevet med 1,7 prosent uten at dette var begrunnet i folketrygdens utgiftsøkning for helsedelen, men ble sett på som en del av skattleggingen av pensjonistene. Pensjonsdelen påvirkes ikke av pensjonsinntekt og det skal derfor ikke beregnes avgift for den. Regjeringen og Stortinget innførte riktignok en skattereduksjon for pensjonister som hadde mindre enn 318 000 kroner i inntekt slik at de ikke skulle få økt skatt. De med høyere inntekt fikk vesentlig skjerpet skatt fra 2011. Trygdeavgiften er senere økt med 0,4 prosent både for pensjonister og lønnstakere.

Minstefradraget ble i 2011 satt til 36 prosent for lønnsinntekter med en øvre grense på 75 150 kroner. For pensjonsinntekter var tilsvarende tall 26 prosent og en øvre grense på 62 950 kroner. I budsjettforslaget for 2018 er minstefradraget satt til 45 prosent for lønn med øvre grense på 97 610 kroner. Tilsvarende tall for pensjonsinntekter er 31 prosent og øvre grense på 83 000 kroner. De øvre grensene for minstefradraget er gitt omtrent samme prosentuelle økning for lønnstakerne og pensjonistene, men prosentdelen som kan trekkes fra er økt mye mindre for pensjon (5 %) enn for lønn (9 %). Dette til tross for at prosentdelen for pensjonister ble økt med to prosent 2017. Det innebærer at pensjonister med lav pensjon får mindre fratrekk enn om prosentdelen var økt like mye for pensjon som for lønn. Som eksempel kan nevnes at en pensjon på 250 000 får et minstefradrag på 77 500 med 31 prosents fradrag, mens hun skulle ha fått fullt fradrag, 82 500 dersom prosentdelen hadde vært økt forholdsvis like mye for pensjon som for lønn, dvs. med syv prosent. Det er ikke noe som tilsier at minstefradraget som ble satt 2011 skal ytterligere svekkes sammenlignet med lønnsinntekter. Levekostnadene for eldre er økt like mye som for yrkesaktive. For lave pensjoner slår dette ekstra ille ut.

Senior Norges krav:

a) Trygdeavgiften reduseres med 1,7 prosent for pensjonsinntekt.
b) Minstefradraget økes fra 31 til 33 prosent for pensjonsinntekter.

Krav 4:
Sykepenger til yrkesaktive over 67 år
For å motivere arbeidstakere til å stå lengre i arbeid bør sykelønnsbestemmelsene endres slik at de som er yrkesaktiv kan få sykepenger helt til de er 75 år. Aldersgrenser sammenholdt med opptjeningsbestemmelser i pensjonssystemet er, så langt, ikke konforme. Dette skaper inntrykk av at samfunnet ikke helt tar eldre yrkesaktive på alvor. Senior Norge mener at dette er ødeleggende for ønsket om at eldre skal stå lengst mulig i yrkesaktiv tjeneste. Sykepengeordningen må altså endres slik at også eldre i yrkeslivet har de samme rettighetene som yngre arbeidstakere.

Senior Norge krever:
Lik rett til sykepenger for alle yrkesaktiv, uansett alder inntil 75 år.

Krav 5:
Sykehjem
Regjeringen varsler i sitt budsjettfremlegg for 2018 at den vil bidra til bygging av 1 800 heldøgns omsorgsplasser. Slik det har vært de seneste årene går en vesentlig andel av de nye omsorgsplassene til å dekke eksisterende plasser som blir fjernet. Senior Norge er bekymret

over at samfunnet ikke greier å holde jevne tritt med utviklingen i eldreomsorgen. Våre medlemmer melder om større vanskeligheter med å få en sykehjemsplass enn tidligere. Spesielt vil vi peke på det økende behovet for plasser for demente. Det er et påtrengende behov for å bygge egne avdelinger/sykehjem for demente. Dagens ordning med felles boende av kognitivt friske pasienter og demente er meget uheldig.

I tillegg er det en tendens mot at kommunene bygger omsorgsboliger med heldøgns omsorg fremfor å bygge sykehjem. For brukerne er det stor forskjell på disse tilbudene. Først og fremst er det reglene om de beboernes betaling for oppholdet som er fundamentalt forskjellige fra sykehjem til omsorgsbolig. Dette gjør at en større del av kostnadene veltes over på beboerne ved valg av omsorgsbolig sammenlignet med sykehjem samtidig som kommunen sparer. Senior Norge mener at denne forskjellsbehandlingen av trengende eldre er uholdbar, og ber Regjeringen sørge for at betalingen for opphold i omsorgsbolig med heldøgns omsorg blir likebehandlet med opphold i sykehjem når vedkommende etter en faglig vurdering har krav på heldøgns omsorg, jfr. verdighetsgarantien.

Senior Norge krever:

a) Bevilgningen til bygging av sykehjemsplasser økes slik at behovet i henhold til verdighetsgarantien dekkes.
b) Det bevilges penger til bygging av adskilte boliger for demente.
c) Betalingen for omsorgsbolig med heldøgns omsorg likebehandles med plass på sykehjem når heldøgns omsorg etter en helse- og omsorgsfaglig vurdering er det eneste tilbudet som kan sikre pasienten eller brukeren nødvendige og forsvarlige helse- og omsorgstjenester.

Krav 6:
Faglig kompetanseheving
Samhandlingsreformen har medført ekstra krav til den kommunale helsetjenesten. Senior Norge er gjort oppmerksom på at sykehusenes kapasitet i det nærmeste er sprengt. Det gjør at presset på kommunen for å ta imot nylig opererte pasienter er økende.

På grunn av korte liggetider på sykehusene må sykehjemmene ha kvalifisert personell til å ta imot disse pasientene og gi dem den pleie som er nødvendig. Det er derfor viktig at personalet både gis tilstrekkelig kompetanse ved grunnutdannelsen og senere etterutdannelsen. Dette er en oppgave både for staten og for kommunene, ikke minst må kommunene få tilstrekkelig budsjettmidler slik at de kan følge opp samhandlingsreformens intensjoner.

Samfunnets økende satsing på eldres boende i egne boliger så lenge som mulig krever også økt oppmerksomhet på omsorgspersonalets kompetanse. For å leve opp til kravene, som diskrimineringslovverket og verdighetsgarantien setter, er økt satsing på utdanning innen helse- og omsorgsfag påkrevet. Personalet skal ivareta alle mennesker på en inkluderende og verdig måte, uansett tro, kultur, status eller seksuell legning.

Senior Norge krever:

a) Satsingen på grunnutdanning innen helse- og omsorgsfag styrkes.
b) Økt satsing på etterutdanning av omsorgspersonalet i eldreomsorgen.

Krav 7:
Satsing på tiltak for å redusere ensomhet blant eldre
Samfunnet satser på at eldre skal fortsette å bo hjemme så lenge det overhodet er mulig. For mange enslige innebærer dette imidlertid at ensomhet blir et stort problem. Det gjelder spesielt for de eldre med redusert mulighet til å bevege seg fysisk, og som samtidig har «digital angst». Det er derfor viktig at samfunnet bruker en del av det som spares ved at eldre blir boende hjemme lengst mulig til å bekjempe ensomhet på ulike måter. Ved å støtte ulike tiltak for reduksjon av ensomhet blant eldre kan staten i samarbeid med frivillige organisasjoner bedre enslige eldres hverdag.

Senior Norge krever:
Det settes av tilstrekkelig økonomiske midler til å drive tiltak for å redusere ensomhet blant eldre, herunder midler til mestring i den digitale hverdagen.

Krav 8:
Økt satsing på fysisk aktivitet
Senior Norge har tidligere gjennomført prosjektrettet trening for eldre i tre kommuner støttet av departementet. Ifølge Helsedirektoratet var denne posten på midler til frivillige eldre tidligere på cirka 18,5 millioner, og ble fordelt på 160 ulike grupper. Senior Norge har tidligere anmodet om økning av dette beløpet til 70-90 millioner men er ukjent med hva som er resultatet for denne posten for 2018. Vi antar imidlertid at den blir videreført på same nivå.

Stillesittende levevaner med for lite fysisk aktivitet medfører en kraftig økt risiko for sykelighet og for tidlig død. Rapporten «Fysisk aktivitet og trening på sykehjem» viste at samlet integrert trening eller mer spesifikk trening av muskelstyrke og balansetrening to ganger i uken over en viss tid bidrar til å opprettholde mobilitet, og derved gi følelse av frihet og autonomi, og med positiv effekt på søvn. Trening som bedrer ADL funksjon (Activity of Daily Living) gir høyere livskvalitet og hadde en positiv effekt på depresjonstendens blant hjemmeboende eldre. Fysisk trening med balansetrening vil redusere risikoen for fall og lårhalsbrudd.

Disse studier har ikke omtalt sammenheng mellom fysisk trening og kostinntak. Fysisk trening med økt kaloribehov øker matlysten og gir et større matinntak (1.700 kcal.) som inneholder de nødvendig sporstoffer og vitaminer. Alle spiser bedre i samvær med andre. Treningen bør derfor kombineres med en sosial komponent med felles måltid en eller to ganger i uken som bør subsidieres.

Knapt halvparten av dagens 428 kommuner hadde frisklivssentraler som ofte var sentrum for slik aktivitet. Men det burde vært minst en aktivitetsgruppe for eldre i hver eneste kommune. Disse gruppene må ledes profesjonelt av fysioterapeuter som kan tilpasse, motivere, sikre kontinuitet og fornyelse av tilbudet.

For å komme videre med dette er det nødvendig med tilgang til flere grupper med ressurser som kan aktivisere og lede de eldre. Det er nødvendig å bevilge midler til dette.

Senior Norge krever:
Kap. 761, post 79 Helse-omsorgsdepartementet. Aktivitetstiltak for å motvirke ensomhet og passivitet (tidligere Aktivitet for seniorer og eldre) økes til 70-90 millioner.

Krav 9:
Satsing på tannhelse
Tannhelsen er fortsatt svært dårlig hos mange hjemmeboende eldre. Dårlig tannhelse innvirker på inntak av riktig ernæring som er avgjørende for hva kroppen trenger for å kunne fungere godt så vel fysisk som psykisk.

Senior Norge ber Regjeringen foreta budsjettavsetning i 2019 som bidrar til prosjekter og støtter opplysningsarbeid om viktigheten av god tannhelse blant hjemmeboende eldre som er en forutsetning for å ta opp riktig ernæring.

Krav 10:
Kulturelle tiltak for eldre
Den kulturelle spaserstokk ble innført i 2007, men er i de seneste årene fjernet fra forslaget til statsbudsjett. Dette er meget uheldig da eldre lider under ensomhet og trenger tiltak som gjør det naturlig å møte frem i ulike fora. Den kulturelle spaserstokk hadde en god effekt for eldres muligheter til å delta i det lokale kulturlivet, og var på den måten bidragende til at eldre følte seg mindre ensomme og fikk bedre mental helse. Også sykehjem og eldre boende nøt godt av de kulturelle tilbudene som Den kulturelle spaserstokk bød på. Senior Norge mener at kulturelle tiltak for eldre på sykehjem og eldre som bor alene i sine hjem er viktige for å redusere ensomhet og for å tilby kulturelle opplevelser.

Senior Norge krever:
Den kulturelle spaserstokk eller tilsvarende tilbud gjeninnføres. Sykehjem får muligheter til å ansette aktivitetsledere/kulturarbeidere.

Forsvarets seniorforbund fremsatte krav til statsbudsjettet for 2019 i brev 28. november 2017:

Generelt
Forsvarets seniorforbund (FSF) arbeider for at alderspensjonistene skal være omfattet av forutsigbare pensjonsordninger som sikrer pensjonistenes økonomiske og sosiale kår, ved at pensjonistene skal være sikret minst den relative andelen av velferdsutviklingen (reallønnsveksten). FSF vil presisere at de fremsendte krav ikke er spesielt innrettet mot noen bestemt yrkes-/pensjonistgruppe og må derfor betraktes som universelle krav for gruppen eldre/alderspensjonister.

FSF har som mål:
- Bevare verdien i pensjoner, opparbeidet gjennom arbeid
- Helse- og omsorgstilbud for eldregenerasjonen som gir verdighet livet ut
- Kulturelle – sosiale - og velferdsmessige aktiviteter som engasjerer og bidrar til at pensjonistene har en meningsfylt livsfase, gjennom egenutviklede og tilrettelagte tiltak.

Økonomi
FSF liker ikke utviklingen som skjer med pensjonene. De siste års negative kjøpekraftsutvikling for pensjonistene skaper grunn for bekymring. Det er urimelig at pensjonistene skal ha dårligere lønnsutvikling enn lønnsmottakerne. Som grunnlag for lovbestemmelsen i reguleringsmodellen ligger en forutsetning med en reallønnsvekst på 1,5 prosent. I forarbeidene legges det til grunn at bruk av fast faktor over tid vil gi en bedre regulering enn bruk av gjennomsnittet av lønns- og prisvekst. Dette tolkes til at pensjoner under utbetaling skal minst ha en realvekst på 0,75 prosent. Med utgangspunkt i den nåværende økonomiske situasjon og utvikling av lønns- og prisvekst de siste årene vil det etter FSF syn være grunn til å se på modellen og spesielt forutsetningen med 1,5 prosent reallønnsvekst. Lavere reallønnsvekst innebærer at forutsetningen ikke lenger er til stede. FSF vil hevde at ved å korrigere for negativ realvekst så endres ikke prinsippet i lovbestemmelsen. Innenfor gjeldende bestemmelser for regulering av de løpende alderspensjoner er det ikke mulig med en slik korrigering i forbindelse med trygdeoppgjøret. Derfor må det, etter FSF's vurdering, foretas en korrigering gjennom budsjettet. FSF's langsiktige mål skal fortsatt være at vi følger de yrkesaktives lønnsvekst slik det var før pensjonsreformen ble innført. Dette gir forutsigbarhet og likhet uavhengig av positiv eller negativ lønnsvekst.

FSF fremsetter følgende krav:
- FSF krever at det i budsjettet for 2019 legges inn en økonomisk korrigering for endring av forutsetningen om en realvekst på 1,5 %.

Helse og omsorg
I 2019 bør oral helse/tannhelse være en del av det offentlige helsetilbudet på lik linje med annet legetilsyn. Det kan være særdeles dyrt å ivareta egne tenner når man blir eldre. Det er billigere å forebygge enn å reparere. Oral helse/tannhelse er en del av kroppen og FSF mener at det bør etableres et eget egenandelssystem for oral helse/tannhelse for eldre over 67 år.

Det er forventet en økning i antall eldre i de kommende årene. Antall personer som mottar kommunale helse- og omsorgstjenester vil trolig øke. Via tilbakemeldinger fra medlemmer og gjennom media ser vi at uverdige institusjonsopphold har blitt avdekket og at sykehjemsplasser har blitt lagt ned. Vi ser for ofte at eldre bor flere på samme rom. Dette er ikke tilfredsstillende. I tillegg er tilgangen på kommunale omsorgsboliger lavere enn ønsket. Behovet for hjemmebasert omsorg og bistand vil derfor øke. Det viser seg også at hjemmesykepleien i flere kommuner har for dårlig kapasitet og utilstrekkelig kompetanse. Dette stiller både nye og høyere krav til eldreomsorgen i kommunene. FSF er bekymret over denne utviklingen. FSF krever at det avsettes vesentlig økte bevilgninger slik at det kan tas et løft i hjemmetjenestene i den enkelte kommune, hvor tilbudet ikke er i henhold til regelverket. Vi krever også at enkeltrom på sykehjem bør være et absolutt krav.

Som følge av flere eldre vil vi få en økning av flere demente. Tidlig hjelp og avlastning er til stor hjelp for de nærmeste. Derfor er det vesentlig at det legges til rette for institusjoner med kompetent personale i kommunene. FSF krever at det bevilges penger til bygging av egne sykehjem for demente.

FSF fremsetter følgende krav:
- FSF krever at det etableres et eget egenandelssystem for oral helse/tannhelse for eldre over 67 år
- FSF krever at det avsettes vesentlig økte bevilgninger slik at det kan tas et løft i hjemmetjenestene i den enkelte kommune og at enkeltrom på sykehjem bør være et absolutt krav.
- FSF krever at det bevilges penger til bygging av egne sykehjem for demente.

Arbeidslinjen/Diskriminering
FSF støtter arbeidslinjen ved at arbeidstakere over 62 år motiveres for fortsatt arbeidsinnsats. Vi ser en tendens til at arbeidstakere står lengre i jobb og det er oppmuntrende, men det må

fortsatt stimuleres til at arbeidstakere står i arbeid lengre enn laveste pensjonsalder, både for å utnytte denne verdifulle kompetansen og for å øke egen pensjon.
For å motivere til at arbeidstakere skal stå lengre i arbeid har vi fremmet krav om at det skal være lik rett til sykepenger for alle yrkesaktive over 67 år og at vi får en redusert arbeidsgiveravgift for arbeidstakere over 67 år.

I budsjettet for 2018 sier Regjeringen at de vil legge til rette for at eldre skal stå lenger i arbeid. I 2015 ble aldersgrensen i arbeidsmiljøloven hevet fra 70 til 72 år. Dette er en utvikling som FSF er meget positiv til. Imidlertid er aldersgrensen i Staten fortsatt 70 år. FSF har mottatt tilbakemeldinger fra medlemmer om at de ønsker å stå lenger i stilling, utover 70 år. Det vil være diskriminerende overfor eldre, som fortsatt ut fra sine kvalifikasjoner er i stand til å fylle stillingens krav, om de må slutte i jobben pga alder. FSF krever at aldersgrensene bør oppheves i sin helhet, sekundært at grensen settes til 75 år slik at det er samsvar med taket for pensjonsopptjening.

Muligheten til å skifte jobb også mot slutten av yrkeskarrieren anses som verdifull, men ofte vanskelig. Det er imidlertid flere faktorer i arbeidslivet som hindrer slik mobilitet (ulik AFP-ordning, ulike pensjonsordninger etc). Disse hindringene kan føre til redusert opptjeningstid og lavere pensjon. FSF krever en harmonisering av regelverket for å fjerne slike hindre for jobbskifte.

FSF fremsetter følgende krav:

- FSF krever lik rett til sykepenger for alle yrkesaktive over 67 år
- FSF krever redusert arbeidsgiveravgift for arbeidstakere over 67 år
- FSF krever at aldersgrensene bør oppheves i sin helhet, sekundært at grensen settes til 75 år slik at det er samsvar med taket for pensjonsopptjening
- FSF krever en harmonisering av regelverket for å fjerne hindre for jobbskifte.

Demokratisk underskudd
Organisasjonsprosenten i rene pensjonistorganisasjoner er langt lavere i Norge enn i våre naboland Sverige og Danmark. Antall pensjonister i Norge øker og vil om få år passere 1 million mennesker. For ofte viser det seg at eldre taper i nominasjonsprosesser mot yngre kandidater med tanke på representasjon i styrende organer. Dette er uheldig og derfor er det viktig at regjeringen styrker de arenaene hvor de eldre kan og skal ha innflytelse. Det må også fremheves at den nye modellen med pensjonistorganisasjonenes deltakelse i drøftinger er en styrke for demokratiet.

FSF vil hevde at pensjonistenes rett til å organisere seg ikke skal ligge noe tilbake for de yrkesaktives behov for å ivareta sine interesser. Pensjon er i detalj et lovfestet anliggende og styres av staten gjennom lovgivning. Slik bør det være for å ivareta nødvendig sikkerhet og forutsigbarhet. Dette innebærer imidlertid ikke at de eldres interesser er uttømt. Tvert imot skal de eldre ha en hørbar stemme i de demokratiske prosesser. Dagens ordninger ivaretar dette i begrenset grad. Det bør derfor etableres en formell arena hvor pensjonistene møter regjeringens representanter for å ta opp forhold som opptar de eldre. FSF har videre mottatt tilbakemelding fra flere medlemmer at i enkelte kommuner fungerer ikke de kommunale- og fylkeskommunale eldreråd etter hensikt.

FSF fremsetter følgende krav:

- FSF krever at det etableres et seniorforum hvor pensjonistenes organisasjoner innkalles minimum fire ganger per år for å møte aktuelle departementer. På et av møtene bør Statsministeren stille.
- FSF krever at de kommunale- og fylkeskommunale (nye regioner) eldreråd må prioriteres og det må avsettes midler for mer opplæring av disse.

Landslaget for offentlige pensjonister fremsatte krav til statsbudsjettet 2019 i brev 30. november 2017:

LOP har følgende 8 hovedkrav i prioritert rekkefølge:

Krav 1:
Alderspensjonen
LOP vil at alderspensjonen skal følge lønnsutviklingen til de yrkesaktive på godt og ondt. Regjeringen må i allefall sørge for at alderspensjonen ikke blir regulert lavere enn pensjonsreformens snitt av lønn og pris. Fradragsfaktoren på 0,75 prosent bryter med forutsetningen om en realvekst på 1,5 for de yrkesaktive, og må endres.I følge stortingsmelding nr. 4 er den på 1,2 prosent i 2011-2018, altså 0,3 prosentpoeng under.
LOP konstaterer at omlegginga av budsjettbehandlingen av trygdeoppgjøret fra 2016 har ført til at pensjonistorganisasjonenes muligheter for å påvirke stortinget er blitt svekket samtidig som Stortingets rolle i trygdeoppgjør - sammenheng også er svekket. LOP er sterkt uenig i disse svekkelsene og ber regjeringen gå tilbake til ordningen før 2016.
Pensjonsreformen skulle etter tidligere planer evalueres i 2017. LOP forventer at underregulering av alderspensjonene blir en del av evalueringen.

Krav 2:
Skatt
Den foreslåtte skattereguleringen i budsjettforslaget for 2018 vil gi en skattelette i forhold til 2017 på 0,1 % til 0,2 % og fra 100 kroner til 400 kroner i gjennomsnitt for inntekter opp til 750 000 kroner for alle grupper.

For lønnstakere anslåes samlet skattelettelse til om lag 880 mill. kroner. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig skattelettelse på 400 kroner, herav om lag 200 kroner i redusert formueskatt. Alderspensjonister får samlet sett en skattelettelse på om lag 210 mill. kroner. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig skattelettelse på om lag 200 kroner, hvorav over 80 % kan tilskrives formuesskattelettelsene.

Trygdede får samlet sett en skattelettelse på om lag 200 mill. kroner. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig skattelettelse på om lag 400 kroner, hvorav lettelsene i formuesskatten kun utgjør en liten andel.

Det er tidligere hevdet fra regjeringen at skatteletter kompenserer for en negativ utvikling av alderspensjonen. Budsjettforslaget for 2018 kan vanskelig sies å ha noen positiv virkning på utviklingen av pensjonene. Snarere tvert imot så bidrar den til å øke forskjellene mellom inntektsutviklingen for pensjonister og lønnstakere.

I forslag til budsjett for 2018 er den prosentvise økningen av minstefradraget ca. 59 % lavere for pensjonister enn for yrkesaktive.

Selv om skatt på alminnelig inntekt reduseres fra 24 % til 23 %, oppveier ikke reduksjon av denne, reduksjonen i verdi av det særskilte skattefradraget for pensjonister, og skjerpelsen i trinnskatten. Det særskilte skattefradraget ble innført i 2011 som en delvis kompensasjon for at trygdeavgiften ble økt fra 3 % til 4,7 % og en ytterligere økning av trygdeavgiften til 5,1 % i 2014, men har hvert år fått redusert sin verdi.

LOP krever:

- Minstefradraget for pensjonistene må reguleres på linje med reguleringen for de yrkesaktive.
- Særskilt skattefradrag for pensjonister som skulle kompensere for økt trygdeavgift, må reguleres likt med inntektsutviklingen for pensjonister. Alternativt at trygdeavgiften reduseres til sitt opprinnelige nivå.
- Fradraget for store sykdomsutgifter opprettholdes og utvides til nye brukere.»

Krav 3:
Styrket kommuneøkonomi
Kommunesektorens frie inntekter er i budsjettet for 2018 økt nominelt med 2,5 prosent, korrigert for oppgaveendringer. Samtidig er pris- og kostnadsveksten anslått å øke med 2,6 prosent (Prop.1 KMD, tabell 3.4 side 30). Det gir en reell nedgang på 345 mill. 2017-kroner.

Ut over dette kommer en demografisk behovsvekst på 2,2 mrd. kroner. Reduksjonen i det øremerkede tilskuddet til toppfinansiering er av KS anslått å gi en utgiftsøkning på 300 mill. kr. for kommunene. Når en i tillegg legger føringer på bruken av de frie midlene på rundt 800 mill. kroner (fergeutgifter, rus, tidlig innsats barnehage/skole) blir det gjenstående handlings¬rommet redusert med rundt 3,6 mrd. kroner. Det må forventes å medføre merkbare kutt i kommunenes innsats på de øvrige sektorene, herunder sykehjem, eldreomsorg, hjemmesykepleie, frivillighetssentre etc. etc.

Dette situasjonen må rettes opp i 2019-budsjettet. En kan ikke forvente at en uforsvarlig stram kommuneøkonomi skal berges med uventede ekstra skatteinntekter mot slutten av året. Budsjettet må inneholde tilstrekkelig med midler slik at en kan rette opp den under-finansieringen som nå finner sted.

Krav 4:
Helse- og sosialutfordringer
Lop krever kvalitetsøking innenfor sektoren. Det er en generell oppfatning i samfunnet at kvaliteten i sykehjemmene, omsorgsboligene og i de hjemmebaserte tjenestene er for dårlig. Det vises til undersøkelser og de mange historiene i media.

For å få bedre kvalitet kreves det:

- Utbygging av sykehjem. Det må gis tilstrekkelige øremerkede tilskudd til bygging av nye sykehjem. Alle eldre må få tilbud om enkeltrom.
- Styrke hjemmesykepleie, hjemmehjelp og bemanning på sykehjemmene, i tillegg til å bedre kvaliteten i tilbudet. Det bør også vurders å øremerke midler til eldreomsorg.
- Adekvat lege- og sykepleiehjelp i forhold til samhandlingsreformen, og at aleneboende eldre ikke sendes for hurtig hjem etter sykehusopphold.
- Fysio - og ergoterapeuter vil bidra til å sikre en aktiv eldreomsorg og LOP krever derfor at det innføres krav om fysio - og ergoterapikompetanse i sykehjem.
- LOP mener at det er behov for tydeligere styrking av rehabiliteringsfeltet for eldre og økte fysio - og ergoterapiressurser på sykehjem må inngå i en slik styrking.
- LOP er opptatt av at de hjemmeboende eldste eldre og deres pårørende skal føle trygghet i hverdagen og ha god livskvalitet så lenge som mulig, derfor er det viktig å implementere velferdsteknologi, som for eksempel GPS for demente og elektronisk medisinboks, som bidrar til å gjøre hverdagen enklere for brukerne.
- LOP mener at det er behov for å opprette et digitalt servicetilbud til de eldste eldre som ikke selv har mulighet til å gjøre seg nytte av de ulike digitale tilbud, slik at man unngår å gi de eldste eldre en følelse av umyndiggjøring.

Krav 5:
Tannhelse
LOP krever at tannhelse bør være en del av det offentlige helsetilbudet. På sikt må det innføres en egenandel på tannbehandlingsutgifter for eldre over 67 år, og resten må dekkes av folketrygden.

Krav 6:
Spesialisthelsetjenesten
Sikre økt statlig finansiering av spesialisthelsetjenesten slik at alle eldre kan få adekvat behandling uten for lang ventetid, og slik at vi unngår en todeling i helsetilbudet, hvor de som har ressurser unngår kø og ventelister.

Krav 7:
Frivillighetssentralene
Frivillighetssentralene må fortsatt få øremerke tilskudd slik at tilbudene ikke blir avhengig av kommunenes økonomi.

Krav 8:
Nasjonalt og kommunale eldreombud
LOP mener det er på tide at man oppretter et nasjonalt eldreombud, som kan tale de eldres sak og ivareta deres interesser, på lik linje med barneombudet.
LOP er av den oppfatning av at det også bør etableres et kommunalt eldreombud, eller ett interkommunalt ombud der kommunene er små. Kommunale ombud, skal sørge for at brukere og pårørende har et sted å vende seg, når de føler at de ikke får tilstrekkelig eller adekvat hjelp.

Unio fremsatte krav til statsbudsjettet for 2019 i brev 4. desember 2017:

Økt kvalitet i helse- og omsorgstjenesten
Helse- og omsorgstjenestene til de eldre er avhengig av en sterk kommuneøkonomi. Tjenestene finansieres i hovedsak av kommunenes frie inntekter. Skal tjenestetilbudet til de eldre opprettholdes på samme nivå eller kvaliteten økes, må de frie inntektene økes ut over den demografiske utgiftsveksten. Alternativt må deler av tjenestetilbudet finansieres med økte øremerkede inntekter. Unio er åpen for å vurdere øremerkede løsninger for å sikre bedre tjenestetilbud til de eldre.

I 2018 vil de frie inntektene ifølge regjeringens forslag til statsbudsjett øke med 3,8 mrd. kroner. Justert for demografisk utgiftsvekst (2,2 mrd.), økte pensjonskostnader (0,4 mrd.), investeringer i ferjesamband (0,2 mrd.), tidlig innsats i barnehage og skole (0,2 mrd.),

opptrapping rusomsorg (0,3 mrd.), forebyggende tiltak for barn, unge og familier (0,2 mrd.), mervekst i ressurskrevende tjenester mv. (0,4 mrd.) og et forsiktig anslag for merutgifter knyttet til bortfall av arbeidsledighetstrygd (0,1 mrd.), ville det økonomiske handlingsrommet for kommunenes kjernetjenester med regjeringens forslag bli 0,1 mrd. kroner lavere i 2018 sammenliknet med i år.

I budsjettavtalen fra 22. november 2017 mellom regjeringspartiene og Venstre og Krf øker overføringene til kommunene med 944 mill. kroner ut over regjeringen forslag for 2018. Det aller meste er øremerkede midler, og nesten ikke noe rettet mot den eldre del av befolkningen. Kun 5 mill. kroner går direkte til de eldre, og disse midlene er øremerket frivillighetssentraler.

Vi kan derfor forvente fortsatt stram kommuneøkonomi og stor mulighet for redusert omfang og kvalitet på de tjenester som finansieres av de frie inntektene i 2018 rettet mot den eldre del av befolkningen, herunder helse- og omsorgstjenester i kommunene.

Unio krever på denne bakgrunn en styrking av kommunesektorens frie inntekter i 2019 ut over det som følger av den demografiske behovsveksten, økningen i kommunesektorens pensjonskostnader mv. på minst 2 mrd. kroner. En betydelig del av denne økningen må komme de eldre til gode i form av bedret kvalitet på helse- og omsorgstjenestene. Vi vil særlig trekke fram:

- Bedring av tilbudet inne pleie og omsorg gjennom videre utbygging av hjemmetjenestene.
- Styrket sykehjemsatsing som sikrer forsvarlig bemanning og drift.
- Enkeltrom til alle på sykehjem. Ektepar og samboere som ønsker det må få dele rom.
- Styrking av tilbudet innenfor forebyggende helsetjenester, tverrsektorielt folkehelsearbeid, behandling og rehabilitering.
- Den demografiske sammensettingen framover krever en snuoperasjon i kommunene med vekt på rehabilitering og forebygging. I tråd med tidligere innspill fra Unio kreves 500 mill. kroner øremerket til opptrappingsplanen for habilitering og rehabilitering i 2019.
- Rekrutteringstakten av ergoterapeutstillinger i kommunene går for sent. Det er behov for årlig rekrutteringstilskudd på minst 40 mill. kroner til kommunale ergoterapeutstillinger for å få på plass kravet ergoterapitjeneste i kommunene innen lovfestingen i 2020. I HODs budsjettproposisjon for 2018 nevnes at Norge er dårligere dekket av ergoterapeuter sammenlignet med de øvrige nordiske land.
- Brukere som mottar hverdagsrehabilitering er mer tilfreds med daglige aktiviteter, fysisk funksjon og helserelatert livskvalitet enn brukere som har fått tradisjonelle hjemmetjenester. Tradisjonelle hjemmetjenester og hverdagsrehabilitering koster om lag like mye, men helseeffekten er større ved rehabilitering. Unio mener at målet for 2019 må være at alle kommuner skal tilby hverdagsrehabilitering og at det må avsettes midler til dette i statsbudsjettet.
- Det er godt dokumentert at inaktivitet har mange negative konsekvenser og at fysiske øvelser og aktivitet har effekt på sykehjemsbeboeres funksjon, også de aller skrøpeligste. Unio mener derfor at en aktiv eldreomsorg er av stor betydning. Dette kan oppnås ved å sikre rett bemanning. Fysio- og ergoterapeuter vil bidra til å sikre en aktiv eldreomsorg og Unio krever derfor at det innføres krav om fysio- og ergoterapikompetanse i sykehjem.
- Det er behov for tydeligere styrking av rehabiliteringsfeltet for eldre, økte fysio- og ergoterapiressurser på sykehjem må inngå i en slik styrking.
- Videreføre egne midler til oppstart av hverdagsrehabilitering og implementering av velferdsteknologi i kommunene.
- Midler til den kulturelle spaserstokken må videreføres.

Trange økonomiske rammer i kommunene forklarer hvorfor kommunene kvier seg for å bygge ut nok sykehjemsplasser. Tilskudd til bygging av sykehjemsplasser er ikke nok når hver ny sykehjemsplass vil kreve økte driftsutgifter fra allerede pressede kommunekasser.

Bedret kvalitet forutsetter at den generelle bemanningen i helse-, pleie- og omsorgssektoren økes. Unio krever i tråd med den tidligere omsorgsmeldingen at to tredeler av de nye årsverkene i helse- og omsorgssektoren må være autorisert helsepersonell, ha minimum tre års høyere utdanning og representere en faglig bredde.

Unio mener at den samlede bemanning og især den helsefaglige bemanningen i sykehjem og hjemmetjeneste mange steder er uforsvarlig lav. Forebyggende tiltak og avlastningstiltak må styrkes. Unio vil også peke på at når antall eldre øker sterkt vil det bli en ekstra stor utfordring å rekruttere og beholde kompetent personell i helse- og omsorgssektoren.

Mer øremerking og normsetting
Unio ser gjerne at mer av de frie inntektene til kommunene øremerkes. Hvis det er den eneste måten å sikre økte midler til kjerneoppgaver som helse, omsorg og utdanning, bør det prøves ut.

Videre bør det brukes lovfestede normer og kvalifikasjonskrav på flere områder både for å sikre likere kvalitet i tilbudet og for å sikre ressurstilgangen. Med mer øremerking og normsetting vil vi forhåpentlig få en redeligere diskusjon om behov og størrelse på inntektene i kommunesektoren.

Tannhelse
Folks tannhelse er i stor grad avhengig av inntekt. Unio mener at tannhelse i større grad må bli en del av den offentlige helsetjenesten. Det vil være god fordelingspolitikk og god helsepolitikk.

På sikt mener Unio at det bør innføres en ordning der tannlegeutgifter for de over 67 år dekkes av folketrygden innenfor et system med egenandeler slik det er for andre helseutgifter.

Diagnoselisten for fysioterapi
Diagnoselisten for egenandelsfritak for fysioterapi ble avviklet 1. januar 2017. I statsbudsjettet for 2018 fremkommer det at det er en reduksjon i bruk av fysioterapi på 8,5 prosent i 2017 sammenlignet med 2016, for aldersgruppen over 67 år. Det antas at aldersgruppen over 67 år har lavere inntekt enn de yrkesaktive aldersgruppene. I tillegg har denne aldersgruppen størst andel med kronisk sykdom.

Nedgangen i bruk av fysioterapi skyldes med stor sannsynlighet avviklingen av diagnoselisten. Unio mener at denne utviklingen må følges opp med nye og grundigere undersøkelser i 2019, da datagrunnlaget vil være bedre.

Regulering av alderspensjonene
Regulering av pensjonene har gitt realinntektsnedgang for alderspensjonistene tre år på rad. Unio vil understreke at det er viktig at reguleringen oppfattes som forutsigbar og rettferdig, og

ber regjeringen følge opp Stortingets intensjon om at pensjonene skal ha en regulering tilsvarende gjennomsnittet av lønns- og prisveksten. Den måten dette er fulgt opp i dag gir unødvendig store svingninger i reguleringen og svekker oppslutningen om pensjonsreformen.

Unio krever at reguleringen av de løpende alderspensjonene fra og med 2018-reguleringen endres til et direkte gjennomsnitt av lønns- og prisvekst.

Sykepengerettigheter for arbeidstakere over 67 år
Arbeidslinja innebærer at vi skal stå lenger i arbeid. Levealdersjusteringen av pensjonene har allerede begynt å virke. De aldersgrenser som gjelder for sosiale rettigheter i arbeidslivet har derimot i liten grad fulgt prinsippene i Pensjonsreformen. Slik det er i dag, har arbeidstakere over 67 år rett på sykepenger i 60 dager. Er man ikke frisk etter det, går man over på pensjon. De over 70 år har ingen sykepengerettigheter.

Unio krever at regjeringen snarest legger fram en sak for Stortinget med forslag til økning i aldersgrensene for sykepenger.

Svart økonomi
Vi oppfordrer regjeringen til ytterligere å styrke arbeidet mot svart økonomi og økonomisk kriminalitet med konkrete og øremerkede bevilgninger til skatteetaten, f.eks. ved å ansette flere skatterevisorer. Unio ber også regjeringen styrke samarbeidet mellom partene i arbeidslivet og kontrolletatene i kampen mot sosial dumping, svart økonomi og økonomisk kriminalitet.

Eldre mennesker er i større grad enn den øvrige voksne befolkningen avhengig av fellesskapsløsninger. Det er derfor viktig at alle bidrar til det solidariske spleiselaget som velferdsstaten er. Det såkalte "skattegapet" som er den årlige forskjellen mellom de skatter og avgifter som reelt sett skulle ha vært innbetalt og de skatter og avgifter som virkelig innbetales, utgjør hvert eneste år minst 100 milliarder kroner. Unio mener at vi må ta i bruk langt kraftigere virkemidler for å redusere dette tapet.

Svart økonomi og økonomisk kriminalitet svekker muligheten til å tilby gode helse- og omsorgstjenester for de eldre og det svekker oppslutningen om det generelle skattenivået.

Organisasjonenes redegjørelse for sine krav

Pensjonistforbundet viste til og gjennomgikk sine krav, som var sendt inn på vegne av organisasjonene i SAKO-samarbeidet.

Pensjonistforbundet viste til tall som nettopp var kommet fra SSB. Tallene viser at forskjellene øker. SSB viste til gjennomsnittstall. Når forskjellene vokser er gjennomsnitt uinteressant. Tallene må ses på i betraktning av dette. Når forskjellene øker er fordeling viktig. I sammenheng med dette krever Pensjonistforbundet forhandlingsrett. Det vil gjøre det mulig bruke ulike virkemidler for bedre fordeling i oppgjørene.

Pensjonistforbundet viste videre til sitt krav om krafttak for minstepensjonistene. Minstepensjonen er grunnstammen, og må derfor heves. Blant annet hensynet til deltidsarbeidende og nye landsmenn tilsier at nivået må økes.

Når det gjaldt kommuneøkonomi, viste Pensjonistforbundet til at det er viktig med en sterk og god kommuneøkonomi for å løse kommunenes oppgaver. Utviklingen i demografien tilsier at behovet for en styrket økonomi øker.

Senior Norge informerte først om sitt navneskiftet fra Seniorsaken til Senior Norge. Deretter gjennomgikk Senior Norge sine innsendte krav og hadde ingen ytterligere kommentarer i møtet.

Også **Forsvarets seniorforbund** gjennomgikk sine innsendte krav og hadde ingen ytterligere kommentarer i møtet.

Landslaget for offentlige pensjonister (LOP) viste til sine innsendte krav, og gjennomgikk dem. LOP uttrykker ellers bekymring for utvikling av pensjonene. Fradraget på 0,75 pst. er en forskjellsbehandling. Pensjonistene gis ikke en likeverdig behandling sammenlignet med lønnsmottakere. Fradraget på 0,75 pst. er et brudd på opparbeidede, forventede rettigheter om 66 pst. pensjon i offentlig sektor. Dette er en del av den enkeltes arbeidsavtale. Arbeidstakerne har akseptert lavere lønn nettopp for dette. Når det gjelder helsesektoren, viser LOP til at det er mye bra, men at kvaliteten på sykehjem, omsorgsboliger mv. i mange kommuner er for dårlig. Dette må det gjøres noe med. Samhandlingsformen har krav til både kvalitet og bemanning. Det er positivt med digital velferdsteknologi, men de eldste settes ut av stand til å utføre enkle hverdagsoppgaver. De blir umyndiggjort. Det må opprettes servicetilbud for disse. Ellers må det være egenandelstak på 3 000 kroner for tannhelse.

LO viste til at de ikke sender inn egne krav, men at de gir uttrykk for sitt syn ved å forholde seg Pensjonistforbundets krav. LO støtter på generelt grunnlag krav nr. 1 om at fradraget på 0,75 prosent fjernes. LO støtter også at det gjennomføres forhandlinger om fordelingen innen for rammen av trygdeoppgjøret, og at resultatet av oppgjøret oversendes Stortinget for endelig behandling.

LO støtter intensjonen i Pensjonistforbundets krav nr. 2 om krafttak for dem som har minst, og om at man må arbeide mot fattigdom blant eldre, men LO kan ikke være med på forbundets konkrete økonomiske opprustningsplan. LO støtter krav nr. 3-8. Når det gjelder krav nr. 9 om reduksjon i egenandel, har LO en annen oppfatning. Egenandelen må ikke øke mer enn prisstigningen.

Unio viste til sine innsendte krav og gjennomgikk dem.

Unio viser til at det ikke er en god utvikling for kommuneøkonomien, hvis man ser bort i fra store engangsinntekter siste årene. Det bør legges større vekt på forebyggingsperspektivet. Det er bedre med tiltak med helseeffekt i forkant enn med reparasjon i etterkant.

Unio har i år med et nytt punkt om sykepengerettigheter for arbeidstakere etter fylte 67 år. Befolkningen lever lenger og det er ønskelig at alle står lenger i arbeid, og da bør også grensen på rettighetssiden reguleres.

Når det gjelder regulering er Unio av den oppfatning at dette må gjennomføres med gjennomsnittet av lønnsvekst og prisvekst og at trygdeoppgjøret bør legges frem for Stortinget før sommeren, men Unio registrerer Stortingets vedtak i saken.

Unio viser til budsjettavtalen, og til at det ikke er bevilget penger til økning av minstepensjonene. Økningen i minstepensjonene de siste årene er et tveegget sverd. Unio spør i den forbindelse om det ikke er en økning i minstepensjonene i budsjettet av hensyn til pensjonsreformens innretning og systematikk.

Til det svarer **arbeids- og sosialministeren** at når minstepensjonistene ikke har fått en økning i budsjettet er det fordi regjeringen har prioritert annerledes.

Kommentarer til organisasjonenes krav

Arbeids- og sosialministeren
Statsråden viser til at organisasjonene har kommet med mange krav, men at det må prioriteres, og viste i den forbindelse til en kommentar Jan P. Syse en gang hadde om at "summen av det vi er for, er vi imot". Det er krevende å gjøre velferd bærekraftig. Vi må tenke utover vår egen tid. For å få bærekraftig velferd må vi jobbe for at flest mulig er i arbeid og kan forsørge seg selv. Det er viktig at det er velferd også for våre etterkommere og til de som trenger det.

Den første oppgaven nå er imidlertid å få budsjettet for 2018 i havn. Arbeids- og sosialdepartementet har 1/3 av budsjettet. Helse- og omsorgsdepartementet har også en stor del av budsjettet.

Oljeinntektene går ned. Det er krevende. Ingen næringer er i nærheten av å gi oss de samme inntektene som oljenæringen har gitt oss. Dette krever veldig store omstillinger. Vi har mange interesser som skal ivaretas; eldre, forsvar, nasjonal transportplan, barnehage, skole. Vi må se ønskene i sammenheng og ivareta helheten. Det blir store utfordringer fremover, men våre barn får enda større utfordringer. Dette perspektivet må vi ha med oss.

Når det gjelder regulering så ligger pensjonsforliket fast. Kravene som de ulike organisasjonene har kommet med innebærer en annen form for underregulering. Fradraget på 0,75 prosent er en operasjonalisering av gjennomsnitt av pris- og lønnsvekst, og har en svært stor systemmessig fordel. I gode år er et fratrekk på 0,75 prosent fordelaktig. I de siste årene, hvor det har vært nedgang i økonomien, har andre tiltak bidratt til å bedre pensjonistenes økonomi. Over tid gir de to måtene å regulere på om lag den samme reguleringen.

Statsråden viser til at når det gjelder krav om at trygdeoppgjøret skal legges frem for Stortinget om våren, så anser statsråden det som fordelaktig å legge frem trygdeoppgjøret om høsten i forbindelse med statsbudsjettet. Da blir man tvunget til å vise sine prioriteringer i tall. Ønsker man å bevilge mer til pensjonistene, er det bedre å legge frem forslag i budsjettet. Det er mer forpliktende.

Videre viser statsråden til at det i høst har vært foretatt en evaluering av AFP i privat sektor. Forskningsrådet har et pågående prosjekt som evaluerer effekter av pensjonsreformen.

Til slutt nevner statsråden at det er vedtatt i Stortinget at pensjonsslippen skal gjeninnføres på papir. Det er imidlertid ikke bevilget penger til dette enda. Dette må behandles i forbindelse med RNB.

Statsråden viser til at digitaliseringen gjør det viktig med digital kompetanse. Mange er digitale brukere i dag. Det er viktig med oppfølging på dette området. De som ikke er digitale brukere må få hjelp, og det arbeides i NAV og i kommunene med å øke kompetansen og hjelpe dem som trenger det.

Helse- og omsorgsdepartementet
Statssekretæren viser til arbeidet med stortingsmeldingen "Leve hele livet" og dialogmøtene som har blitt holdt i forbindelse med utformingen av den. Organisasjonene har kommet med gode innspill nå, og også i forbindelse med dialogmøtene. Statssekretæren kjenner igjen mye av det organisasjonene har tatt opp i dette møtet med det som er omtalt i meldingen. Dette gjelder blant annet ernæring, tannhelse, aktivitet og habilitering/rehabilitering.

Når det gjelder digitalisering, viser statssekretæren til hvordan NAV, helsetjenesten og kommunene håndterer dette. Det gjøres et arbeid med å få eldre til å bli digitale brukere og hjelpe dem som trenger det.

Enerom er viktig og prioriteres, og de som ønsker skal selvfølgelig ha dobbeltrom. Respekt for beboerne er viktig.

Statssekretæren noterer seg at velferdsteknologi krever endringer, og at det i utforming av nye sykehjem tas det hensyn til dette. Statssekretæren ser at utviklingen også medfører at det kreves endringer i eksisterende sykehjem.

Videre viser statssekretæren til at kommunene nå skal innrapportere venteliste. På den måten vil man få bedre oversikt over tjenestetildelingen i kommunene.

Tannhelse til eldre er belyst i meldingen.

Det er videre tatt et stort løft innenfor kompetanseheving. Dette er omtalt i statsbudsjettet for 2018. Vi trenger mange hender på sykehjemmene og i hjemmesykepleien for å komme i møte den veksten som den demografiske utviklingen medfører.

Videre viser statssekretæren til innspillet om forskjellsbehandlingen ved at de som bor på sykehjem blir trukket 85 prosent for sin plass, mens hjemmeboende ikke betaler for hjemmesykepleien. Statssekretæren tar dette med seg videre.

Statssekretæren avslutter med å takke for gode innspill som hun tar med seg i det videre arbeidet.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Kommunal- og moderniseringsdepartementet påpeker at kommuneøkonomien er bedre enn påpekt av organisasjonene. I tråd med Stortingets vedtak har regjeringen i de årlige budsjettene foreslått en inntektsvekst som gir kommunene rom for å bygge ut tjenestene, og i tillegg dekke demografi- og pensjonskostnader. Departementet viser til at kommunene i 2016

og 2017 har fått ekstra skatteinntekter. Kommunene oppnådde gode driftsresultater i 2015 og 2016. Det er rekordlavt antall kommuner på ROBEK-listen, noe som underbygger at kommuneøkonomien jevnt over er stabilt god.

Pensjonistforbundet stiller spørsmål ved om slippen ikke skal gjeninnføres? Det er stortingsflertall for å innføre slippen. Dette er bekymringsfullt. Når det gjelder kommuneøkonomi er makrotall på plass, men dette hjelper ikke når kommunene kutter tjenester lokalt. Dette må det gjøres noe med.

Arbeids- og sosialministeren
Statsråden viser til kravet om å heve aldersgrensene. I den forbindelse vises det til arbeidet med ny offentlig tjenestepensjon som er i prosess. Når ny ordninger er på plass skal man se på særaldersgrensene.

Statsråden takket for møtet og innspillene og ønsket god jul.

Organisasjonene utdypet sine krav ytterligere i møtet 10. april 2018.

Pensjonistforbundet viser til at de innsendte kravene fortsatt står ved lag. Pensjonistforbundet viser til at det er indikasjoner i årets lønnsoppgjør som tilsier at det må gjøres noe med reguleringsreglene. Det ligger an til at underreguleringen vil gi nedgang i kjøpekraft også i år, og Pensjonistforbundet krever forhandlingsrett om pensjoner. Videre viser Pensjonistforbundet til viktigheten av å øke minstepensjonene, og til sin opptrappingsplan. I tillegg må det gjøres noe med konsekvensene av samordningsloven som er uheldige for minstepensjonister som har offentlig tjenestepensjon. Kommuneøkonomien må styrkes, og fordelingen må endres. Små kommuner rammes dobbelt ved at yngre flytter ut og eldre blir igjen. Dette skaper utfordringer. Det er positivt at det tas tak i kvaliteten på sykehjem, men forbundet er bekymret over stor variasjon i tjenester. Det er for få sykehjemsplasser og enkeltrom. Det må legges til rette for at de som ønsker det kan bo hjemme, blant annet gjennom støtte fra Husbanken. Også velferdsteknologi spiller inn her. Det er viktig at det satses på økt opplæring innen digitalisering. Det må settes av midler. "Slippen" er et eksempel på at det er utfordringer blant eldre knyttet til digitalisering. Det er mange eldre uten digital kompetanse. Videre må tannhelse prioriteres, og det er viktig med møteplasser for eldre. Pensjonistforbundet har god erfaring med aktivitetssentre. Dette er viktig også for å forebygge generasjonskonflikter. Til slutt viser Pensjonistforbundet til at det må egenandelen for nødvendige medisiner og helsetjenester må reduseres.

Senior Norge
Senior Norge viser til sine innsendte krav. Senior Norge er bekymret for digitaliseringen. Mange faller utenfor. Det er viktig å skynde seg langsomt og omsorgsfullt. For eksempel kan det legges opp til brukerstøtte. Videre er det uverdig at arbeidstakere over 67 år har begrensede sykepengerettigheter. Regelverket må tilpasses at man står lenger i arbeid. Senior Norge er urolige for at det ikke er nok sykehjemsplasser. Det må være samme økonomiske betingelser for sykehjem og omsorgsboliger der verdighetsgarantien tilsier at pasienten har krav på sykehjemsplass, men der vedkommende blir henvist til en omsorgsbolig. Videre trengs det en faglig kompetanseheving. Mange rekrutteres uten nødvendig kompetanse, og språkopplæring må prioriteres. Senior Norge viser også til at de støtter øvrige organisasjoners krav til tannhelse. Til slutt viser organisasjonen til at underreguleringen må fjernes. Eventuelt må det gjøres endringer slik at pensjonistene ikke får nedgang i kjøpekraft.

Landsforbundet for offentlige pensjonister (LOP)
LOP viser til sin åtte hovedkrav i prioritert rekkefølge, og fremhever to punkter. LOP er bekymret for alderspensjonen. Det er uholdbart at pensjonistene har negativ utvikling i kjøpekraft de siste tre årene. Pensjonistene må ha en likeverdig velstandsutvikling som de yrkesaktive, og LOP forventer at pensjonene reguleres med et snitt av pris og lønn. Trygdeoppgjøret må behandles i Stortinget umiddelbart etter oppgjøret. Videre viser LOP til at over 400 000 mennesker føler seg utenfor på grunn av den teknologiske utviklingen og manglende digital kompetanse. En stor andel over 75 år kan ikke bruke internett. Dette fører til utenforskap og hjelpeløshet og er diskriminerende. LOP krever at det fortsatt blir valgfrihet til å velge likeverdige tjenester manuelt eller digitalt i både det offentlige og det private. LOP krever at det tas hensyn til at digitaliseringsprosesser fører til diskriminering og utenforskap, og skynder seg langsomt. Det må legges til rette for alternative tilbud til personer som ikke kan eller vil bruke digitale tilbud.

Forsvarets seniorforbund, **LO**, **YS** og **Unio** hadde ingen ytterligere tilføyelser til sine innsendte krav. Unio understreket at det er viktig med fokus på tannhelse og at sykelønnsordningen for arbeidstakere over 67 år må tilpasses at folk står lenger i arbeid.

Statsråden viser til Meld. St. nr. 4 som ble behandlet i Stortinget 30. november 2017. Det ble ikke vedtatt å endre reguleringsreglene. Reguleringsreglene ligger fast. Statsråden viser til at selv om reguleringen har vært lite fordelaktig de siste årene, gir dagens reguleringsregler bedre regulering i gode år. Det er ventet positiv lønnsutvikling fremover, og reguleringsreglene er fordelaktige over tid. Reguleringsreglene trådte i kraft i 2011 og det er for tidlig å endre disse etter så kort tid. Statsråden viser til at pensjonistene har hatt relativt god inntektsutvikling sammenlignet med yngre årskull. Dette kommer blant annet av at pensjonistene kan ta ut pensjon og arbeide samtidig, at flere har hatt arbeidsinntekt og at det er gjort tiltak for å bedre pensjonistenes økonomi, som økt grunnpensjon og tillegg til minstepensjonistene. Statsråden viser til kravet om å heve minstepensjonen, og påpeker at en heving av minstepensjonene reiser flere dilemmaer. Det vil føre til flere minstepensjonister og et flatt pensjonssystem. De som har litt inntektspensjon vil komme dårlig ut. Dette må man ha med seg. Det er ikke lagt opp til endringer i reguleringsreglene. Trygdeoppgjøret vil fortsatt bli lagt frem sammen med statsbudsjettet. Statsråden viser til at dette er mer forpliktende enn å legge det frem i forbindelse med trygdeoppgjøret, fordi de som ønsker å gi mer til pensjonistene da må gjøre økonomiske prioriteringer i sine budsjetter. Det er viktig å se budsjettprosessen i sammenheng. Når det gjelder digitalisering angår det alle departementene. Man må møte innbyggernes behov, og opplæring er viktig. Kommunene er viktige her, og bibliotekene har en aktiv rolle. Mange har høy digital kompetanse, og digitaliseringen har kommet for å bli. Men digitalisering reiser viktig spørsmål, og det er viktig å være bevisst på hvordan det gjennomføres med tanke på informasjon, tjenester og rettssikkerhet. "Slippen" ble avviklet for ett og et halvt år siden. Det ble fattet vedtak i Stortinget om at den skal gjeninnføres, men den er ikke finansiert. En gjeninnføring av "slippen" koster 30 mill. kroner. Statsråden vil komme tilbake til dette i RNB. Statsråden viser til at det er et stort engasjement knyttet til slippen, men at det nå er færre henvendelser.

Statssekretær Sandberg viser til at mange av kravene er omhandlet i kvalitetsreformen og stortingsmeldingen "Leve hele livet" som blir lagt frem i mai. Blant annet er tannhelse tema i meldingen. Tannhelsen er blitt stadig bedre. Tannhelsetilbudet skal være ivaretatt også innen

hjemmetjenesten. Når det gjelder eldreombud, jobbes det med organisering av et nasjonalt eldreombud. Dette kommer på plass. Stortinget har bedt regjeringen likebehandle nybygg og rehabilitering av plasser. Regjeringen vil komme tilbake til oppfølgingen av dette. Det er behov for flere nye sykehjemsplasser, ikke bare rehabilitering av eksisterende. Kommunene må ta ansvar slik at det blir en vekst. Men Regjeringen må forholde seg til Stortingets vedtak. Videre viser statssekretæren til at digitalisering er viktig for spesialisthelsetjenesten. Digitale verktøy i hjemmet gjør at flere kan bo lenger hjemme. Teknologien utvikler seg fort. I meldingen "Leve hele livet" er også ensomhet omtalt. Det er viktig å forebygge ensomhet. Her er variasjonene i tjenestetilbudet i kommunene store. Tilbudet må bli mer likeverdig og tilbys på tvers av kommunene. Kompetanseløftet 2020 vil gi økt kompetanse i omsorgsyrkene. Det er i dag krav om at omsorgsbygg bygd med investeringstilskudd, skal være tilrettelagt for bruk av velferdsteknologi. Til slutt viser statssekretæren til at meldingen "Leve hele livet" er en melding "nedenfra og opp", hvor organisasjoner mm har vært aktive med i utformingen av meldingen.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet tar innspillene med seg i det videre arbeidet.

Unio presiserer at dagens sykelønnsordning verken er tilfredsstillende for arbeidsgivere eller arbeidstakere. Det er utfordrende for begge parter at eldre arbeidstakere med dårlig helse ikke omfattes av ordningen.

Statsråden opplyser at temaet er "på blokka". Det er mange avveininger som må hensyntas. Problemstillingen kommer til å bli tydeligere fremover når flere står i arbeid lenger. Statsråden understreker at dette vil bli sett på, men det er foreløpig ikke konkludert med når.

Pensjonistforbundet stiller spørsmål om statens seniorråd. Videre spør forbundet om hva statsråden legger i "noen år", når statsråden sier at reguleringen har gitt "noen gode år". Forbundet nevner videre at Mandal har hatt et prosjekt med å få eldre ut på restaurant. Eldre kommer da ut av ensomhet og får gode matopplevelser. Forbundet foreslår at man kan senke momsen på mat på restaurant fra 24 pst. til 14 pst. Videre stilles det spørsmål ved om det skal bli et nytt selvstendig eldreombud.

Statssekretær Sandberg viser til at det ble varslet i høst at departementet vil vurdere formål og funksjon for statens seniorråd. Dette arbeidet vil bli sett i sammenheng med kvalitetsreformen Leve hele livet. Når det gjelder eldreombud er dagens pasient- og brukerombud også et eldreombud. Det vil ikke bli opprettet et selvstendig eldreombud, men en endret struktur med omlegging til et pasient-, bruker- og eldreombud. Mandals restauranters tilbud om middag for 100 kroner til eldre er et frivillig tilbud. Momsdiskusjonen er utenfor dette. Dette er positivt og statssekretæren er glad for godt samarbeid mellom næringer og frivillige organisasjoner.

Statsråden tar Pensjonistforbundets bemerkning om hva om ligger i "noen år" til etterretning. Statsråden er glad for, og oppfordrer til, frivillighet og tiltak som forebygger ensomhet blant eldre. Statsråden avslutter med å takke for et godt møte.

Oslo, 12 juni 2018

Arbeids- og sosialministeren

Pensjonistforbundet

Senior Norge

Forsvarets seniorforbund

Landsforbundet for offentlige pensjonister

Landsorganisasjonen i Norge

Unio

Yrkesorganisasjonenes sentralforbund

Protokoll fra møtene 22. og 24. mai 2018 mellom Regjeringen og Pensjonistforbundet, Senior Norge, Forsvarets seniorforbund, Landsforbundet for offentlige pensjonister, Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon, Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner, Landsorganisasjonen i Norge, Unio, Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund og Akademikerne om tallgrunnlaget for regulering av grunnbeløpet og pensjoner i folketrygden fra 1. mai 2018

Følgende har vært til stede på ett eller flere av møtene:

Pensjonistforbundet: Jan Davidsen, Liv Thun, Ragnhild Hagen, Oddbjørg Morseth, Sigmund Renshus, Bjørg Hageløkken, Tørres Sande, Svenn Manum, Harald Olimb Norman, Harald Lund, Laurentse Foss, Erik Norstrøm, Tore Andli, Bjørn Egeli, Gro Standnes, Trond Nedrebø, Kristin Ruud, Eyvind Frilseth, Ragnhild Nestaas Dahl og Sindre Farstad

Senior Norge: Knut Chr. Høvik, Christin Engelstad og Elisabeth Steenstrup

Forsvarets seniorforbund: Per Anders Volden og Geir Anda

Landsforbundet for offentlige pensjonister: Karin S. Woldseth, Turid Ofstad og Hans Erik Pettersen

Funksjonshemmedes fellesorganisasjon: Grete Crowo og Eva Buschmann

Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner: Vibeke Seim-Haugen

Landsorganisasjonen i Norge: Terje Olsson og Øystein Nilsen

Unio: Erik Orskaug og Anne-Margrethe Benæs

Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund: Alexander Huth og Ørnulf Kastet

Akademikerne: Tom Erik Aabø og Hanne Jordell

Arbeids- og sosialdepartementet: statsråd Anniken Hauglie, statssekretær Christl Kvam, Simen Fremmergård, Morten Søndergaard Henningsen, Knut Melheim, Pernille Krohn, Nina Kraugerud Ertzaas og Atle Bjønrstad

Finansdepartementet: statssekretær Cecilie Brein-Karlsen og Frank Emil Jøssund

På vegne av *Pensjonistforbundet, SAKO, og Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner (SAFO)* la Jan Davidsen i møtet 22. mai 2018 fram følgende:

Pensjonistforbundet (SAKO-samarbeidet) og SAFO, heretter kalt organisasjonene, leverer følgende krav til trygdeoppgjøret 2018.

1. Organisasjonene er motstander av at løpende pensjon reguleres lavere enn lønnsveksten. Vårt primære krav er at den automatiske underreguleringen på 0,75 prosent oppheves, og at regulering av løpende pensjon skal være gjenstand for forhandlinger med en ramme om lag på linje med lønnsveksten. Slik kan vi bedre pensjonistenes kjøpekraft, samtidig som vi sikrer at oppgjørene får en sosial profil med en rettferdig fordeling og fokus på fattigdomsbekjempelse og kjønnsutjevning.

Det har festet seg et inntrykk av at vi i Norge ikke har råd til å regulere pensjonene i takt med lønnsutviklingen. Dette er feil. Nasjonalinntekten øker stadig. Det er denne vi fordeler mellom stat, kommune, bedriftseiere, arbeidstakere og pensjonister gjennom lønns- og trygdeoppgjøret. Regulering av pensjon dreier seg altså ikke om hva samfunnet har råd til, men om fordelingen av verdiskapingen. Pensjonistene må få ta del i denne på lik linje med andre grupper.

Det eksisterer betydelige kjønnsforskjeller i pensjonsutbetalinger. Kvinners pensjon fra folketrygden er 22 prosent lavere enn menns. Det er 154 000 minstepensjonister, og 86 prosent av disse er kvinner. Ser vi på samlet inntekt i alderdommen, utgjorde kvinners inntekt i 2014 67 prosent av menns. (A.W. Pedersen, foilsett «Disentangling the gender gap in pensions», 2.mai 2016).

Pensjonsgapet kan i stor grad tilskrives kjønnsforskjellene i arbeidsmarkedet. Kvinner har lavere lønn og jobber mer deltid enn menn. I tillegg er det slik at kvinner systematisk lever lenger enn menn og lever flere år som enslig uten stordriftsfordelene av å være to i økonomien.

Dagens reguleringsmekanisme med en lik prosentvis økning av pensjonene forsterker kjønnsforskjellene utover alderdommen. Lik prosentvis regulering betyr at pensjonen øker med flere kroner desto høyere pensjonen er. Ved å gjeninnføre forhandlinger i trygdeoppgjøret, kan deler av økningen gis som kronetillegg for å ivareta kjøpekraften til de lave pensjonene. Siden kvinner har høyere forventet levealder enn menn og lever flere år som enslig, er det spesielt viktig for kvinners velferd i alderdommen at pensjonen opprettholder verdien utover pensjonisttilværelsen. Vi ber derfor regjeringen vurdere kravet vårt om forhandlingsrett på løpende pensjon ut fra et kjønns- og likestillingsperspektiv.

Dagens reguleringsbestemmelse med et fratrekk på 0,75 prosent på løpende pensjon, har medført tapt kjøpekraft de siste tre årene. Dersom regjeringen ikke vil imøtekomme våre krav, viser anslagene at 2018 vil bli et fjerde år med tapt kjøpekraft. Vi forventer at regjeringen tar denne situasjonen på alvor, og viser til det ikke var Stortingets intensjon at løpende pensjon skulle reguleres lavere enn prisveksten da pensjonsreformens reguleringsbestemmelse ble vedtatt.

2. Organisasjonene viser til reguleringsforskriften og bestemmelsen om særlige forhold i paragraf 2, 4. ledd og krever at det i trygdeoppgjøret 2018, legges til grunn en lønnsvekst for 2016 på 2,4 prosent i stedet for nasjonalregnskapets 1,7 prosent.

Organisasjonene viser til at lønnsveksten i 2016, beregnet i nasjonalregnskapet, er sterkt preget av strukturendringer i arbeidsmarkedet (se tabell 1). Hvert år påvirkes lønnsveksten noe av struktureffekter. I 2016 ser vi imidlertid et uvanlig stort utslag. Strukturendringene er spesielt drevet av en nedgang i antall høytlønnede i petroleumsnæringen. Strukturelle endringer som skyldes sammensetningseffekter mellom næringer, bidro ifølge TBU-rapporten NOU 2017:10 til å trekke lønnsveksten ned med 0,4 prosentpoeng. I tillegg påvirket strukturendringer innad i næringen lønnsutviklingen i samme retning. Vi ber om at de særskilte sammensetningseffektene som følger av oljeprissjokket og dets påvirkning på petroleumsrelaterte næringer skal holdes utenfor ved beregningen av lønnsveksten i 2016.

Det er lovfestet at økningen i grunnbeløpet skal reguleres med lønnsveksten. Intensjonen med å regulere grunnbeløpet med lønnsveksten, er at pensjon under opptjening skal bevare verdien sin, at de som lever av trygd skal få den samme årlige veksten i sin inntekt som arbeidstakerne får i lønnsvekst, og at de som lever av pensjon skal få økt sin pensjon med utgangspunkt i lønnsveksten til lønnsmottakerne.

Metoden man benytter for å oppnå dette, er i henhold til forskriften å la grunnbeløpet øke med «den gjennomsnittlige årslønnsveksten for lønnstakere under ett», fastsatt i rapporten «Grunnlaget for inntektsoppgjørene» fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene.

Denne metoden fungerer stort sett fint, men feiler i 2016. Siden mange høytlønnede mistet jobben i petroleumsnæringen i dette året, er lønnsveksten beregnet ved «gjennomsnittlig årslønnsvekst for lønnstakere under ett» betydelig lavere enn den lønnsveksten de yrkesaktive faktisk fikk. Ved å benytte gjennomsnittlig årslønnsvekst som grunnlag for reguleringen, bryter vi dermed med Stortingets intensjon om at pensjon og trygd skal økes med utgangspunkt i lønnsveksten til de de yrkesaktive.

Gjennomsnittlig årslønnsvekst for lønnstakere under ett er for 2016 beregnet til 1,7 prosent. I Tabell 1.1 i NOU 2018:8 ser vi at årslønnsveksten i 2016 i de store forhandlingsområdene var vesentlig høyere:

Tabell 1. Lønnsvekst 2016. Prosent

Virke varehandel	Finans-tjenester	Offentlig forvaltning	Stats-ansatte	Kommune-ansatte	Spekter helse	Spekter øvrige	Industri-arbeidere	Industri-funksjonærer	Årslønnsvekst nasjonal-regnskapet
2,5	2,5	2,4	2,4	2,5	2,0	2,4	2,0	2,2	1,7

Lønnsveksten som ble forhandlet frem for 2016 var svært lav og tydelig preget av nedgangskonjunkturen utløst av oljenedturen. Resultatet av lønnsforhandlingen i frontfaget ble en ramme på kun 2,4 prosent. Arbeidstakerne viste betydelig moderasjon og bidro til et ansvarlig oppgjør i et økonomisk krevende år. Dersom pensjonene ble regulert med utgangpunkt i en lønnsvekst for 2016 på 2,4 prosent uten fratrekk, ville pensjonistene bidratt på lik linje. Det er uakseptabelt at pensjonistene skal ta utgangspunkt i en lønnsvekst på 1,7 prosent, og dermed få et fratrekk på 0,7 prosentpoeng fra lønnsveksten som ble fremforhandlet av partene i et ytterst moderat oppgjør.

3. Trygdeoppgjøret må legges frem som egen sak for Stortinget i vårsesjonen etter trygdedrøftingene, og tidligere budsjetteringspraksis må gjeninnføres.

Med Statsbudsjettet 2016 ble det innført en ny budsjetteringspraksis for trygdeoppgjøret. Tidligere ble anslagene på kostnadene budsjettert samlet under posten «Tilfeldige utgifter» under Finansdepartementet. Resultatet av trygdeoppgjøret ble på vårsesjonen lagt frem til behandling av Stortinget gjennom en egen stortingsproposisjon med tilleggsbevilgninger som følge av regulering av grunnbeløpet og pensjoner fra 1.mai. Begrunnelsen for denne praksisen var at Kapittel 2309 Tilfeldige utgifter skulle «ta høyde for merutgifter som følger av forhandlinger der staten er part (lønnsoppgjøret, trygdeoppgjøret, takstoppgjøret og soldatoppgjøret)» (Prop 1 S Arbeids og sosialdepartementet 2015-2016, side 15).

Fra og med 2016 blir anslagene for utgiftene ført på de enkelte budsjettpostene der kostnaden kommer til å påløpe. Trygdeoppgjøret legges ikke lenger fram til behandling i form av en egen Stortingsproposisjon. Stortinget får kun en orientering om trygdeoppgjøret i en stortingsmelding som legges frem sammen med statsbudsjettet i høstsesjonen.

Organisasjonene krever at tidligere budsjetteringspraksis og stortingsbehandling av trygdeoppgjøret gjeninnføres. Trygdeoppgjøret dreier seg om inntekten til over 1,2 millioner pensjonister og trygdede, og det er et viktig demokratisk prinsipp at inntekten deres behandles i Stortinget, og at det er tilrettelagt slik at Stortinget kan gripe inn i trygdeoppgjøret. I forskriften om reguleringen av grunnbeløpet står det at tallgrunnlaget skal drøftes med organisasjonene, og at det skal vurderes om det foreligger særskilte forhold. Det kan være uenighet mellom partene, og i slike tilfeller er det spesielt viktig at Stortinget har mulighet til å gripe inn i trygdeoppgjøret.

4. Uføres alderspensjon må fortsatt skjermes mot levealdersjusteringen

Etter Folketrygdlovens paragraf 19-9 a, skal alderspensjonen til uføretrygdede som er født mellom 1944-1951 skjermes mot virkningen av levealdersjusteringen. Organisasjonene krever at også kullene født i 1952 og senere blir skjermet mot levealdersjusteringen ved overgangen fra uføretrygd til alderspensjon.

På vegne av *Senior Norge* la Knut Chr. Høvik i møtet 22. mai 2018 fram følgende:

Innledning

Senior Norge viser innledningsvis til at det norske pensjonssystemet må være tuftet på forutsigbare og trygge forhold både når det gjelder opptjening og utbetaling. Pensjons-ordningens struktur og innhold må derfor ligge fast over tid. Senior Norge er av den

formening at slik reguleringen av pensjonssystemet i dag praktiseres, ikke er i pakt med de opprinnelige forutsetningene som lå til grunn da pensjonsreformen ble vedtatt.

Senior Norges prinsipielle syn er at pensjonistene skal ha samme utvikling i sine pensjonsinntekter som lønnsmottagerne. Vårt langsiktige mål er at pensjonistene må følge de yrkesaktives lønnsvekst, slik det var forutsatt av Stortingets flertall i 2003 (jfr. stortingsvedtak nr. 447 av 28. mai 2003).

I årets trygdeoppgjør er det regulering av grunnbeløpet og de løpende pensjoner som er i fokus.

Regulering av pensjon under utbetaling.

Senior Norge viser til Stortingets vedtak av 26. mai 2005 i forbindelse med behandlingen av Stortingsmelding nr 12 (2004-2005) om «Pensjonsreform – trygghet for pensjonene» der det blant annet står:

«Etter at pensjonsreformen er trådt i kraft, justeres løpende pensjoner i folketrygden med et gjennomsnitt av lønns- og prisvekst. Opparbeidede pensjonsrettigheter justeres med lønnsveksten. Garantipensjonen justert for utviklingen i levealder.»

Ved behandling av Ot.prop nr. 37 (2008-2009) ble Stortingets vedtak at pensjoner under utbetaling skal reguleres med gjennomsnittet av lønns- og prisveksten, ved at pensjonene reguleres med lønnsveksten, og deretter fratrekkes en fast faktor på 0,75 prosent.

I Stortingets behandling av de økonomiske beregningene av virkninger av pensjons-reformen, forutså man en årlig reallønnsvekst på 1,5 prosent. Med en fast faktor på 0,75 prosent skulle denne forutsetningen gi en realvekst i utbetalte pensjoner på om lag halvparten av reallønnsveksten. De siste års økonomiske utvikling, og realistiske prognoser for de kommende år, viser imidlertid at denne forutsetningen ikke er/har vært til stede, noe som innebærer at pensjoner under utbetaling ikke får den økningen i realverdi slik som var forutsatt. De siste 4 årene har pensjonistene derfor hatt en betydelig negativ kjøpekraftsutvikling. Senior Norge mener grunnforutsetningen som regulerings- modellen er basert på, ikke gir den utviklingen i pensjonene som var forutsatt. Da må modellen eller forutsetningene revideres/justeres.

I og med at regulering av folketrygdens grunnbeløp og alderspensjoner ble lovfestet, ble det ikke lenger behov for behandling i Stortinget. Dette har, etter Senior Norges syn svekket pensjonistenes posisjon i en demokratisk prosess.

Senior Norge henstiller derfor Regjeringen om å fremme denne problemstillingen for Stortinget.

Senior Norge krever at reguleringen av løpende pensjoner legges om fra 2018 slik at denne blir gjennomført med gjennomsnittet av lønns- og prisvekst slik som opprinnelig var forutsetningen. Dette har hele tiden vært Stortingets intensjon, men dagens operasjonalisering om fratrekket på 0,75 prosent har gitt unødvendig store svingninger, samt negative effekter som kun bidrar til å svekke oppslutningen om regulerings-ordningen.

Dersom Regjeringen likevel står fast på denne modellen, henstiller Senior Norge på det sterkeste til Regjeringen om å supplere modellen med en «sikringsmekanisme» som vil motvirke særlig lav regulering.

Senior Norges krav til trygdeoppgjøret for 2018:

1. Vi viser til felles protokolltilførsel fra det engere utvalg i protokoll av 23. april 2018 og krever at lønnsveksten i 2016 ikke korrigeres for strukturelle endringer og andre strukturelle effekter slik at en lønnsvekst for 2016 på 2,4 prosent legges til grunn for drøftingene.

2. Vi krever at alderspensjonene i 2018 reguleres med gjennomsnittet av anslått lønnsvekst på 2,8 prosent og anslått prisvekst på 2,1 prosent. Vårt samlede krav på regulering av grunnbeløpet på årsbasis blir 2,8 prosent. Det vil gi alderspensjonistene en inntekstvekst i 2018 på 2,45 prosent.

Senior Norge ser med meget stor bekymring på den negative effekten av den økonomiske forskjellsbehandlingen som skjer i det norske samfunnet bl.a. gjennom den avkortningen som skjer i pensjonene, og at Regjering/Storting ikke ser ut til å følge den forutsetningen som ligger til grunn for pensjonsforliket i 2003 (se ovenfor). Arbeids- og sosialminister, Anniken Hauglie, har også uttrykt i forhandlingene om de siste års statsbudsjetter at et av Regjeringens viktige mål er at også neste generasjoner skal kunne nyte godt av den norske velferds- utviklingen. Dagens pensjonister har vært med å bygge opp det norske samfunnet, og den velferden Norge i dag nyter godt av. Følgelig er det ikke annet enn rimelig at også dagens pensjonister skal ha rett til sin del av velferdsutviklingen på linje med Regjerings uttalte mål om neste generasjoners rett til å nyte godt av velferden som er bygget opp.

Levetiden øker, og dagens pensjonister er friskere både fysisk og mentalt. De som går av med pensjon i dag har kanskje hele 25 - 30 år igjen å leve; en periode som skal, og må fylles med mening, innhold og aktivitet. Ved det kraftige inntektsfallet som skjer i pensjonsinntektene – hvilket også akkumuleres betydelig over tid – så er det mange pensjonister som føler stor uforutsigbarhet og blir økonomisk utrygge mht. muligheten til å kunne leve og opprettholde et meningsfylt liv også i sin alderdom. Resultatet blir at mange går inn i ensomhet, isolasjon og utenforskap, med den virkning at offentlige kostnader til pleie om omsorg øker. Det er også et uttalt mål fra Regjeringen at flest mulig skal kunne bo hjemme lengst mulig. Da må Regjeringen også huske på at det å bo hjemme fordrer at hjemmeboende fortsatt har mange kostnader som ikke faller bort ved oppnådd pensjonsalder. Slike kostnader knytter seg til nødvendig vedlikehold av bolig som mange rent fysisk ikke selv er i stand til å utføre men må leie inn ressurser for å få hjelp til å utføre.

Senior Norge forventer at Regjeringen legger frem resultatet av trygdedrøftingene til reell politisk behandling i Stortinget.

På vegne av *Forsvarets seniorforbund (FSF)* la Per Anders Volden i møtet 22. mai 2018 fram følgende:

Innledning

Forsvarets seniorforbund (FSF) vil innledningsvis vise til at pensjonssystemet må være tuftet på forutsigbare forhold når det gjelder opptjening og utbetaling. Pensjonsordningens struktur og innhold må derfor ligge fast over tid. FSF sitt prinsipielle syn er at pensjonistene skal ha samme utvikling i sine pensjonsinntekter som de yrkesaktive i sine lønnsinntekter. FSF sitt langsiktige mål er at vi skal følge de yrkesaktives lønnsvekst slik det var før den nye pensjonsreformen ble innført jfr stortingsvedtak nr. 447 av 28. mai 2003. I årets trygdeoppgjør er det regulering av grunnbeløpet og de løpende pensjoner som er i fokus.

Regulering av pensjon under utbetaling

FSF viser til Stortingets vedtak av 26. mai 2005 i forbindelse med behandlingen av St.meld nr 12 (2004-2005) Pensjonsreform – trygghet for pensjonene, der det blant annet står:

«Etter at pensjonsreformen er trådt i kraft justeres løpende pensjoner i folketrygden med et gjennomsnitt av lønns- og prisveksten.

Opparbeidede pensjonsrettigheter justeres med lønnsveksten. Garantipensjonen lønnsindekseres justert for utviklingen i levealder.»

Ved behandling av Ot.prop nr 37 (2008-2009) ble Stortingets vedtak om at pensjoner under utbetaling skal reguleres med gjennomsnittet av lønns- og prisveksten vedtatt gjennomført, ved at pensjoner reguleres med lønnsveksten og deretter fratrukket en fast faktor på 0,75 prosent.

I Stortingets behandling av de økonomiske beregningene av virkninger av pensjonsreformen forutså man en årlig reallønnsvekst på 1,5 prosent. Med en fast faktor på 0,75 prosent skulle denne forutsetningen gi en realvekst i utbetalt pensjon på om lag halvparten av reallønnsveksten. De siste års økonomiske utvikling og realistiske prognoser for de kommende år viser at denne forutsetningen ikke lenger er til stede, noe som innebærer at pensjoner under utbetaling ikke lenger får en økning i realverdi slik som forutsatt. De siste 4 årene har pensjonistene derfor hatt en negativ kjøpekraftsutvikling. FSF mener at når forutsetningen som reguleringsmodellen er basert på ikke gir den utviklingen i pensjonene som er forutsatt, må modellen eller forutsetningene revideres/justeres.

Ved at regulering av folketrygdens grunnbeløp og alderspensjoner ble lovfestet, ble det ikke lenger behov for en behandling i Stortinget. Dette har etter forbundets syn svekket pensjonistenes posisjon i en demokratisk prosess. FSF henstiller Regjeringen til å fremme denne problemstillingen til Stortinget.

FSF krever at reguleringen av løpende pensjoner legges om fra 2018 slik at denne gjennomføres med gjennomsnitt av lønns- og prisvekst. Dette har hele tiden vært Stortingets intensjon, men dagens operasjonalisering om et fratrekk på 0,75 prosent har gitt unødvendig store svingninger og bidratt til å svekke oppslutningen om reguleringsordningen. Dersom Regjeringen står fast på denne modellen, henstiller FSF Regjeringen om å supplere modellen med en sikringsmekanisme som vil motvirke særlig lav regulering.

FSF's krav til trygdeoppgjøret for 2018:

1. FSF viser til felles protokolltilførsel fra det engere utvalg i protokoll av 23. april 2018 og krever at lønnsveksten i 2016 ikke korrigeres for strukturelle endringer og andre strukturelle effekter slik at lønnsvekst for 2016 på 2,4 prosent legges til grunn for drøftingene.

2. FSF krever at alderspensjonene i 2018 reguleres med gjennomsnittet av anslått lønnsvekst på 2,8 prosent og anslått prisvekst på 2,1 prosent. FSF's samlede krav på regulering av grunnbeløpet på årsbasis blir 2,8 prosent. Det vil gi alderspensjonistene en inntekstvekst i 2018 på 2,45 prosent.

Forsvarets seniorforbund forventer at regjeringen legger fram resultatet av trygdedrøftingene til reell politisk behandling i Stortinget.

På vegne av *Landsforbundet for offentlige pensjonister (LOP)* la Hans Erik Pettersen i møtet 22. mai 2018 fram følgende:

Landsforbundet for offentlig pensjonister (LOP) krever primært at pensjonistene skal ha samme realutvikling i sine pensjonsinntekter som de yrkesaktive i sine lønnsinntekter. Det betyr at vi krever at løpende pensjoner skal reguleres på årsbasis med samme prosentsats som snittet av de yrkesaktives lønnsutvikling korrigert med forskjellen mellom forventet og faktisk utvikling de to siste år. LOP vil m.a.o. ha opphevet underreguleringen.

Pensjonistene bør ha samme realutvikling som de yrkesaktive på godt og ondt. Når vi likevel også fremmer et subsidiært krav er det fordi Regjering og Storting i hvert fall må oppfylle sine egne tidligere forpliktelser om de i denne omgang ikke gir oss medhold i vårt primærkrav.

Subsidiært krever LOP at reguleringen av løpende pensjoner legges om fra 2018 slik at denne gjennomføres med halvparten av lønnsveksten og halvparten av prisveksten. Dette har hele tiden vært Stortingets intensjon, men dagens operasjonalisering med et fratrekk på 0,75 prosent har gitt unødig store svingninger og bidratt til å svekke oppslutningen om reguleringsordningen.

LOP viser til Innst O nr 67 (2008-2009) der det klart framgår at «gjennomsnittet av lønns- og prisvekst gjennomføres ved at» en nytter en fradragsfaktor på 0,75 prosent. Til grunn for faktoren 0,75 prosent, var en gjennomsnittlig reallønnsvekst på 1,5 prosent for de yrkesaktive, jf. OT prp. 37(2008-2009).

På tross av tre gode år 2011-2013 viser departementets egne tall i Stortingsmelding nr. 4 (2017-2018) at gjennomsnittlig realvekst for de yrkesaktive i perioden 2011-2018 var på 1,2 prosent, altså 0,3 prosentpoeng lavere enn forutsetningen på 1,5 prosent. Forutsetningene for at faktoren på 0,75 prosent er en gjennomføringsmetode for å oppnå gjennomsnittet av lønn og pris for de yrkesaktive er med andre ord brutt.

For 2018 vil fradragsfaktoren gi i størrelsesorden 0,5 prosentpoeng lavere vekst i løpende pensjoner enn gjennomsnittet.

Justering av tallene

LOP mener at det var feil at det i trygdeoppgjøret i fjor ikke ble justert for strukturelle endringer i arbeidsmarkedet i 2016 når en skulle vurdere hvilken lønnsvekst som skulle legges til grunn for reguleringen i 2017.

Strukturelle endringer som skyldes sammensetningseffekter mellom næringer, dvs. endringer i fordelingen av lønnstakere mellom næringer med ulikt lønnsnivå, bidro ifølge TBU-rapporten NOU 2017: 10 til å trekke ned lønnsveksten med 0,4 prosentpoeng. I tillegg påvirket strukturendringer innad i næringene lønnsutviklingen i samme retning.

Gjennomsnittlig årslønnsvekst for alle lønnstakere under ett er for 2016 beregnet til 1,7 pst i følge nasjonalregnskapet. Den faktiske årslønnsveksten i samtlige forhandlingsområder i 2016 var derimot vesentlig høyere, jamfør tallene under som er hentet fra siste TBU-rapport:

Nasjonal-regnskapet	Industri-arbeidere	Industri-funksjonærer	Virkebedrifter varehandel	Finans-tjenester	Offentlig forvaltning	Stats-ansatte	Kommune-ansatte	Spekter helse	Spekter øvrige
1,7	2,0	2,2	2,5	2,5	2,4	2,4	2,5	2,0	2,4

Vi krever at de særskilte sammensetningseffektene som følger av oljeprissjokket og dets påvirkning på petroleumsrelaterte næringer holdes utenfor ved beregning av lønnsveksten for 2016. Vi viser til paragraf 2, 4. ledd i reguleringsforskriften om særlige forhold og krever at det for reguleringen i 2018, legges til grunn en lønnsvekst for 2016 på 2,4 pst.

Uføre

LOP krever at regjeringen og Stortinget står ved sine tidligere uttalelser om at de uføre må skjermes for levealdersjustering ved overgang til alderspensjon hvis de yrkesaktive kompenserer for levealdersjusteringen ved å stå lenger i arbeid, noe bl.a. AFP-evalueringen har vist.

Stortingsbehandling

Erfaringene fra omleggingen av budsjettpraksis og stortingsbehandling etter omleggingen i 2016 er for pensjonistene dårlige. Et oppgjør som omhandler ca. 1,2 millioner pensjonister blir først lagt fram for Stortinget i form av stortingsmelding ett halvt år etter at oppgjøret er ferdig. Stortinget har derved ingen reell mulighet til eventuelt å korrigere Regjeringens beslutning, jf. blant annet at fradragsfaktoren på 0,75 prosent er brudd på stortingets egne forutsetninger.

LOP krever at regjeringen legger fram resultatet av trygdedrøftingene til reell politisk behandling i Stortinget.

På vegne av *Unio, Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO) og Landsorganisasjonen i Norge (LO)* la Erik Orskaug i møtet 22. mai 2018 fram følgende:

Organisasjonene Unio, FFO og LO krever at reguleringen av løpende pensjoner legges om fra 2018 slik at denne gjennomføres med halvparten av lønnsveksten og halvparten av prisveksten. Dette har hele tiden vært Stortingets intensjon, men dagens reguleringsregime med et fratrekk på 0,75 prosent har gitt unødig store svingninger og bidratt til å svekke oppslutningen om reguleringsordningen.

Organisasjonene Unio, FFO og LO mener videre at det var feil at det i trygdeoppgjøret i fjor ikke ble justert for strukturelle endringer i arbeidsmarkedet i 2016 når en skulle vurdere hvilken lønnsvekst som skulle legges til grunn for reguleringen i 2017.

Strukturelle endringer som skyldes sammensetningseffekter mellom næringer, dvs. endringer i fordelingen av lønnstakere mellom næringer med ulikt lønnsnivå, bidro ifølge TBU-rapporten NOU 2017: 10 til å trekke ned lønnsveksten med 0,4 prosentpoeng. I tillegg påvirket strukturendringer innad i næringene lønnsutviklingen i samme retning.

Gjennomsnittlig årslønnsvekst for alle lønnstakere under ett er for 2016 beregnet til 1,7 pst ifølge nasjonalregnskapet. Den faktiske årslønnsveksten i samtlige forhandlingsområder i 2016 var derimot vesentlig høyere, jamfør tallene under som er hentet fra siste TBU-rapport:

Nasjonal-regnskapet	Industri-arbeidere	Industri-funksjonærer	Virkebedrifter varehandel	Finans-tjenester	Offentlig forvaltning	Stats-ansatte	Kommune-ansatte	Spekter helse	Spekter øvrige
1,7	2,0	2,2	2,5	2,5	2,4	2,4	2,5	2,0	2,4

Vi krever at de særskilte sammensetningseffektene som følger av oljeprissjokket og dets påvirkning på petroleumsrelaterte næringer holdes utenfor ved beregning av lønnsveksten for 2016. Vi viser til paragraf 2, 4. ledd i reguleringsforskriften om særlige forhold og krever at det for reguleringen i 2018, legges til grunn en lønnsvekst for 2016 på 2,4 pst.

Organisasjonene Unio, FFO og LO krever på denne bakgrunn at alderspensjonene i 2018 reguleres med gjennomsnittet av anslått lønnsvekst på 2,8 prosent og anslått prisvekst på 2,1 prosent. Det vil isolert sett gi alderspensjonistene halvparten av den forventede realinntektsøkningen som lønnstakerne forventes å få. I tillegg krever vi etterregulering for 2016.

Organisasjonene Unio, FFO og LO krever også at regjeringen og Stortinget står ved sine tidligere uttalelser om at de uføre må skjermes for levealdersjustering ved overgang til alderspensjon hvis de yrkesaktive kompenserer for levealdersjusteringen ved å stå lenger i arbeid, noe bl.a. AFP-evalueringen har vist.

Organisasjonene Unio, FFO og LO krever også at regjeringen legger fram trygdeoppgjøret til reell behandling i Stortinget før sommeren.

På vegne av *Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS)* la Ørnulf Kastet i møtet 22. mai 2018 fram følgende:

YS støtter prinsippet om regulering av løpende pensjoner med en blanding av prisvekst og lønnsvekst. Vi har også støttet den gjennomføring av prinsippet som foreløpig er blitt praktisert, altså at pensjoner reguleres med lønnsvekst minus 0,75 %. Vi tror at denne

gjennomføringen over tid vil gi et resultat som vil samsvare med prinsippet i pensjonsreformen.

YS mener at strukturendringer påvirket lønnsveksten i 2016 på en måte som utgjør særlige forhold etter gjennomføringsforskriften og som burde vært tatt hensyn til i 2017. YS viser til at gjennomføringsforskriften åpner for å ta hensyn til siste to års lønnsutvikling og mener at vi i årets oppgjør bør korrigere tallene for 2016. Det bør derfor legges til grunn en lønnsvekst for 2016 på 2,4 %.

På vegne av *Akademikerne* la Tom Erik Aabø i møtet 22. mai 2018 fram følgende:

Akademikerne mener grunnbeløpet må reguleres med lønnsveksten. Bestemmelsen om «særlige forhold» må benyttes for året 2016 for å motvirke at grunnbeløpet blir regulert lavere enn lønnsveksten for de sysselsatte.

Akademikerne mener reguleringen av løpende pensjoner må endres til gjennomsnittet av lønns- og prisveksten. Vi ber regjeringen igangsette nødvending lovarbeid.

Våre krav er innenfor pensjonsforliket.

Om regulering av grunnbeløpet

Det er helt avgjørende for det samlede pensjons- og trygdesystemet at grunnbeløpet følger lønnsveksten. Uten dette én-til-én-forholdet mellom grunnbeløp og lønn vil det ikke være mulig å opprettholde pensjons- og trygdesystemet over tid. At grunnbeløpet skal følge lønnsveksten er derfor lovbestemt:

«Grunnbeløpet fastsettes av Kongen og reguleres årlig med virkning fra 1. mai i samsvar med lønnsveksten.», jf. § 1-4 andre ledd i Folketrygdloven.

Regulering med lønnsveksten skal sikre at pensjon under opptjening i folketrygden mv. beholder sin verdi mot lønn og at grensene i systemet opprettholder sin reelle betydning. Det gir også forutsigbarhet.

For Akademikerne er det viktig at grunnbeløpet reguleres med lønnsveksten.

I praksis må lønnsveksten beregnes. Det er forskriftsbestemt hvordan regulering i tråd med lønnsveksten skal gjennomføres. Forskriften har en egen bestemmelse om såkalte «særlige forhold».

Vi mente bestemmelsen om «særlige forhold» måtte tas i bruk i fjor da det var dokumentert av Teknisk beregningsutvalg at betydelige strukturelle endringer som følge av oljeprisfallet hadde trukket den målte lønnsveksten ned. Den målte lønnsveksten ble derfor klart lavere enn lønnsveksten for de sysselsatte i 2016.

Regjeringen valgte å se bort fra dette. Konsekvensen er at grunnbeløpet ble underregulert i forhold til den egentlige lønnsveksten.

Vi mener dette var feil og opprettholder vårt krav om at bestemmelsen om «særlige forhold» må benyttes for 2016. Det er ikke for sent å korrigere for dette i årets regulering innenfor gjeldende reguleringsforskrift. Vi viser også til merknad til protokollen fra Engere utvalg.

Om regulering av pensjoner under utbetaling

Pensjonsreformen er et spleiselag som vil gi betydelige innsparinger i folketrygden over tid. At løpende pensjoner reguleres lavere enn lønnsveksten motsvares av høyere nivå på utgangspensjonen sammenliknet med et alternativ der pensjoner under utbetaling ble regulert med lønnsveksten.

Akademikerne støtter den prinsipielle løsningen der pensjoner under utbetaling får en kjøpekraftsutvikling i tråd med gjennomsnittet av lønns- og prisveksten. Dette er Stortingets opprinnelige vedtak.

Vi er kritiske til hvordan dette er løst teknisk. Det tas ikke hensyn til prisveksten, men gjøres et fratrekk på 0,75 pst. fra lønnsveksten.

Forutsetningen om en reallønnsvekst på 1,5 pst. årlig, som ligger til grunn for den tekniske løsningen, har ikke holdt de siste årene. Konsekvensen er lav regulering av løpende pensjoner, og klart under det som er intensjonen. Selv om lønnsveksten nå er i ferd med å ta seg opp er det stor usikkerhet om hva som vil være det langsiktige nivået på reallønnsveksten og dermed om det vil oppstå avvik fra det som er intendert med reguleringen.

Vi mener reguleringen av løpende pensjoner må endres slik at gjennomsnittet av lønns- og prisveksten legges til grunn.

Dersom forutsetningen om reallønnsvekst på 1,5 pst. holder vil regulering med gjennomsnittet av lønns- og prisveksten ikke gi økte utgifter til regulering av pensjoner. Det vil imidlertid gi høyere regulering enn dagens prinsipp ved lav lønnsvekst som motsvares av lavere regulering ved høy lønnsvekst. Vi mener dette er egenskaper som er å foretrekke sammenliknet med dagens praksis. I tillegg er gjennomsnittsregulering robust for avvik fra forutsatt reallønnsvekst.

*

Trygdeoppgjøret 2018 er gjennomført i henhold til gjeldende regler for regulering av grunnbeløpet og pensjoner, jf. forskrift 6. mai 2011 nr. 465 om beregning av lønnsveksten som skal benyttes ved regulering av grunnbeløpet og alderspensjon i folketrygden, jf. folketrygdloven §§ 1-4, 19-14 og 20-18.

I møtet 24. mai 2018 redegjorde arbeids- og sosialministeren for tallgrunnlaget for regulering av pensjonene fra 1. mai 2018.

Etter møter 22. og 24. mai 2018 legges følgende til grunn for reguleringen av grunnbeløpet og pensjoner i folketrygden fra 1. mai 2018:

- at forventet lønnsvekst i inneværende år er 2,8 prosent, slik det fremkommer i revidert nasjonalbudsjett

- at faktisk lønnsvekst for 2017 foreløpig er beregnet til 2,3 prosent, det vil si et negativt avvik på 0,1 prosentpoeng i forhold til fjorårets anslag på 2,4 prosent.

- at faktisk lønnsvekst for 2016 fortsatt er anslått til 1,7 prosent, slik at det ikke foreligger noe avvik i forhold til tidligere anslag.

Protokolltilførsel fra LO, Unio og FFO

Protokolltilførsel fra LO, Unio og FFO i trygdedrøftingene 2018. LO, Unio og FFO viser til at regjeringen i trygdeoppgjøret 2018 har avvist pensjonistorganisasjonenes, funksjonshemmedes organisasjoneners og arbeidstakerorganisasjonenes krav om å rette opp etterreguleringen for 2016. Regjeringen er dermed ansvarlig for at alderspensjonene i 2018 får realinnteksnedgang fjerde året på rad, og at uføretrygdede får en urimelig lav inntektsvekst.

Organisasjonene mener lønnsveksten i 2016 var sterkt preget av strukturelle endringer i arbeidsmarkedet. Dette er forklart i TBUs rapporter.

Organisasjonene viser videre til at regjeringen ikke vil imøtekomme kravet om at reguleringen av løpende pensjoner legges om fra 2018 til et gjennomsnitt av lønns- og prisvekst. Dagens reguering med et fratrekk på 0,75 pst. har gitt unødig store svingninger. Organisasjonene mener dagens regulering bidrar til å svekke oppslutningen om Pensjonsreformen.

LO, Unio og FFO viser også til kravet om at regjeringen legger frem trygdeoppgjøret til reel behandling i Stortinget før sommeren slik opposisjonen også har krevd.

Protokolltilførsel fra Forsvarets seniorforbund og Senior Norge

Forsvarets seniorforbund og Senior Norge er skuffet over Regjeringens holdninger til dokumenterte avvik i forutsetningene for pensjonsreformens intensjoner og beklager sterkt at Regjeringen ikke er enig i at de strukturelle endringer og strukturelle effekter i 2016 har påvirket lønnsutviklingen på en slik måte at det må betegnes som særlige forhold og derfor holdes utenfor ved beregningen av lønnsveksten. Den foreliggende konsekvens er at pensjonistene betaler for disse endringer/effekter.

Den lovfestede reguleringsordningen for pensjoner under utbetaling som beskriver at lønnsveksten tillegges og deretter fratrekkes en fast faktor på 0,75 prosent, bygger på en forutsetning om en reallønnsvekst på 1,5 prosent. FSF og Senior Norge har ved flere anledninger påpekt at denne forutsetningen over flere år ikke lenger er til stede. FSF og Senior Norge fremsatte derfor krav om at reguleringen i 2018 skulle baseres på Stortingets vedtak fra 26. mai 2005 hvor det blant annet fremgår:

«Etter at pensjonsreformen er trådt i kraft justeres løpende pensjoner i folketrygden med et gjennomsnitt av lønns- og prisveksten. Opparbeidede pensjonsrettigheter justeres med lønnsveksten. Garantipensjonen lønnsindekseres justert for utviklingen i levealder.»

Med en reallønnsvekst på under 1,5 prosent oppfylles ikke forutsetningen om realvekst i pensjonene på minst 0.75 prosent. Når reallønnsveksten er lavere enn 0,75 prosent får pensjonistene en negativ kjøpekraftsutvikling. Å regulere pensjoner under utbetaling med gjennomsnittet av pris- og lønnsveksten vil gi en jevnere utvikling i pensjonistenes kjøpekraft enn å regulere med lønnsveksten fratrukket en fast faktor. Det vil også gi minst risiko for negativ realinntekstutvikling.

Årets trygdeoppgjør er gjennomført iht lov og forskrift, men uten at forutsetningen som disse bestemmelser legger til grunn blir vurdert. Forsvarets seniorforbund og Senior Norge vil henstille til Regjeringen om å fremme en sak til Stortinget for reell politisk behandling vedrørende de forutsetninger om reallønnsvekst som ble lagt til grunn ved behandlingen av Ot.prp nr 37 (2008 -2009). Forsvarets seniorforbund og Senior Norge legger prinsipielt til grunn at ordninger/systemer/beslutninger/vedtak som baseres på bestemte forutsetninger må underlegges nye vurderinger når forutsetningene endres eller faller bort.

Protokolltilførsel fra YS

YS står, sammen med arbeidstagernes organisasjoner, fremdeles bak vårt krav om rette opp underreguleringen i 2016 som følge av særlige forhold på arbeidsmarkedet. Dette er beskrevet i TBUs rapporter. Vi viser også til vår tidligere protokolltilførsel hvor vi utdyper dette.

YS står bak intensjonene i pensjonsreformen. Reguleringsfradraget på 0,75 ppt var oppnådde historisk sett et snitt av lønns- og prisvekst. Dette tillater høyere inngangsverdi på pensjonene, og dermed en mindre brå overgang fra arbeidsliv til pensjonstilværelse.

Det har gått 10 år siden dette reguleringsregimet startet. Siden den gang har flere forhold i norsk og internasjonal økonomi endret seg. I tiden fremover ventes det lavere produktivitetsvekst, lavere prisvekst og en svakere vekst i innfasing av oljepenger. Om det derfor viser seg at reguleringsfaktoren ikke treffer slik intensjonen var i pensjonsreformen er YS åpne for å vurdere andre reguleringsregimer som ivaretar intensjonen bedre.

Protokolltilførsel fra Akademikerne

Vi viser til vårt krav i år, som i fjor, om at bestemmelsen om «særlige forhold» må benyttes for å korrigere lønnsveksten 2016 for betydelige og tallfestede strukturelle effekter som følge av oljeprisfallet.

Når regjeringen ikke følger opp blir konsekvensen at grunnbeløpet underreguleres i forhold til den egentlige lønnsveksten. Reguleringen av både pensjon under opptjening og utbetaling blir dermed lavere enn forutsatt. Det kan bidra til å svekke oppslutningen om pensjonsreformen.

Akademikerne mener reguleringen av pensjoner under utbetaling må endres til gjennomsnittet av lønns- og prisveksten, som det er redegjort for i vårt krav.

Oslo, 24. mai 2018

Pensjonistforbundet

Senior Norge

Forsvarets seniorforbund

Landsforbundet for offentlige pensjonister

Funksjonshemmedes fellesorganisasjon

Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner

Landsorganisasjonen i Norge

Unio

Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund

Akademikerne

Arbeids- og sosialdepartementet

Tillegg til protokoll

Pensjonistforbundet, Landsforbundet for offentlige pensjonister og Samarbeidsforumet av funksjonhemmedes organisasjoner finner å måtte tilkjennegi sin protest mot at pensjonene for fjerde året på rad reguleres lavere enn prisveksten, og regjeringens uvilje mot å benytte forskriftens bestemmelse om særlige forhold til å legge til grunn en årslønnsvekst for 2016 på 2,4 prosent ved ikke å signere årets protokoll.

Pensjonistforbundet
Torggata 15
0180 Oslo

Postadresse
Postboks 6714, St. Olavs plass
0130 Oslo

Tlf: 22 34 87 70
E-post: pf@pensjonistforbundet.no

www.pensjonistforbundet.no
www.facebook.com/pensjonistforbundet